

VERHUIS RUST
Uw gehele aanbod wordt met
grootste zorg behandeld en
ST. BONIFACIUSBURG

BIBLIOTHEEK K.M.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

Battery Computer
Unit in de
Amerikaanse
M577,
hart van het BCS

(zie blz. 186)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij

commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

R. B. J. Bongers

majoor der cavalerie

ir. G. M. van der Laan

kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

Info-pers, Dubloen 56, 3641 ND
Mijdrecht, tel. (02979) 44 21
Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

136 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

---

137 Airland Battle 2000

---

139 Defensie Studie Centrum 1951-1982, door J. Voskuil, brigade-generaal der infanterie

---

147 Het verlies van Ambon in februari 1942, door J. J. Nortier, kolonel der infanterie b.d. (I)

---

172 De United States Army in transitie, door J. Pelt, kolonel van de verbindingdienst b.d.

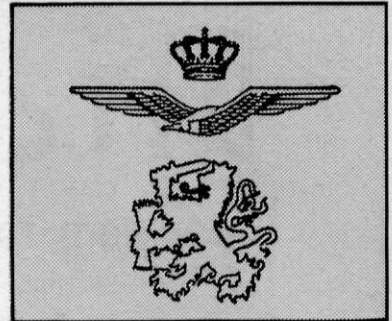
---

188 Boeken

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 68018(51.12/49b). Studieassistentie t.b.v. de civiele vakopleiding van de technische specialisten (herdruk, september 1982).

LaO 80019(86/14). Telecommunicatie-aangelegenheden Koninklijke landmacht, niet van toepassing ingeval van oorlog (herdruk, september 1982).

LuO 65542(78/98). Voortgezette vorming officieren (LSS) (herdruk, augustus 1982).

LuO 68556(21.2/19). Kwalificatievoorschrift officieren luchtmacht (herdruk, oktober 1982).

LuO 68557(21.2/20). Kwalificatievoorschrift kader luchtmacht (herdruk, oktober 1982).

LuO 82508(02/41). Intrekking van luchtmachtorders / luchtmachtmededelingen.

LaO 82011(23.1/93)/LuO 82512(23.1/101). Instelling organisatie-eenheden binnen het directoraat-generaal materieel.

LaO 82012(23.24/10)/LuO 82513(23.24/9). Instelling van het korps militaire controleurs ontploffingsgevaarlijke stoffen.

LaO 82013(55.5/84a)/LuO 82514(55.5/81a). Regeling indirecte ziektekosten militairen.

LaO 82014(04.8/17)/LuO 82515(04.8/17). Vragen, voorstellen enz. op administratief gebied.

LaO 70023(55.5/74)/LuO 70515(55.5/71). Toepassing Ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1983).

LaO 83001(51.2/124). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der KL.

Lamed 021-82(51.13/55). Overplaatsing van officieren naar het dienstvak van de geneeskundige troepen.

Lamed 022-82(51.13/56). Overplaatsing van eerste luitenants naar het wapen der Koninklijke marechaussee.

Lumed 518-82(51.13/20). Overgang naar het wapen der Koninklijke marechaussee.

Lamed 026-82(78/501)/Lumed 520-82(78/173). Opleiding tot adjudant-onderofficier der militaire administratie.

Lamed 028-82(78/502). Opleiding voor apothekersassistent.

Lumed 519-82(23.3/10). Instelling projectorganisatie „personeels-

consequenties structuurmaatregelen 1983”.

Lamed 027-82(53/73)/Lumed 521-82(53/72). Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

Lamed 029-82(55.12/65)/Lumed 523-82(55.12/68). Betalingsdata militaire bezoldiging 1983.

Lamed 033-82(51.12/50k)/Lumed 526-82(51.12/43k). Vaststelling extra toelage voor aspirant-officieren geneeskundige dienst krijgsmacht: studiejaar 1982/1983.

Lamed 018-82(55.5/85)/Lumed 516-82(55.5/82). Inkomensgrens vrijwillige ziekenfondsverzekering.

Lamed 001-83(78/385g). Studie hogere militaire vorming 1983/1985 aan de HKS.

Lamed 002-83(78/397k). Cursus voortgezette militaire vorming aan de HKS 1983.

Lamed 003-83(52/18)/Lumed 501-83(52/18). Stichting maatschappelijke begeleiding miln (SMBM).

Lacirc 008-82 op VS 2-1100. Rijverbod, gerelateerd aan de deugdelijkheid van de brandblusmiddelen.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

-----Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht-----

Airland Battle 2000

MS Een natie of groep van naties die zich ten doel stelt de status quo in de internationale verhoudingen te handhaven, kan zich in feite niet veroorloven zich te beperken tot een strikt passieve houding. De geschiedenis van onze eeuw heeft pijnlijk duidelijk gemaakt dat potentiële agressors, indien zij niet zeer doeltreffend worden afgeschrikt, het initiatief plegen te nemen op momenten waarop de passief gebleven slachtoffers het gemakkelijkst kunnen worden overrompeld. Bovendien werden, en worden, de middelen voor het uitvoeren van een geslaagde strategische overvaling steeds verder geperfectioneerd, waardoor de verleiding toeneemt voor de partij die een overmacht aan dergelijke middelen bezit en in haar strategische concept het gebruik daarvan heeft ingecalculleerd: het bereiken van een effectieve *dissuasion* — dat wil zeggen de tegenstander doen inzien dat het *hoogst onraadzaam* is met geweld zijn doeleinden te willen nastreven — is allesbehalve eenvoudig in zo'n situatie.

Begrijpelijk is het derhalve, dat de Noordatlantische verdedigingsorganisatie voortdurend overweegt of de vigerende strategie nog wel de juiste waarborgen biedt voor het verwezenlijken van de beoogde afschrikking. In de loop van haar bestaan heeft de NAVO dan ook herhaaldelijk grote of kleinere wijzigingen aangebracht in de bondgenootschappelijke strategie, en nog steeds zijn de staven doende met het evalueren van de methoden die in het onverhoopte geval van een werkelijk gewelddadig conflict zullen worden toegepast. Van tijd tot tijd komen de resultaten van dergelijke stafactiviteiten ook in de openbaarheid, waar zij dan uiteraard gretig worden gehanteerd in de gebruikelijke discussies tussen voor- en tegenstanders van bepaalde vormen van bewapening.

Zo heeft men in de loop van het vorige jaar kun-

nen kennis nemen van een nieuwe doctrine die is voortgekomen uit de research van de Amerikaanse strijdkrachten. Dat nieuwe concept, dat de naam kreeg van *Airland Battle 2000*, werd ontwikkeld omdat de geloofwaardigheid van de nucleaire afschrikking met lange- en middellange-afstandsraketten — zoals de NAVO die zou willen stellen tegenover een mogelijke agressie met conventionele middelen — steeds sterker werd betwijfeld; in de Verenigde Staten gingen daarom stemmen op die pleitten voor een herzien van de strategie van de *flexibility in response* en voor een herbezinnen op de *forward defence*. Een van de belangrijkste uitgangspunten van de nieuwe benadering was dat de deskundigen van oordeel waren dat West-Europa wel degelijk conventioneel kan worden verdedigd, in het bijzonder doordat de Westeuropese landen de beschikking hebben over grote aantallen goed opgeleide en geoefende grondstrijdkrachten terwijl bovendien de moderne technologie de best denkbare materiële middelen kan verschaffen: men zou eigenlijk bereid moeten zijn de eigen passieve opstelling te vervangen door een actievere attitude.

Het Airland-Battleconcept beoogt een versterking van het conventionele afschrikingsvermogen van de NAVO, waardoor tevens kan worden bereikt dat de nucleaire drempel wordt verhoogd. Hoewel men licht zou kunnen denken dat het verhogen van die drempel zou zijn nagestreefd om daarmee de antikernwapenactivisten de wind uit de zeilen te nemen, is dat bepaald niet het geval. De door het State Department ontwikkelde gedachtengang heeft zich zeer objectief gericht op de dreiging die van het Warschau-Pact en zijn capaciteiten uitgaat, en zich beziggehouden met hetgeen de NAVO in voorkomend geval daar tegenover zou moeten en kunnen stellen. Meer dan in het verleden hebben de onderzoekers dan ook gezien hóe men aan Sovjetrussische zijde denkt een eventueel offensief optreden met succes te kunnen bekronen: rekening houdende met de echelonnering in de verschillende aanvalsgolven wordt daarom aanbevolen niet alleen te trachten het eerste echelon op te vangen en tot staan te brengen, maar vooral ook actief op te treden tegen de meer in de diepte van het vijandelijke gebied opgestelde volgende echelons om die zoveel mo-

gelijk te beletten aan te sluiten op de voorste formaties en het succes van hun doorbrekingsacties uit te buiten. Die wijze van tactisch optreden van de zijde van de NAVO impliceert derhalve een soort van *pre-emptive strike* tegen tweede- en derde-echelonseenheden nog vóór deze het NAVO-gebied hebben bereikt, terwijl intussen het geïsoleerde eerste echelon aan tegenaanval ten onder gaat. Het moge dus duidelijk zijn dat het nieuwe concept inderdaad de tot dusverre traditionele passieve opstelling van het Atlantische bondgenootschap afwijst en daarvoor in de plaats de actieve verdediging propageert die mogelijk is omdat het Westen de daarvoor vereiste kwaliteit ruimschoots kan opbrengen.

De Airland-Battledoctrine gaat in wezen ervan uit dat het Warschau-Pact een nucleaire botsing in eerste instantie zal willen vermijden. De overmacht aan tactische kernwapens voor gebruik op het operatietoneel – de zogenaamde TNW – waarover de Sovjet-Unie beschikt, gepaard aan de feitelijke evenwichtssituatie op het gebied van de strategische kernwapens, moet uiteraard doen vrezen dat het mislukken van een conventioneel offensief zeer wel zou kunnen leiden tot een hervatting met gebruik van nucleair vermogen. Daarom voorziet Airland Battle 2000 wel degelijk ook de instandhouding van een Westelijk kernwapenarsenaal, dat evenwel – mits deugdelijk gekoppeld aan de strategische kernwapens – geen buitensporig grote aantallen behoeft te bevatten.

Ten slotte rekent het Airland-Battleconcept op een optimaal benutten van de modernste producten van een hoogwaardige technologie: geavanceerde elektronische middelen voor waarne-

ming en doelopsparing kunnen de volgende echelons tijdig tevoren lokaliseren en de vereisde wapensystemen in staat stellen de gevechtskracht van die eenheden reeds in het vroegst denkbare stadium te breken.

Het was mede op grond van de aanbevelingen van dit nieuwe concept dat generaal Rogers kon verklaren dat de strijdkrachten onder zijn bevel in staat moesten worden geacht een aanval van het Warschau-Pact conventioneel tot staan te brengen, eventueel ook zonder van kernwapens te moeten gebruik maken. Uiteraard zijn er aanpassingen en wijzigingen nodig: de opperbevelhebber van de NAVO begroote de kosten daarvan op *slechts 4% verhoging van de defensieuitgaven* per jaar in de periode 1983-1988. Het lijkt aannemelijk dat SACEUR niet meer dan een globale schatting heeft gedaan: een nauwkeurige behoeftebepaling van alles wat nodig is om de nieuwe doctrine in praktijk te kunnen brengen, zal ongetwijfeld opheldering kunnen verschaffen over wát er per land precies nodig zal zijn en wat daarvan dan de kosten zullen zijn. Daarvoor is stellig een gedegen onderzoek vereist, en dat kost tijd. Het ware te wensen dat de NAVO op redelijk korte termijn zou kunnen komen tot een gezamenlijk standpunt over de bepleite aanpassing en wijziging van de eigen doctrine; in elk geval heeft het zeker zin de merites van Airland Battle 2000 grondig te overwegen. De tijd voor zodanig overwegen kan waarschijnlijk nog wel worden gevonden . . . mits het Westen zich die tijd niet laat ontnemen: in dat verband mag worden bedacht dat cruise missiles en Pershing II's voorshands nog essentieel kunnen zijn om tijd en ruimte te behouden!

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op maandag 2 mei 1983 te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar door de zorg van LAS/OPN een inleiding zal worden gehouden over

Pantserbestrijding

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden. (In aansluiting op de discussie vindt de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats.)

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

Defensie Studie Centrum 1951 - 1982

J. Voskuil

brigade-generaal der infanterie

Het Defensie Studie Centrum (DSC) is, samen met het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken, het Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken en de Stichting Voorlichtingsdienst voor de Verenigde Naties, opgegaan in een nieuw gevormd Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen „Clingendael”. Na ruim 31 jaar te hebben bestaan, werd het DSC opgeheven. In december 1982 is het Curatorium van het DSC voor de veertigste en laatste maal bijeen geweest. In deze vergadering heeft de directeur van het DSC een overzicht van de geschiedenis van zijn centrum gegeven, onderverdeeld in drie perioden van ongeveer tien jaar. Onderstaand volgt een bewerking van deze voordracht.

De jaren '50

Zo omstreeks het begin van de jaren '50 sloten

In een meer dan drie decennia omspannende periode heeft het Defensie Studie Centrum een belangrijke rol kunnen spelen ten behoeve van de Nederlandse krijgsmacht. De verschillende cursussen, conferenties en bijeenkomsten van dat instituut mochten dan niet altijd aanwijsbaar bijdragen tot een vermeerdering van de kwantiteit of een verbetering van de kwaliteit van de militaire middelen, het valt niet te ontkennen dat hun middellijke invloed aanzienlijk is geweest: in het bijzonder zij erop gewezen dat het DSC zeer veel goeds heeft verricht op het terrein van de public relations door een beter begrip te kweken voor de wijze waarop het militaire instrument zijn taken in het kader van het nationale veiligheidsbeleid vervult. Het is vooral dat aspect dat aanleiding is voor onverholven droefgeestigheid over het verdwijnen van het instituut waar die PR-behartiging ten minste nog in éígen hand kon worden gehouden: zonder ook maar in het minst te willen twifelen aan de objectiviteit van de leiding van het nieuwe Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen „Clingendael” moet toch wel worden verwacht dat het verbeteren van het krijgsmacht-image een geringere prioriteit zal krijgen dan het geval zou zijn in een éígen centrum.

Ten afscheid van dat DSC, dat velen nauwelijks hebben gekend doch dat allen stellig zullen gaan missen, diene het hiernaast geplaatste resumé van de hand van de laatste directeur.

wij ons koloniale tijdperk af en tegelijkertijd begon voor ons een nieuwe periode, namelijk die van onze verdediging in bondgenootschappelijk verband. Een klein stukje eenvoudige militaire geschiedenis illustreert dit goed. De tweede lichter van 1949 werd opgeroepen en na een half jaar diensttijd naar huis gestuurd omdat het personeel niet meer naar Indonesië behoefde te worden uitgezonden. Een half jaar later, in september 1950, werd deze lichter opnieuw opgeroepen omdat de wereldsituatie bepaald spannend was. De oorlog in Korea was uitgebroken, detachementen van landen uit de Verenigde Naties probeerden daar het tij te keren. De Amerikaanse strijdkrachten in Europa waren goeddeels teruggebracht tot een bezettingsmacht in West-Duitsland en de Koude Oorlog woedde volop. De bondgenootschappelijke verdediging zou volgens de plannen worden gevoerd langs de IJssel en de Rijn. De oorlogstaken van de lichter 49-II waren de bezetting van de grote bruggen over deze rivieren en de verdediging van de bocht bij Wilp, aan de IJssel, op de plaats waar de Canadezen bij de bevrijding deze rivier in westelijke richting waren overgestoken.

Tegen deze achtergrond moet een eerste voorstel worden gezien van de toenmalige luitenant-generaal Calmeyer, te komen tot een „Rijksverdedigingsstudiecentrum”. Reden voor dat voorstel was gelegen in de mening van de minister van oorlog/minister van marine, Staf:

... dat in industriële en economische kringen dikwijls geen juiste denkbeelden heersen omtrent de noden van 's lands defensie en anderzijds in militaire kringen gebrek aan kennis bestaat omtrent de aangelegenheden op financieel, economisch en politiek terrein, die nauw samenhangen met de defensie.

Medio 1951 stelde de minister aan de Raad Militaire Aangelegenheden van het Koninkrijk (Raad MAK; voorloper van de AVR) voor, het Defensiestudiecentrum op te richten omdat:

... de verhoogde inspanning, welke Nederland zich als lid van de Atlantische Volkerengemeenschap tengevolge van de internationale politieke toestand moet getroosten, heeft duidelijk doen uitkomen, dat de defensievoorbereiding in de huidige tijd niet alleen een zaak is van de ministeries van Oorlog en Marine, doch dat hierbij de bundeling is geboden van tal van ambtelijke en niet-ambtelijke instanties.

De Raad MAK verenigde zich op 17 augustus 1951 met dat voorstel en bij ministeriële beschikking van 1 september van dat jaar werd het DSC opgericht met de volgende doelstellingen:

- a. nauw contact te leggen tussen allen, betrokken bij de landsdefensie in de ruimste zin;*
- b. inzicht te geven in de internationale politieke, economische en strategische verhoudingen, voor zover deze voor de Nederlandse defensie van belang zijn;*
- c. de aspecten te bestuderen van de moderne oorlogvoering en de invloed daarop van wetenschap en techniek;*
- d. inzicht te verschaffen in de verdedigingsvoorbereidingen van de Atlantische Unie en in de taak, welke Nederland daarin behoort te vervullen.*

Curatoren waren: ZKH de Prins der Nederlanden, voorzitter; vice-admiraal jhr. Van Holthe, voorzitter Comité VCS; vice-admiraal De Booy, Chef Marinestaf; luitenant-generaal Hasselman, Chef Generale Staf; luitenant-generaal Aler, Chef Luchtmachtstaf; vice-admiraal Stam, Voorzitter Materieelraad; dr. Boon, Secretaris-Generaal Buitenlandse Zaken; prof. Brouwers, Secretaris-Generaal Economische Zaken; mr. Fock, Secretaris-Generaal Algemene Zaken; mr. Mijnlief, Hoofd Afdeling Openbare Orde en Veiligheid Ministerie van Binnenlandse Zaken; mr. Meynen, Ondervoorzitter Adviesraad Militaire Productie.

Tot directeur werd benoemd luitenant-generaal Calmeyer.

De staf van het instituut bestond verder uit vice-admiraal b.d. Kist (later de tweede directeur; in oktober 1982 overleden), luitenant-generaal b.d.

Giebel, ir. Stuyt (Buza) en voorshands drs. De Graauw (EZ).

De eerste periode van omstreeks tien jaar kan worden aangeduid als de periode van opbouw. In het programma werd — toen het oorlogsgevaar eigenlijk nog voelbaar was — vooral het zwaartepunt gelegd op militaire aspecten, de civiele verdediging, de doelstellingen en de ideologie van het communisme, alsmede op de gevaren van de psychologische oorlogvoering.

Uit de notulen van het Curatorium uit die periode kan het zoeken naar de juiste opzet van de DSC-activiteiten worden afgelezen. Zo besloot het Curatorium na iedere cursus bijeen te komen voor evaluatie van de cursus. Ter geruststelling moet daarbij wel worden opgemerkt dat de cursusduur toen, in eerste instantie, nog vier maanden bedroeg. Uit de verslagen komen daarbij twee probleemgebieden naar voren, en wel het vinden van de juiste inleiders en — eigenlijk nog belangrijker — het vinden van de juiste toehoorders. Voor wat betreft de laatsten blijkt er een voortdurend spanningsveld te hebben bestaan tussen het niveau van de deelnemers en de lengte van de cursus. Topmensen of personeel bestemd voor topfuncties bleken moeilijk voor een lange periode aan het DSC te kunnen worden gemist. En als de berg van potentiële cursisten niet naar Mohammed komt, dient de wijze Mohammed te zoeken naar wegen om naar de berg te gaan. Een aantal oplossingen werd in de verschillende Curatoriumvergaderingen aangenomen:

— Het vrijwel ontbreken van vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven in de 2e cursus leidde in de 3e Curatoriumvergadering tot het besluit de vierde maand voor deze deelnemers facultatief te stellen. (Voor de goede orde moet wel worden aangetekend dat de directeur in een brief aan de Voorzitter van het Curatorium — i.a.a. de minister-president, de minister van oorlog en marine en de leden van het Curatorium — opmerkte dat „de diepere oorzaak van de onvoldoende aanwijzing van deelnemers echter (m.i.) niet in de duur van de cursus ligt, doch in het feit, dat men het belang hiervan nog onvoldoende inziet en het DSC nog onvoldoende bekendheid geniet“.)

— De cursus concentreren door het houden van twee voordrachten per dag. Daartegen rezen vele bezwaren, gezien de overbelasting van de deelnemers (5e vergadering).

— Een cursus van een week voor werkelijke topfiguren. Daardoor zouden zij beter kunnen beoordelen welke van hun ondergeschikten in aanmerking konden komen voor de cursus van vier maanden. Dit voorstel vindt (in het Curatorium) veel bijval, te meer daar is gebleken, dat vele topfiguren dikwijls maar matig op de hoogte zijn van totale defensie-aangelegenheden (5e vergadering).

— Korte oriënteringscursussen van ongeveer drie weken (7e vergadering).

— Bilderbergconferenties: zeven voordrachten, waarvan twee 's avonds, plus een inleiding; voor de eerste maal te houden van 18-21 oktober 1954 (7e vergadering).

— Intermitterende cursussen. Voor het eerst ter sprake gebracht in de 9e vergadering in december 1955. De eerste intermitterende cursus vond in 1958 plaats.

Toch is ook geprobeerd de berg te verplaatsen. Bij de verslagen komt in juli 1954 een aantal afschriften voor van persoonlijke brieven met de volgende aanhef:

Ik heb de eer Uwer Excellentie mede te delen, dat bij de laatste vergadering van het Curatorium van het Defensiestudiecentrum ter sprake is gekomen, dat nog nimmer een hoofdambtenaar van Uw ministerie aan een cursus van dit centrum heeft deelgenomen.

Na een aantal volzinnen, betrekking hebbende op dat ministerie, volgt dan iets in de geest van:

Het zijn deze overwegingen welke mij ertoe hebben geleid Uw persoonlijke aandacht voor deze aangelegenheid te vragen, in de hoop dat het U te gelegener tijd mogelijk zal zijn een daartoe geschikt hoofdambtenaar een cursus te doen volgen. De Voorzitter van het Curatorium, w.g. Bernhard.

En in zijn brief aan het Curatorium (van 4 mei 1955, nr 368/55 DSC) stelde de directeur, dat de minister van oorlog en marine heeft opgedragen hem zes weken voor het begin van de volgende normale cursus aan deze cursus te herinneren, opdat Zijne Excellentie bij zijn ambtgenoten

kan aandringen op het aanwijzen van goede krachten voor die cursus.

Ten slotte kan worden gememoreerd dat ook met „herhalingscursussen” op de Pietersberg in deze periode een begin werd gemaakt en dat alle Curatorenvergaderingen, op twee na, werden voorgezeten door Prins Bernhard. In dat verband nog een kleine bijzonderheid uit de notulen van de bijeenkomst op 28 december 1954 te 14.00 u: „Zijne Koninklijke Hoogheid opent de vergadering om 14.05 uur”.

De jaren '60

Dan nu de tweede periode. Het wereldbeeld was inmiddels gewijzigd, de NAVO als organisatie uitgebreid. De verdediging van West-Europa schoof geleidelijk op in oostelijke richting. De strategie van de massale nucleaire vergelding begon wat op haar retour te geraken en er ontstond aandacht voor die van het aangepaste antwoord. Met ingang van 1 september 1960 werd een Staf voor de Civiele Verdediging bij het Ministerie van Algemene Zaken (SCV) ingesteld. In de 13e Curatoriumvergadering werd de afbakening van taken tussen DSC en SCV ten principale aangesneden. In de beginperiode werd op het DSC een aantal oefeningen gehouden waarbij het accent sterk op de civiele verdediging lag. Zelfs in de provincies hield het DSC deze oefeningen en wel om twee redenen: ten eerste omdat er, tot op dat moment, geen andere instantie daarvoor was en ten tweede omdat naar de visie van de toenmalige directeur — Igen Mathon — een uitsluitende bestudering van defensievraagstukken, zonder de civiele verdediging een ruime plaats te geven, onvoldoende deelnemers aan de cursussen zou opleveren. (Nog steeds moest hij in de laatste week vóór de lange cursus om mensen vragen!)

Na de wisseling van directeur — vice-admiraal Bos volgde generaal Mathon op — zette zich snel een accentverlegging door. De nieuwe staf meende dat aspecten van de Koude Oorlog moesten worden uitgedragen en dat voor de civiele verdediging niet meer zo'n grote plaats diende te worden ingeruimd. Die verschuiving moet mede worden gezien in het licht van het voorstel de lange cursus van vier maanden te reduceren tot twee maanden, waarbij een kwart of

een derde van de tijd zou worden besteed aan de dreiging van het communisme. Uit een volgend verslag blijkt dat de lange cursus in de praktijk werd teruggebracht tot zes weken.

Nog een andere gebeurtenis markeert het begin van een nieuwe periode: de verhuizing van het DSC naar het gebouw Stadhoudersplantsoen 15. Die verhuizing betekende een vooruitgang in die zin dat de stafleden nu tenminste een eigen kamer kregen. De conferentiezaal was echter een smalle pijpenla met een matige akoestiek die het aantal deelnemers tot 25 beperkte. Het was niet de laatste verhuizing: ultimo 1968 werd het DSC verplaatst naar twee, tot één geheel verbouwde, panden aan de Stadhouderslaan. De verhuizing betekende weliswaar een vrij aanzienlijke vermindering in de accommodatie, maar de collegezaal kreeg een geluidsinstallatie.

Er zijn nog enkele zaken die aandacht verdienen. Zo werd in de 15e Curatoriumvergadering de eerste voorzichtige vraag gesteld of de tijd niet was gekomen de doelstellingen van het DSC enigszins te wijzigen en het accent te leggen op de beleidsvorming op politiek en militair gebied, zoals in Engeland bij het Imperial Defence College.

Deze tweede periode — die tot begin 1972 doerliep — kreeg, mede als gevolg van de eerder vermelde accentverlegging, vooral in de laatste jaren een duidelijk stempel van bezinning op taak en doelstellingen van het DSC. Zo werd in de 22e vergadering de vraag besproken of de naamstelling nog wel juist was. De „studie” — in eerste opzet bedoeld als studie door de cursisten in de lange cursus — raakte bij korte(re) cursussen door tijdgebrek op de achtergrond. Moest verder de aanduiding „Defensie” wel gehandhaafd blijven? Het zou voor een aantal cursisten een barrière kunnen blijven.

Naar aanleiding van deze discussie zag op 23 maart 1970 een door het Comité Verenigde Chefs van Staven opgesteld „Memorandum inzake het DSC” het licht. Daarin kwamen onder meer de benaming en de doelstellingen, de functie en samenstelling van het Curatorium, en de eenhoofdige leiding door de directeur ter sprake. Het eindigde op goed Nederlandse wijze met het voorstel een commissie te benoemen om tot

concrete voorstellen te komen. Op 10 juli 1970 tekende minister Den Toom een beschikking waarin een driemanschap, bestaande uit lgen b.d. Van den Wall Bake, de heer Schiff, secretaris-generaal van Buitenlandse Zaken, en prof. Van der Beugel van de RU-Leiden, werd verzocht nader te bezien of de doelstellingen en de organisatie van het DSC nog wel voldeden aan de eisen die aan een dergelijk college dienen te worden gesteld. Op 28 mei 1971 bracht de commissie rapport uit. Enkele punten daaruit verdienen vermelding. Ervan uitgaande, dat het DSC was bedoeld te zijn een ontmoetingspunt waar men zich zou verdiepen in de *algemene* verdedigingsproblematiek in al haar aspecten, bepleitte de commissie een terugkeer naar een lange cursus, in het bijzonder voor ambtenaren en opgenomen in het carrièrepatroon voor bepaalde ambtelijke functies. Het DSC zou moeten worden omgevormd tot het „Studiecentrum Algemene Verdediging” (SCAV) en ware te stellen onder de verantwoordelijkheid van de minister-president, voorzitter van de Algemene Verdedigingsraad.

Als andere taken voor dat nieuwe centrum werden gezien:

- het slagvaardig verschaffen van gegevens voor reactie op eenzijdige en onjuiste publikaties;
- het op verzoek verstrekken van adviezen aan ministers, de algemene verdediging betreffende;
- het verrichten van wetenschappelijk onderzoek;
- het verstrekken van goede, wetenschappelijk verantwoorde informatie aan velerlei groeperingen in de samenleving.

De commissie ging ook in op samenwerkingsmogelijkheden met andere instellingen, met name met het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken. Na daarvan de voor- en nadelen te hebben beschouwd, gaf de commissie in meerderheid de voorkeur aan een zelfstandig SCAV.

In de 25e Curatoriumvergadering werd dat rapport besproken. Uit de vele — uiteraard gedegen — beschouwingen van de Curatoren citeer ik de kortste samenvatting van de problematiek:

... *het is een kwestie van of opheffen, of voortbe-*

staan, óf opheffen en onmiddellijk iets nieuws creëren.

Het Curatorium kwam tot de aanbeveling aan de minister, het DSC te laten voortbestaan zonder prealabele voorwaarden maar op bredere basis. Het zag verder geen aanleiding de naam te wijzigen.

In de volgende vergadering, medio januari 1972, deed de Voorzitter van het Comité Verenigde Chefs van Staven (VC VCS) mede, dat de minister een beslissing had genomen zoals bleek uit zijn aantekeningen: „voortbestaan”; „geen andere ministeries”. De derde ministeriële aantekening was: „Doelstellingen wijzigen?” Daaruit viel af te leiden dat de discussie daarover nog open was. En daarmee eindigde in feite de tweede periode.

De jaren '70

De daaropvolgende periode was die van de détente, de onspanning tussen Oost en West. De heer Bloema, defensiespecialist van D'66 bepleitte een radicale opheffing van het DSC als zijnde een instituut dat zich niet had kunnen vernieuwen. In Het Parool van 18 februari 1972 stelde hij:

Bij het DSC wordt de nagalm van de Koude Oorlog vernomen. Het heeft zijn doelstelling overleefd en het is niet meegeëvalueerd met de tijd. Dit instituut verkeert thans in een crisisfase.

Ook het Defensiebeleid als geheel stond in het teken van bezinning. De Commissie-Van Rijkevorssel hield een kritisch onderzoek naar de taak van de Nederlandse defensie in de NAVO en de voor de vervulling daarvan vereiste middelen en methoden. Het rapport daarover kwam in maart 1972 uit. Defensiefinanciering vormde een belangrijk onderdeel van die studie. En ruim twee jaar later verscheen de Defensienota 1974, waarin rationalisatie, taakverdeling en specialisatie werden gepropageerd.

De notulen van de 27e bijeenkomst van het Curatorium beginnen met de volgende woorden: „Z.K.H. opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom, speciaal dr. Van den Berg, die de heer Kuipers is opgevolgd als Secretaris-Generaal van het ministerie van Sociale Zaken.” De heer Van den Berg is tot en met de laatste vergadering lid van het Curatorium gebleven.

In de 27e vergadering van het Curatorium kwamen voornamelijk drie onderwerpen onder de voorzittershamer: doelstelling, Curatorium en samenwerkingsmogelijkheden. Voor wat betreft het eerste kwam men overeen de taak van het DSC in algemene zin te formuleren als:

Verwerven, verdiepen en verbreiden van inzicht in de problemen van veiligheid en verdediging, welke de Nederlandse Defensie in de ruimste zin betreffen . . .

Een omschrijving die in de volgende vergadering nog zou worden gepreciseerd en die tot het einde is blijven gelden.

Aangaande de functie van het Curatorium vatte de voorzitter de besluiten als volgt samen:

Z.K.H. concludeert dat (. . .) het Curatorium (. . .) de baas is van de directeur voor wat betreft de grote lijn. Het moet daarvoor bepaald geen uitsluitende adviesraad zijn, want een advies kan men naast zich neerleggen.

Dat betekende dat de nieuwe opzet inhield dat:

- de directeur aan het begin van het jaar zijn ideeën aan het Curatorium diende voor te leggen;
- het budget door het Curatorium werd goedgekeurd;
- het Curatorium de minister adviseerde inzake het DSC.

Met andere woorden: het Curatorium kreeg meer verantwoordelijkheid dan voorheen en het was als zodanig niet langer adviesorgaan voor de directeur. Uit het Curatorium zouden wel de personen worden gekozen die de directeur konden bijstaan; dat was het eerste idee over de vorming van een presidium.

Aangaande de samenwerking wees de VC VCS, in zijn functie van vice-voorzitter, op het rapport-Van Rijkevorssel, omdat daarin de samenwerking van het DSC met de stafscholen van de krijgsmacht ter sprake kwam. Voorgesteld werd daarbij al deze instituten onder te brengen in één gebouw om efficiënter te kunnen werken, van elkaars docenten te kunnen gebruik maken, enzovoort.

In de 28e vergadering werd door de heer Schiff van Buitenlandse Zaken informatie gegeven over mogelijke plannen, het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken, het Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken, de Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties en de Europese Beweging in één gebouw onder te brengen, met behoud van eigen identiteit maar wél met een gemeenschappelijke bibliotheek en administratieve diensten om bezuiniging op de subsidie te kunnen verkrijgen.

Rond en na de zomer van 1976 deden zich vrij plotseling de volgende belangrijke gebeurtenissen voor, die in combinatie met elkaar van grote invloed zouden blijken.

— Verkoop van het voor het DSC gehuurde pand aan de Eisenhowerlaan, resulterende in een verzoek dat pand per 1 november 1976 te ontruimen; opschorting van de ontruimingsdatum tot medio 1977 kon nog worden bewerkstelligd. Het enige onderdak dat de Rijksgebouwendienst kon bieden was het laatste domicilie, aan de Groot Hertoginnelaan, een pand waarvan de toenmalige directeur sbn b.d. Van Dapperen schreef dat het absoluut onvoldoende werd geoordeeld: qua m³-inhoud toereikend doch qua indeling en inrichting oud, hokkerig en versleten.

— Eervolle ontheffing van ZKH de Prins der Nederlanden op zijn daartoe gedaan verzoek m.i.v. 8 september 1976 uit de functie van voorzitter van het Curatorium onder betuiging van bijzondere dank voor de bijzondere diensten in die functie bewezen.

— Een brief van luitenant-generaal Wijting, vice-voorzitter van het Curatorium, van 7 september, waarin hij onder meer het volgende schreef:

Het defensiebeleid als onderdeel van het regeringsbeleid heeft de steun nodig van de volksvertegenwoordiging en dient te worden gedragen door begrip van brede lagen van het volk. Opbouw en onderhoud van defensie-instrumenten, met inbegrip van de opleiding en paraatheid van het personeel, behoeven de financiële, technische, industriële en personele ondersteuning van de natie en zijn daarbij in competitie met andere belangen. Daarom is inzicht in de samenhangende problematiek

in de eerste plaats nodig bij allen die over het defensiebeleid beslissen en ook bij hen die de publieke opinie kunnen beïnvloeden.

In het bijbrengen van deze kennis en het verdiepen van inzicht van betrokkenen vindt het Defensie Studie Centrum haar belangrijkste taak.

Het is echter niet het enige instituut, dat zich met deze materie bezighoudt. Duidelijk is dat samenwerking met een parallel instituut ten goede zou komen aan:

- a. het vinden van een gehoor van de juiste samenstelling en voldoende niveau;*
- b. de kwaliteit van de gedoeerde stof;*
- c. het beperken van de kosten.*

Na het overleg tussen Staatssecretaris Kooijmans van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Staatssecretaris Stemerding van ons ministerie is de conclusie gerechtvaardigd, dat een geleidelijk intensiever wordende samenwerking met het Genootschap voor Internationale Zaken tot de mogelijkheden behoort. De gedachten gaan daarbij allereerst uit naar een colocatie en een intensievere coördinatie van activiteiten binnen het overlappingsgebied. Op langere termijn verdienen een verder samengaan en mogelijk zelfs fusie wellicht overweging.

In de Curatoriumvergadering van 15 oktober daaraanvolgend gaf de vice-voorzitter de volgende (verkorte) toelichting:

Het DSC was zowat opgeheven, er waren grote spanningen, er moest geld worden gevonden; de politieke leiding had daarbij een aantal instituten waaraan zij zo op 't oog niet direct de eerste prioriteit wilde geven. Toen tot overmaat van ramp net op dat moment het bericht kwam dat het huidige pand per 1 november a.s. geëvacueerd moest worden leek de situatie bijzonder ongunstig voor diegenen die het DSC in stand wilden houden en bijzonder gunstig voor diegenen die het wilden opheffen. Het Presidium heeft toen uitermate snel gereageerd met beraad en adviezen en gezegd, dat naar een andere locatie gezocht moest worden. Op dat moment deed zich nl. het feit voor, dat het Genootschap voor Internationale Zaken ook wat moeilijk zat met ruimte en toen is gesuggereerd te bezien of het mogelijk was samen iets te doen. Het DSC is van de dood opgehaald, maar vorm en gestalte heeft het plan nog niet.

Het Genootschap en DSC zijn welhaast natuurlijke partners. Wanneer men naar andere potentiële partners kijkt dan kan het anders liggen; bv. van de zijde van het NIVV (. . .) is men wat huiverig voor een nauwe verbinding met Defensie of defensieverbonden instellingen. Voor de goede orde moet worden opgemerkt, dat het derhalve in de bedoeling lag om een aantal instituten samen te brengen, ze te laten groeien en ontwikkelen om dan te proberen via deze weg van de geleidelijkheid tot integratie te komen.

Bij het 25-jarig bestaan van het DSC op 30 november 1976 merkte minister Vredeling – groot voorstander van samenwerking van en coördinatie tussen gelijkgerichte instellingen, in het bijzonder vanwege de kostenfactor – op

. . . dat de taak van het DSC ook in de toekomst moet worden verricht. Het is van het grootste belang dat mensen, die in onze maatschappij posities van verantwoordelijkheid bekleden, in overzichtelijke vorm een duidelijk inzicht kunnen krijgen in het complex van politiek-militaire vraagstukken die met onze defensie-inspanning samenhangen.

Een jaar later, in november 1977, in de 34e bijeenkomst, lag een rapport-Bentinck ter tafel, een rapport dat twee verschillende plannen poogde samen te bundelen, nl. een (BuZa)plan om de Haagse instituten, werkzaam op het gebied van de internationale betrekkingen onder te brengen in één gebouw en het (BuZa-Def)plan om de cursusactiviteiten van DSC en Leergang Buitenlandse Betrekkingen (LBB) samen te voegen. In de discussie daarover bleek een meerderheid van mening dat alleen die dingen mochten worden samengevoegd die door colocatie praktisch en mogelijk zouden zijn om van daaruit verder te werken; het tot dusver gevoerde beleid behoefde dan niet te vroeg te worden gewijzigd. Ook de directeur waarschuwde, vooral niet te licht de defensie-behartigende taak van het DSC prijs te geven. Aan het einde van deze vergadering moest generaal Wijting concluderen dat het Curatorium het rapport als zodanig niet had aanvaard.

De eindfase

Op de ontwikkeling in de laatste jaren zal hier

verder niet uitvoerig worden ingegaan. Slechts vier gegevens zullen nog worden vermeld.

1. Het verschijnen van een gedocumenteerd overzicht van „Nederlandse Instituten (. . .) waar onderzoek wordt verricht naar internationale betrekkingen en internationale veiligheid,” ten behoeve van de Tweede Kamer, het zogenaamde rapport-Ouwejan van 8 maart 1979. Ik citeer enkele conclusies:

Een co-locatie (of collocatie) als eerste stap naar een verdergaande vorm van samenwerking tussen met name het NIVV, het NGIZ, het Defensie Studie Centrum, de VIRO/VVN (. . .) lijkt een voor de hand liggende mogelijkheid om versnippering tegen te gaan. Deze instellingen zouden, met inachtneming van de eigen achtergrond en identiteit, vruchtbaar kunnen samenwerken, waarbij de verschillende onderzoek-, vormings- en voorlichtingstaken op elkaar afgestemd worden. (. . .) In de toekomst zou men kunnen denken aan een op te richten Nationaal Instituut voor Internationale Betrekkingen, waar enerzijds fundamenteel onderzoek kan worden verricht aangaande de vredes- en veiligheidsproblematiek in breder perspectief (namelijk ook de tegenstelling Noord-Zuid zowel als het wereldmilieuvraagstuk), en anderzijds tevens de vormings- en voorlichtingstaak verricht wordt. Dit instituut zou een onafhankelijke, niet-ambtelijke instelling moeten zijn, gesubsidieerd door de overheid.

2. De visie van minister De Geus, neergelegd in zijn brief van 30 september 1981:

Gestreefd dient te worden naar een verder gaand doel dan colocatie op zich, i.c. een zo nauw mogelijke samenwerking. Dit onder waarborging van de defensiebelangen waartoe de relatief grote financiële bijdrage van defensie een alleszins redelijke basis biedt.

3. Het advies van het Curatorium van oktober 1981 dat

. . . gegeven de doelstellingen van de instituten (. . .) voorshands niet gestreefd dient te worden naar het uiterste, te weten een integratie, doch dat eerst gekomen moet worden tot het beheers-technisch samengaan in een colocatie.

4. De beslissing van minister Van Mierlo van 17 december 1981, ter kennis gebracht op 17 maart

1982, waarin hij aangeeft dat ware te streven naar een volkomen nieuw instituut waarin voldoende kennis en kunde worden samengebracht om te kunnen voorzien in de verwachtbare behoefte aan informatie en studiepotentieel over de veiligheidsproblematiek in het algemene kader van de internationale betrekkingen.

Enkele statistische gegevens tot slot

Het DSC heeft 34 lange, 46 oriënterings- en 20 intermitterende cursussen gegeven. In deze 100 cursussen hebben naar schatting 2000 tot 2500 deelnemers het DSC bezocht. Steeds is ernaar gestreefd zoveel mogelijk cursisten te kunnen verwerken. Daartoe een — laatste — citaat uit een jaarverslag van enkele jaren geleden:

Om de wachtlijst van cursisten wat te drukken worden nu d.m.v. kleinere stoelen in de collegezaal de deelnemers wat in elkaar gedrukt (max. 30 man). Dit klinkt wel door in de cursusevaluatie van de deelnemers, maar vermag het totaal oordeel toch niet te drukken noch de aanmeldingen.

Behalve de voornoemde cursussen werden ook veel aparte, korte of langere, cursussen, bijeenkomsten en congressen georganiseerd. Er zijn 58 Bilderbergconferenties en 57 herhalingscursus-

sen op de Pietersberg gehouden, goed voor op zijn minst zo'n 7000 deelnemers.

Dit was een visie op ruim 30 jaar DSC en 40 Curatoriumvergaderingen; een overzicht van het opgaan, blinken en opgeheven worden van een instituut, dat ruim drie decennia de deur voor belangstellenden op veiligheidsgebied geopend hield. Dit was het verhaal van ups en downs, van vallen en opkrabbelen, van soms te weinig en soms te veel belangstelling van boven en van vaak te geringe materiële en personele middelen.

Bij deze geschiedenis zijn velen in en buiten het DSC betrokken geweest, van laag tot hoog. Enkelen zijn bij naam genoemd, velen konden niet worden genoemd omdat dit overzicht dan te lang zou worden. Velen — curatoren en personeelsleden — hebben jarenlang voor het DSC gewerkt en zich in overeenstemming met het devies van het DSC ingezet om te vechten voor de vrede door te denken en te overwegen. Zij allen achten zich zeer wel voor hun inspanningen beloond in het besef dat zij dusdoende hebben mogen bijdragen tot een beter begrip van de totale defensieproblematiek in brede lagen van het Nederlandse volk.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

Het verlies van Ambon in februari 1942

J. J. Nortier

kolonel der infanterie b.d.

Het eiland Ambon (Amboina) bevindt zich ten zuiden van Ceram voor de ingang van de Piroe Baai en ligt ongeveer centraal tussen Nieuw Guinea, Celebes (Sulawesi) en Halmahera. Het bestaat uit twee schiereilanden, Hitoe en Laitimor, verbonden door een smalle landengte bij Paso en gescheiden door de Baai van Ambon. Beide schiereilanden zijn zeer geaccidenteerd. Het gebergte reikt vrijwel overal tot aan de kust en alleen bij Laha (Hitoe) en Ambon-stad bevindt zich een kustvlakte van enige omvang. Maagdelijk oerwoud kwam op Ambon nauwelijks meer voor; het oorspronkelijke oerwoud was door kappen verdwenen en, zoals in de tropen overal het geval is, opgevolgd door de zogenaamde secundaire jungle, een dichte begroeiing met weinig zicht waardoor men zich met het kapmes een weg moet banen. Hitoe was geheel bedekt met secundaire jungle, evenals de hogere hellingen van Laitimor.

De hoofdwegen liepen langs de kust en wel voornamelijk langs de oost- en zuidrand van Hitoe en de noordrand van Laitimor. Van Hitoelama, aan de noordkust van Hitoe, ging een verharde weg dwars door het schiereiland. Alle overige wegen bestonden uit paarden- of voetpaden (de benaming „paardenpad” had niets met paarden te maken, doch werd gebruikt om paden van ten minste 1 m breedte aan te duiden; de breedte van een voetpad bedroeg ongeveer een halve meter).

De hoofdplaats, eveneens Ambon geheten, ligt aan een diepe baai die geschikt is voor ankerplaats van zelfs grotere vloten. De haven van Ambon bezat een betonnen steiger van circa 100 m kadellengte (bruikbaar voor schepen tot 10.000 t), een „sloepensteiger” van ongeveer 90 m en de „kolensteiger” op ca. 2 km ten zuidwesten van de stad. De herstelcapaciteit voor

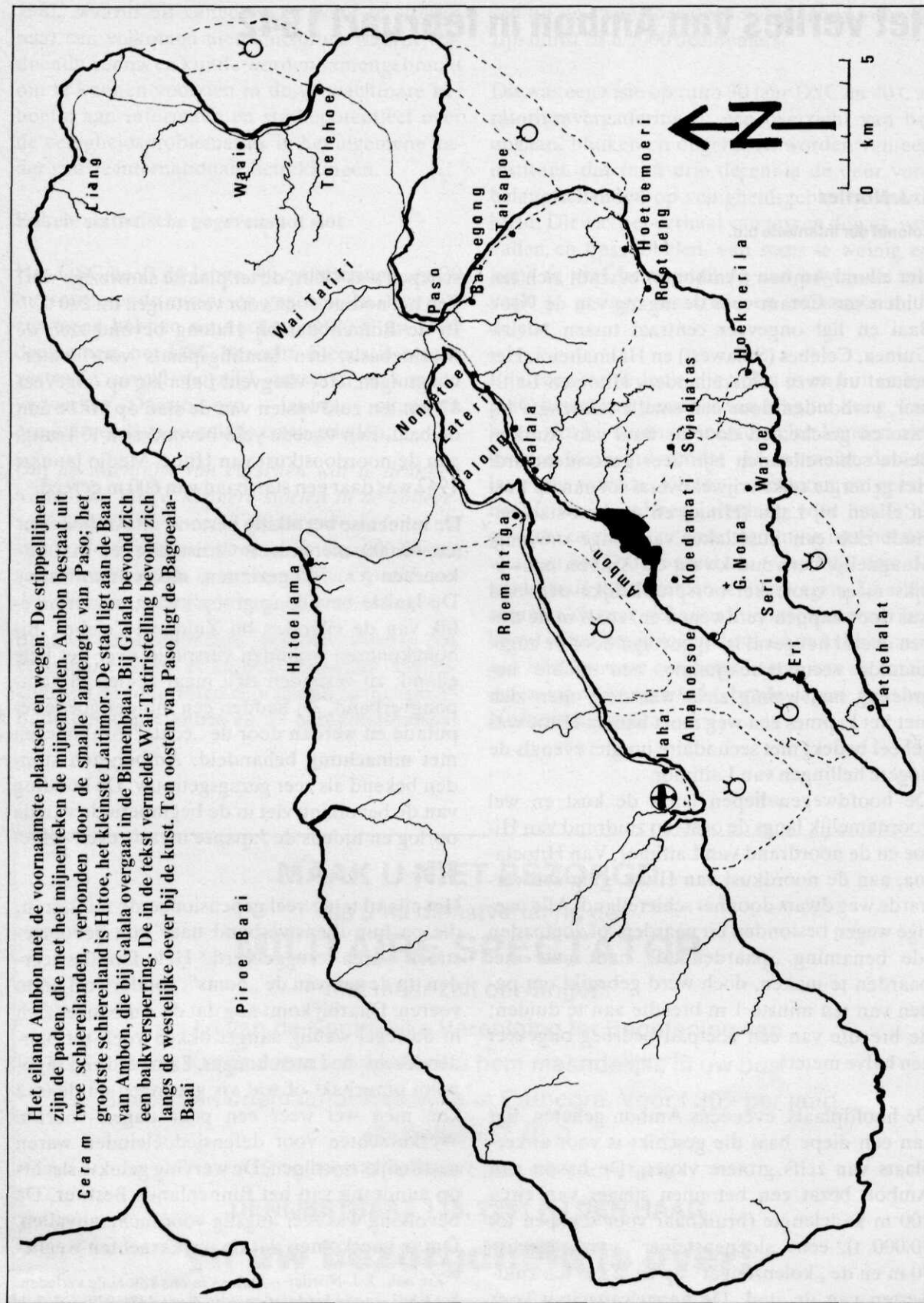
schepen was klein; de ter plaatse aanwezige werf kon het nodige doen voor vaartuigen tot 200 t.

In de Binnenbaai bij Halong bevond zich de Marinebasis, een landingsplaats voor water-vliegtuigen. Het vliegveld Laha lag op ongeveer 12 km ten zuidwesten van de stad op Hitoe aan de baai. Een tweede veld bevond zich te Liang, aan de noordoostkust van Hitoe. Medio januari 1942 was daar een startbaan van 600 m gereed.

De inheemse bevolking bestond uit Ambonezen (ca. 40.000, merendeels Christenen) en Binongkonezen (ca. 500 gezinnen, meest Islamitisch). De laatste bevolkingsgroep kwam oorspronkelijk van de eilanden bij Zuidoost-Celebes. Binongkonezen woonden verspreid over het hele eiland; zij vestigden zich maar zelden in kampongverband. Zij hadden een minder goede reputatie en werden door de „echte” Ambonezen met minachting behandeld. Ambonezen stonden bekend als zeer gezagsgetrouw. De houding van de bevolking viel in de beginperiode van de oorlog en tijdens de Japanse invasie evenwel tegen.

Het eiland telde veel gepensioneerde militairen, die na hun dienstverband naar hun geboortestreek waren teruggekeerd.¹ Hele families teerden op de zak van de „ooms”, zonder veel uit te voeren. Daarbij komt nog dat de Ambonees zich in de regel weinig aangetrokken voelt tot handarbeid: had men honger, dan werd een sagopalm omgehakt of wat vis gevangen en daarna kon men wel weer een paar dagen vooruit. Werkkrachten voor defensiedoeleinden waren nauwelijks te krijgen. De werving gelukte slechts op aandrang van het Binnenlands Bestuur. De bevolking was zeer angstig voor luchtaanvallen. Om te voorkomen dat de werkkrachten weglie-

¹ Zie ook: J. J. Nortier — Delven in ons koloniale verleden: het KNIL en zijn landaarden. *Mil. Spect.* 148(1979)(6)257.

Het eiland Ambon met de voornaamste plaatsen en wegen. De stippellijnen zijn de paden, die met het mijneteken de mijnenvelden. Ambon bestaat uit twee schiereilanden, verbonden door de smalle landengte van Paso; het grootste schiereiland is Hitoe, het kleinste Laitimor. De stad ligt aan de Baai van Ambon, die bij Galala overgaat in de Binnenbaai. Bij Galala bevond zich een balkversperring. De in de tekst vermelde Wai-Tatiristelling bevond zich langs de westelijke oever bij de kust. Ten oosten van Paso ligt de Bagoeala-Baai

C e r a m

pen, moest zelfs militaire bewaking worden aangewezen.

Het eiland, met zijn goede mogelijkheden tot het inrichten van een vloot- en luchtbasis, was zowel voor de Geallieerden als voor Japan een aantrekkelijk object. Op nationaal niveau behoorde Ambon – evenals de vliegvelden in Zuid-Celebes, Borneo en Sumatra – tot de buitenring van de actieve verdediging voor Java, het hoofdeiland. Op geallieerd niveau betekende een doordringen van Japan in het eilandengebied ten noorden van Australië het begin van de isolatie van Malakka (Singapore!). Dat zou tevens de aanval op het hart van Indonesië vergemakkelijken. Een vijandelijke bezetting van Ambon vormde een groot gevaar voor de verbinding van Australië met Java.

Generaal Archibald P. Wavell, opperbevelhebber met ingang van 15 januari 1942, berichtte in zijn „Despatch on the Operations in the South West Pacific, 15 January to 25 February 1942 (H.M. Stat. Off., Londen (1948)):

„On assuming command, I sent the following appreciation of the situation in the South West Pacific Area . . . :

(f) Japanese were also likely to take measures to cut the supply route between Australia and N.E.I. by the occupation of Amboina, Timor and positions farther East to command Torres Straits.”

Japan had Ambon en Timor nodig als voorposten ter beveiliging van het in de Pacific te bezetten gebied. Het bezit van Ambon maakte het mogelijk een geallieerd offensief uit de richting van Australië op te vangen. Het Keizerrijk was onder de indruk van de voorbereide verdediging:

„ . . . Around Ambon harbour fortifications had been built. Moreover there was a good airbase, which – together with Koepang (Timor) – formed an outpost of Australia. Later Ambon was to become a front base of the American and Australian armies.” (Engelse vertaling van: *Boeicho Boei Kenshujo Senshishitsu*. Ran-In Koryaku Sakusen. Asagumo Shimbunsha, Tokio (1967).

Nederlandse defensiemaatregelen voor Ambon

Ambon werd in de *Defensiegrondslagen* van 1927 nog niet genoemd. In de jaren daarna bracht de ontwikkeling van het luchtwapen een nieuw aspect in de defensietaak. In een wijde

boog om het eiland Java werden vliegvelden aangelegd. Volgens de strategische opvattingen van het einde van de jaren '30 streefde men naar het inrichten van zo ver mogelijk vooruitgeschoven offensieve kernen – vloot- en luchtbases, beveiligd door grondstrijdkrachten – die voldoende tijdwinst moesten opleveren voor de aanvoer van geallieerde versterkingen naar Java. In het kader van die gedachte werden in de loop van 1941 de daarvoor in aanmerking komende garnizoenen van de Buitengewesten versterkt. Door allerlei ongunstige omstandigheden bleef het vergroten van de weerbaarheid van de vooruitgeschoven bases evenwel beneden peil.

Buitenlandse troepen op Nederlands grondgebied?

Eind 1940 achtte de Australische legerleiding het gewenst haar buitenste verdedigingsring te versterken door het zo ver mogelijk noordwaarts bezetten van vliegbases. De RAAF (Royal Australian Air Force) voelde er echter weinig voor de luchtmacht op de eilanden benoorden Australië te stationeren zonder voldoende grondbeveiliging. Het KNIL was niet in staat de verdediging van de vooruitgeschoven bases op adequate wijze te garanderen. Op de Singapore-Conferentie van februari 1941 ging Australië ermee akkoord troepen te zenden naar Ambon en Timor. Die troepen – ter sterkte van twee bataljons met ondersteunende eenheden – zouden in Noord-Australië worden gereedgehouden om bij het ontstaan van een kritieke situatie hun bestemming te volgen.

Op 6 november 1941 deelde de Nederlandse regering in Londen aan de gouverneur-generaal jhr. mr. A. W. L. van Starckenborgh Stachouwer mee, in te stemmen met de aankomst van Australische troepen op Ambon en Timor, vóór het eventuele begin van vijandelijkheden met Japan, en zonder meer toe te staan dat onmiddellijk kwartiermakers tot deze eilanden werden toegelaten. De landvoogd antwoordde geen bezwaar te maken tegen de komst van kwartiermakers; de juiste aantallen zouden in overleg met de Australische regering worden bepaald (Sectie Militaire Geschiedenis (SK) 10/1, telegrammenwisseling minister van koloniën met gouverneur-generaal). De GG wenste de aankomst van

De gouverneur-generaal van Nederlands-Indië jhr. mr. A. W. L. van Starckenborgh Stachouwer — „Geen vreemde troepen in Nederlands-Indië voor het begin van een oorlog.”

de hoofdmacht te doen plaatsvinden zodra de Nederlands-Indische regering zulks op grond van de politiek-militaire toestand noodzakelijk achtte, uiteraard na beraad met de Australische regering. Londen ging op 15 november 1941 met die visie akkoord. De GG had bezwaren tegen het toelaten van buitenlandse troepen vóór het begin van enige vijandelijkheden. Dat zou een slechte indruk maken op de bevolking en voedsel geven aan de gedachte dat Nederlands-Indië zelf niet in staat was het grondgebied te verdedigen. Dat laatste was natuurlijk volkomen waar, maar mocht niet worden toegegeven. De aanwezigheid van vreemde troepen was niets voor het angstvallig aan zijn neutraliteit vasthoudende Nederland. De Indische regering zag vooral problemen ten aanzien van Ambon. Een *Memorandum van HKGS*, behorende bij een brief aan de consul-generaal te Sydney (SK 10/1), vermeldde dat de aanwezigheid van vreemde troepen op Ambon door de bevolking met bezorgdheid en ontstemming werd gezien.

„Zoals bekend is, voelt de Ambonees zich voor 100% Nederlander, heeft sinds mensenheugenis een naar verhouding tot de sterkte der bevolking zeer sterk contingent voor het beroepsleger geleverd en weet zich wat soldateneigenschappen betreft, gelijkwaardig aan blanke soldaten. Deze feiten zijn oorzaak dat de Ambonees — terecht — van oordeel is dat hij in ieder geval het recht heeft en in staat is, zijn eigen geboortegrond zonder hulp van vreemde troepen te verdedigen. Vorenstaande overwegingen zijn uiteraard

in beschouwing genomen toen de Australische versterking voor Ambon dezerzijds werd aanvaard. Zulks was toen onvermijdelijk om aan de Australische vliegtuigen een voldoende mate van veiligheid te kunnen garanderen. Voorts was het de bedoeling om de Australische versterking eerst te zenden, wanneer Nederlands-Indië daadwerkelijk in oorlog zou zijn. Sindsdien zijn echter maatregelen in werking gesteld om de gehele weerbare inheemse bevolking bij de verdediging van Ambon in te schakelen, terwijl een compagnie (een kwart bataljon) bereids naar Ambon is gezonden, waardoor de sterkte der verdedigingsorganen te land zodanig zal zijn toegenomen, dat niet alleen voor de Australische versterkingen een equivalent aan Nederlands-Indische troepen beschikbaar zal zijn, doch zelfs boven de gedachte Australische versterking zal uitgaan. Tegen prijsgeven van de geprojecteerde Australische versterkingen behoeven derhalve over korte tijd geen bezwaren te bestaan.”

De gouverneur-generaal wenste de Australische bezetting op Ambon te beperken tot de beveiliging van het door de RAAF gebruikte vliegveld.

Dat waren de opvattingen op 22 november 1941, minder dan drie weken voor het uitbreken van de oorlog! Een ontstellend gebrek aan realiteitszin, gepaard aan een enorme overschatting van de eigen mogelijkheden, en een totaal onbegrip ten aanzien van de vijandelijke sterkte. Van de weerbaarheid van de gehele bevolking, die zo graag haar geboortegrond wenste te verdedigen, is niets gebleken en het zenden van „één compagnie (een kwart bataljon)” kon nauwelijks enig gewicht in de schaal leggen. In tegenstelling tot wat op sommige plaatsen in de Buitengewesten — zij het dan ook schoorvoetend — gebeurde, werden de Europese gezinnen níét geëvacueerd. De Resident dacht dat dit de bevolking te veel zou verontrusten en hij ging ervan uit dat bij een aanval zelfs de Ambonese vrouwen en kinderen naar de wapens zouden grijpen. Veertien dagen voor de landing meende de territoriale commandant van Ambon nog, dat de vijand rechtstreeks van Celebes via de kleine Soenda-eilanden op het „onneembare bastion Java” zou aanvallen. Een aanval op Ambon vond hij zeer onwaarschijnlijk. Met andere woorden: ga rustig slapen, Ambon wordt nooit aangevallen en Java drijft elke vijand in zee terug.

De Nederlandse grondstrijdkrachten op Ambon

De territoriaal comandant der Molukken, Ikol J.

L. R. Kapitz, beschikte over de volgende troepen met een totale sterkte van ongeveer 2600 man.

Garnizoensbataljon der Molukken, commandant maj H. H. L. Tieland

– Staf.

– 1e Compagnie (Javaanse Kort-Verbandeenheid, uit Java ter versterking gezonden, het hier voor genoemde „een kwart bataljon”), commandant kap H. A. de Jongh Swemer.

– 2e Compagnie (verschillende landaarden), commandant kap E. P. Bouman.

– 3e Compagnie (Ambonezen), commandant kap A. G. M. Schouten.

– 4e Compagnie (verschillende landaarden), commandant kap J. Kaseger.

– 5e Compagnie (Europese militie), commandant elnt W. A. Blaauboer.

– Mitrailleurcompagnie, commandant elnt F. E. A. H. de Jong: vijf secties van twee mitrailleurs (Vickers), drie secties van vier mortieren 8 cm, twee geweren antitank 2 cm, vier luchtdoelmitrailleurs 7,7 mm, vier overvalwagens (pantserauto), elk bewapend met een mitrailleur.

– Detachement Boela, vier brigades à ca. 15 man onder elnt Raden Didi Kartasasmita; de brigades waren afkomstig van Wahai (Ceram) en Geser (een klein eiland bij Ceram); zij hadden op het boorterrein Boela (noordkust Ceram) de olie-installaties vernield en kwamen daarna ter beschikking voor de verdediging van Ambon; het detachement arriveerde pas op 29 januari 1942.

Reservekorps (gepensioneerde en vrijwillig onder de wapens gekomen Ambonese militairen), commandant kap L. G. H. Uckerman

– Twee zwakke compagnieën.

Depotbataljon Inheemse militie, commandant res kap H. M. J. Hesterman

– Sterkte ca. 300 man; onvoldoende geoefend; dit waren de eenheden die „de buitenlandse troepen overbodig moesten maken”.

Afdeling Stads- en Landwachten, commandant elnt J. Creutz Lechleitner

– Stads- en Landwachten waren weerplichtigen (reserve-, dienst- en landstormplichtig) van 18 tot 55 jaar; de Stadswachten deden dienst in

de steden, de Landwachten waren voor de beveiliging van het platteland.

4e Compagnie Kust- en Luchtdoelartillerie, commandant res kap D. Buur; sterkte 450 man

– Batterij (vier stukken) 15 lang 40, marinetoeren (de Nona-batterij) onder res elnt T. L. D. Graaf.

– Twee mobiele batterijen (elk van vier stukken) 7,5 cm lang 30, onder elnt P. Jager Gering.

– Twee stukken 7,5 cm lang 55 Marine (kustartillerie).

– Batterij van vier stukken 7 cm lang 14 Veerspoor (zg. mobiele batterij).

– Twee stukken 3,7 cm (kustartillerie).

– Twee secties van twee stukken 4 cm luchtdoel (een te Halong – marinebasis – en een op vliegveld Laha; de sectie Halong was niet mobiel).

– Drie secties van drie mitrailleurs 12,7 mm luchtdoel, een te Laha, een bij Halong en een bij Nona-batterij.

Geniedetachement onder gewestelijk geniechef kap W. F. J. van Dun

– Verbindings- en zoeklichtenpersoneel; de zoeklichten waren over de detachementen verdeeld.

De verzorging beruiste bij diverse detachementen van de materieediensten; intendant was kap ma F. C. Elemans. De militair gnkd bestond uit de offn van gezondheid eerste klasse C. Ouweland, J. P. Sollewijn Gelpke en J. H. W. Ehlhart, de off van gezondheid tweede klasse C. H. Gout, en toegevoegd personeel. Het geheel stond onder leiding van dirigerend officier van gezondheid tweede klasse L. J. J. Pfeiffer.

Bij de artillerie stamden sommige vuurmonden nog uit de vorige eeuw. De Legercommandant, lgen H. ter Poorten, liet in heel Indië – om de tekorten enigszins te kunnen opvullen – geschut, dat zich al tientallen jaren in opslag had bevonden, te voorschijn halen en in stelling brengen. De Nona-batterij bestond grotendeels uit beroepsmilitairen. De artillerie-eenheden maakten eveneens gebruik van Kort-Verbandmilitairen en militiepersoneel. De 7 lang 14 Veerspoor werd bediend door militairen van het Reservekorps (RK). Kap Buur vertelde in *Stabelan*

(3(1976)(2)), dat een der stukscommandanten twee brillen nodig had, een voor de schootstafel en een voor de waarneming.

Moreel en geoefendheid van de Nederlandse troepen

Het KNIL was een politieleger, afgestemd op het handhaven van de binnenlandse orde en rust. Pas kort voor het begin van de oorlog begon de omschakeling naar een op modernere leest geschoeide weermacht en trad het aspect buitenlandse vijand sterker op de voorgrond. In de Buitengewesten was men nog nauwelijks aan een reorganisatie toe. Het optreden bleef daar geheel verweven met het karabijn- en klewangwerk. Alles wat uitging boven het eenvoudige gewerschot was, in het bijzonder voor de Indonésische militair, een ongewoon en zelfs angstwekkend gebeuren. Over onze beste troepen, de eenheden op Java, had gen Sturdee, de Australische chef staf, de volgende mening (L. Wigmore – *The Japanese thrust*. Canberra (1957) App. 5):

„These forces consist of a small proportion of Dutch whites, the remainder being native. They are entirely immobile in the sense that they cannot fight out of the area in which they are at present located, as they rely very largely on civil resources for their supply, transport, repair, signals, provost and other services (na enkele gevechtsdagen stortte het logistieke systeem dan ook volledig in elkaar, JN). In fact, they should be regarded more as well equipped Home-Guards than an army capable of undertaking active operations in the field according to the developments of the strategic situation (General Sturdee's Papers of 15th February 1942).”

De territoriaal commandant meende het moreel te kunnen stimuleren door de troep voor te houden dat het allemaal niet zo'n vaart zou lopen: Ambon zou wel buiten de gevechtshandelingen blijven. De klap kwam daardoor des te harder aan. De vijandelijke luchtaanvallen – aan eigen zijde kon men niets daartegenover stellen – hadden een slechte invloed op het moreel van zowel militairen als burgers. Aan het einde van januari 1942 was de gehele luchtmacht verdwenen en voelde men zich totaal in de steek gelaten. Voor de vijandelijke luchtaanvallen koesterde men een buitensporige angst; de leiding deed niets om dat tegen te gaan en wakkerde zelfs, door overmatige veiligheidsmaatregelen,

die angst nog aan. Het resultaat was een overdreven snel dekking zoeken bij het verschijnen van ieder vijandelijk vliegtuig en op paniek gelijkende reacties die dikwijls totaal onevenredig waren met de vijandelijke dreiging. Opgemerkt zij, dat het hele leger laboreerde aan een grote vrees voor de uitwerking van luchtaanvallen; bij een aanval ging alles in dekking en stopte iedere werkzaamheid. Op dit gebied waren stringente orders uitgegeven.

De gepensioneerde militairen van het RK waren door hun leeftijd ongeschikt als gevechtssoldaat en hun geoefendheid in compagniesverband was matig. Hoewel zeer veel werd goedge maakt door hun langdurige ervaring in het militaire handwerk, stonden hun ouderdom alsmede de vele bijzondere diensten als wacht- en stellingwerkzaamheden een gedegen heropleiding in de weg. Dat het moreel bij het RK desondanks toch op een redelijk peil bleef, was te danken aan een zekere kalme berusting en het feit dat de oude „ooms” een reputatie hadden op te houden.

De militie-eenheden waren beslist onvoldoende opgeleid. De Europeanen hadden daarbij het voordeel van een hoger intelligentiepeil en een geringere gevoeligheid voor paniek. Lkol b.d. J. G. Palm (brief van 18 juli 1976) was in 1941 als luitenant-hoofd-instructeur bij de militie ingedeeld. Hij noemde het moreel tijdens de landing slecht. Begin december was de opleiding pas zo ver gevorderd dat met het aanvallende gevecht kon worden begonnen en men een paar schietoefeningen achter de rug had. Het lagere kader bestond merendeels uit „afdankers” van de andere eenheden. Ten aanzien van de Stadswachten verklaarde de toenmalige res tltnt mr. K. van der Vijver het volgende (SK 9/35):

„De stadswacht bestond voor een groot gedeelte uit financieel weinig draagkrachtige Ambonezen (zowel Mohammedanen als Christenen), Arabieren en Chinezen, die door dit onder de wapenen komen vaak in grote financiële zorgen kwamen te verkeren: zij konden nu immers niet voor hun gezin werken en derhalve geen inkomsten verwerven. De commandant van de stadswacht, eerste luitenant Creutz Lechleitner, heeft over deze aangelegenheid met de toenmalige territoriale commandant, de luitenant-kolonel Kapititz, gesproken; doch deze zeide geen gelden te hebben om soldij te betalen. Hij had – zo zei hij – niet de bevoegdheid om de stadswacht onder de wapenen te roepen, doch achtte dit (vóór de mobilisatie van 8 de-

ember 1941, JN) wel nodig. Gelden om voor de voeding te zorgen waren ook niet aanwezig doch het garnizoensbataljon kon die voeding leveren. Door ondergetekende zijn gelden ingezameld bij particulieren en instellingen voor liefdadigheid en zijn uitbetalingen gedaan aan kostwinners en gezinshoofden, die door het onder de wapenen komen van hun inkomsten uit eigen arbeid waren verstoken en geen andere inkomsten hadden. Tot mijn spijt moet ik constateren dat de ongeveer een compagnie grote stadswacht van Ambon wel onder de wapenen was geroepen, doch aan de mensen, voor het grootste deel bestaande uit handarbeiders, tokobedienden, waronghouders e.d., geen enkele tegemoetkoming, zelfs geen versnapering (ook een dagverblijf was niet aanwezig) is ten deel gevallen, hetgeen mijns inziens aan het moreel van de troep grote afbreuk heeft gedaan."

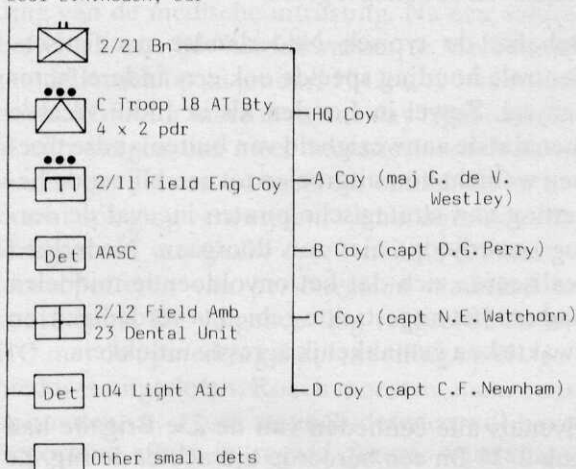
Bij de landwachten was de situatie navenant. Beide soorten eenheden konden als gevolg van hun gebrekkige uitrusting en opleiding nauwelijks als inzetbaar worden beschouwd. Op Ambon werd verder gebruik gemaakt van gemilitariseerde burgerchauffeurs. Op kritieke momenten waren deze dikwijls onvindbaar, en tijdens de gevechten verdwenen zij op enkele hoge uitzonderingen na. Verder kende men handlangers (een soort werktroepen) en de gebruikelijke inheemse veroordeelden. De handlangersorganisatie bleek geen succes. Omdat zij gekleed waren in militair uniform zag men dat personeel tij-

dens de gevechten dikwijls voor vluchtende soldaten aan, waardoor de paniekstemming werd verhoogd. Veroordeelden waren dwangarbeiders, die door het gouvernement aan het leger ter beschikking werden gesteld als dragers op patrouilles in de Buitengewesten en voor corveediensten. Deze zg. „strapans" of „beren" vormden een niet weg te denken element uit de geschiedenis van het KNIL. Zij genoten overigens een grote mate van vrijheid en voelden zich over het algemeen sterk met hun militaire eenheid verbonden. Tallozen leverden uitzonderlijke prestaties, als het moest ook op militair gebied. Lkol Kapitz zei zelf over het moreel van zijn troepen (SK 9/35):

„Alhoewel het voor luitenant-kolonel Roach (commandant Australische troepen, JN) en mijzelf volkomen duidelijk was, dat de Japanse aanval niet zou kunnen worden afgeslagen, daar de landingen niet voorkomen konden worden wegens het gemis aan lucht- en zeestrijdkrachten en voldoende luchtverdediging (geschut), was het garnizoen doordrongen van de mogelijkheid van een alleszins voldoende kans op afweer van de vijandelijke aanvalspogingen. Het moreel, dat weliswaar door de niet te voorkomen bom-aanvallen min of meer geleden had, was op voldoende hoog peil gebleven."

Gull Force, de Australische versterking

Lcol L.N.Roach, Cdr

De organisatie van Gull Force; AASC is Australian Army Service Corps, de overige afkortingen spreken voor zichzelf. De sterkte bedroeg rond 1100 man, het bataljon was gemotoriseerd. Op 16 januari nam lkol W. J. R. Scott het bevel over en op 20 januari werd maj M. W. H. Newbury commandant van het vliegveld Laha

De 23e Brigade van bgen E. F. Lind was aangevoerd voor het leveren van de versterkingen. Het besluit, troepen te leveren voor Ambon en Timor viel bij hem niet in goede aarde. Zijn eenheid was bestemd voor de verdediging van het (Australische) Northern Territory tegen een Japanse aanval, alleen al door de afmetingen van het gebied een moeilijke taak. In de maanden maart en april 1941 was een van zijn bataljons uit het brigadeverband gelicht voor de bezetting van Rabaul (New Britain). Toen in mei van dat zelfde jaar opdracht werd gegeven 2/21 Bn (Batalion) onder lkol L. N. Roach, en 2/23 Bn onder lkol W. W. Leggatt te reserveren voor resp. Ambon en Timor, viel zijn brigade uiteen en hield hij bitter weinig over voor het uitvoeren van zijn oorspronkelijke opdracht. Lind en de beide bataljonscommandanten voerden onmiddellijk een verkenning uit, waarna eerstgenoemde aan de commandant van het 7e Military District — genmaj D. V. J. Blake, de rechtstreekse com-

mandant — rapporteerde dat de bewapening van de twee bataljons onvoldoende was voor de opgedragen taak. Verder adviseerde hij het onverwijld instellen van een liaison met het Nederlandse hoofdkwartier te Bandoeng. In juli 1941 bracht hij opnieuw zijn bezwaren naar voren en wel rechtstreeks bij de Australische Chef Generale Staf, lgen Sir Vernon Sturdee. Na een meer gedetailleerde verkenning, waaraan ook de compagniescommandanten deelnamen, gaf hij opnieuw en in niet mis te verstane bewoordingen zijn visie op de inzet van zijn bataljons. Als klap op de vuurpijl — hij stond op het punt met pensioen te gaan — stelde Lind medio 1942 na de ongelukkige afloop van de Ambon en Timor operaties een memorandum samen, gericht aan de minister van oorlog. Daarin kwam hij tot de volgende interessante conclusies (L. Wigmore — *The Japanese thrust*):

„1. Eight months were available for provision of necessary adequate personnel and armament and for provision of the necessary cooperation with N.E.I., with Navy and with the Air Force.

2. No satisfactory army liaison with N.E.I. Commander Bandung was established with result that preparations for reception of forces concerned were inadequate and the capacity for effective cooperation with N.E.I. Forces at Amboina and Timor was not developed.

3. No effective Line of Communication was established in the case of either force.

4. Forces involved were not informed of arrangements for Naval cooperation — if such existed — under conditions in which such was essential. Such cooperation did not materialise.

5. Effective air support was non existent — no covering aircraft was available at time of Japanese attacks at Amboina and Timor.

6. Forces involved were *not* provided with adequate fire powder, although eight months intervened from inception of project to its execution:

(a) No field artillery was made available;

(b) No anti aircraft artillery was made available at Ambon;

(c) Provision of light automatic weapons was limited to 26 per Bn and spare parts were not available.

7. These forces were embarked and dispatched

on tasks of first magnitude without orders from executive authority at Army Headquarters.

8. Competent authority on the spot was deprived of opportunity to make essential representations relevant to projected operations.”

Dat de felle reacties van Lind niet ten onrechte waren, zal in de loop van het verhaal volledig blijken.

Op 7 december 1941 kreeg Lind bevel het 2/21 Bn — Gull Force genaamd — naar Ambon te verplaatsen en het 2/23 Bn naar Timor. Op 17 december (de oorlog begon op 8 december) ging Gull Force op Ambon aan land. De gouverneur-generaal had de eer van Nederlands-Indië gered: buitenlandse troepen kwamen pas op Indische bodem nadat de vijandelikheden waren begonnen. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat dit niet uitsluitend een kwestie van overgevoeligheid was: prof. P. S. Gerbrandy van de regering te Londen in *Enige hoofdpunten van het Regeringsbeleid in Londen gedurende de oorlogsjaren 1940-1945*. Den Haag (1946):

„Zowel in Europa als in Indië was de regeringshouding: wij staan onvoorwaardelijk aan de zijde van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten in een dreigend conflict, maar van onze zijde mag niets worden gedaan, dat de Japanners een wapen in handen geeft Nederland en Nederlands-Indië schuld voor het uitbreken van de oorlog te geven.”

Behalve de typisch Nederlandse pacifistisch-neutrale houding speelde ook een andere factor een rol. Zowel in Londen als in Indië vreesde men dat de aanwezigheid van buitenlandse troepen wellicht kon uitgroeien tot een blijvende bezetting van strategische punten ingeval de oorlog onverhoopt niet zou doorgaan. Nederland realiseerde zich dat het onvoldoende middelen had om het uitgestrekte gebied te verdedigen, en zwakte kon gemakkelijk agressie uitlokken.

Evenals alle eenheden van de 23e Brigade had ook 2/21 Bn een beroerde tijd achter de rug. Ze was opgericht na de val van Frankrijk met personeel dat zich vrijwillig beschikbaar had gesteld om overal ter wereld te worden ingezet. Daarna kwam de eenheid in Darwin (Noord-Australië) terecht. Men zag jongeren uit Australië vertrekken en leefde zelf in het vooruitzicht misschien wel tot het einde van de oorlog in de

tamelijk troosteloze omgeving van Darwin te moeten blijven ter uitvoering van een weinig enerverende opdracht. Vele jonge kaderleden vroegen dan ook tijdens het verblijf in Noord-Australië overplaatsing naar de pas opgerichte pantsertroepen of independent compagnies (commandotroepen). De soldaten waren in Darwin onrustig geworden en het handhaven van de discipline kostte moeite.

Na aankomst op Ambon steeg het ziektecijfer, deels omdat voor het vertrek de vereiste preventieve maatregelen niet waren genomen en deels door onvoldoende hygiënische discipline. De kleding – khaki met shorts – was niet geschikt voor het optreden in tropische junglegebieden waar malaria heerste.

Een lastige bataljonscommandant

Enkele dagen voor aankomst op Ambon berichtte Roach aan de stafofficier belast met Gull Force-aangelegenheden bij Army HQ Australië (dat was maj W. J. R. Scott, de opvolger van Roach) dat er niet voldoende gelegenheid tot verkenning was geweest, dat hij te weinig pantserafweergeschut bezat en over veldartillerie wenste te beschikken. Nog in december 1941 herhaalde hij zijn verzoeken om meer wapens – geschut, mitrailleurs en mortieren – en uitbreiding van de medische uitrusting. Na een aantal berichten aan het hoofdkwartier te Melbourne seinde Roach op 13 januari 1942: „... we could not hold out for more than one day”, gaf aan dat al zijn vragen om meer materieel vruchteloos waren geweest en adviseerde, omdat de luchtmacht ook ging verdwijnen, tot het onmiddellijk terugnemen van Gull Force teneinde een nutteloos opofferen van personeel en materieel te voorkomen. De volgende dag reageerde Army HQ met de opmerking dat aanvulling op elk gebied was uitgesloten. Roach moest nu maar eens ophouden en: „your staunch defence will have important effect in regard future Australian-Dutch cooperation.”

Medio januari 1942 ontving Roach bericht dat een nieuwe bataljonscommandant onderweg was om het bevel van hem over te nemen. Lkol W. J. R. Scott arriveerde op 16 januari en Roach vertrok de dag daarop. De commandowisseling

vond plaats toen het Japanse offensief naar het zuiden in volle gang was. Menado en Tarakan waren al gevallen en Ambon zou binnen een paar weken aan de beurt zijn. Het terugroepen van Roach had, afgezien van het ongelukkige tijdstip, geen goede invloed op het moreel van Gull Force. Gelukkig was de plv bc, maj I. F. Macrae, een capabel en algemeen gewaardeerd officier.

De luchtstrijdkrachten op Ambon

In december 1941 bevonden zich te Ambon op de marinebasis Halong negen Catalina's van de Nederlandse Marine Luchtvaart Dienst en enkele Amerikaanse watervliegtuigen afkomstig van de Filipijnen. Op het vliegveld Laha waren een Nederlandse patrouille van vier Brewster Buffalo jagers, en Nr 13 Squadron RAAF met Hudsons gestationeerd. Medio december bedroeg het aantal Hudsons op Laha acht en op Namlea (Boeroe) zes. Opgericht was het ACH (Area Combined HQ) Halong, een geallieerd interservice commando-orgaan om een goede samenwerking tussen de krijgsmacht delen te verzekeren. Op 11 januari 1942 meldde het ACH dat de Japanse vliegbases nu slechts op een kleine 600 km van Ambon operationeel waren en onmiddellijke versterking met jagers en bommenwerpers dringend nodig was, daaraan toevoegende „only token resistance possible with present unsuitable aircraft, all of which will certainly be destroyed in one day's action against carrierborne forces” (Wigmore – *Thrust*).

Op 16 januari werden de Nederlandse marinevliegtuigen teruggeroepen op grond van het Japanse luchtoverwicht en omdat de basis Halong door vijandelijke luchtaanvallen was vernield. Kort daarop verdwenen ook de Amerikaanse watervliegtuigen. Op 28 januari besloot het geallieerde opperbevel tot ontruiming van Laha over te gaan. De evacuatie van alle vliegtuigen, inbegrepen die van Namlea, was juist voor de Japanse aanval voltooid. Zowel te Laha als op Namlea werd een kleine groep achtergelaten om behulpzaam te zijn bij de vernielingen. Het personeel van Namlea werd op 14 februari met een vliegboot afgevoerd. De groep Laha slaagde niet erin de afgesproken evacuatieplaats te bereiken. ▷

Bevelsverhoudingen op Ambon

Het verslag van de in april 1941 te Singapore tussen Amerikanen, Britten en Nederlanders gehouden stafbesprekingen (ADB-Report) vermeldde ten aanzien van de commandovoering over de grondstrijdkrachten:

„In the particular circumstances the primary task of the Land Forces has been decided to be the defence of the naval and air bases and the denial of potential naval and air bases to the enemy. (De „primary task” kwam te vervallen met het terugroepen van de luchtmacht, de visie van Roach was niet onjuist, JN.) There is little possibility of strategic offensive action by land forces and a localised strategic policy is therefore already established for the land forces. They will continue to be controlled by the authorities of the territories in which they are stationed, except where otherwise arranged.” (*Memorandum SK 10/1*)

Voor wat betreft Ambon ging CGS Bandoeng ervan uit dat het operationele bevel bij de Nederlandse commandant moest berusten, aangezien de aangevoerde versterking kleiner was dan het reeds aanwezige garnizoen en de verdediging van het eiland al jarenlang door Nederlands-Indië was voorbereid. Bovendien speelde de mythe van de ontembare Ambonees een rol en achtte men het – op grond van de bijzondere positie van de bevolking in het rijksbestel – niet gewenst een buitenlander met de verdediging van Ambon te belasten. De Australische regering ging met deze zienswijze akkoord. Eind november 1941 was evenwel nog geen definitieve instructie voor de commandanten samengesteld, omdat (SK 10/1, brief Legercommandant aan consul-generaal te Sydney)

„... de Australische regering daaraan (het ontwerp, JN) nog niet haar goedkeuring heeft gehecht. Het komt mij het meest doelmatig voor indien dit (ons) standpunt zou zijn vastgelegd in, door de Australische autoriteiten goedgekeurde, ontwerp-instructies voor elk detachement afzonderlijk (Ambon en Timor), welke na accoordbevinding hier te lande definitief zouden kunnen worden gearresteerd.”

De instructie waarmee Kapitiz en Roach uiteindelijk hebben gewerkt, was zoals in de eerste helft van 1941 met het Australische Army HQ – voorlopig en hangende de goedkeuring van de regering – was overeengekomen. Zij luidde (SK 9/18, brief Legercommandant aan territoriaal commandant Amboina):

„– Het civiele bestuur blijft onder Nederlands Indische verantwoordelijkheid.

– Alle Nederlands Indische troepen staan operationeel en administratief onder de bevelen van de territoriaal commandant.

– De Australische troepen staan onder de bevelen van de Australische bataljonscommandant.

– Door de territoriale commandant en de Australische bataljonscommandant worden gezamenlijk en in onderlinge samenwerking, de nodige operatieplannen uitgewerkt en in een gemeenschappelijke instructie vastgelegd.

– Een Combined Defence Headquarters (CDH) (dat droeg later de naam ACH, JN) zal worden opgericht om in onderlinge samenwerking de bewegingen van de betreffende land-, lucht- en zeestrijdkrachten te regelen.”

Geen bijzonder duidelijke bevelsverhoudingen derhalve. In feite kwam men niet verder dan een wankel basis voor onderling overleg en samenwerking.

„Bovendien (SK 9/18, brief Legercommandant) werd overeengekomen dat in de samen te stellen instructie een clause wordt opgenomen, waarbij bepaald dat het tijdstip van inzet van de Australische algemene reserve door de trc (territoriaal commandant, JN) wordt bepaald, daardoor komt het Australische contingent dus praktisch gesproken (sic! JN) eigenlijk onder de bevelen van de trc... Bij de samenstelling van de desbetreffende instructies met het vorenstaande rekening te houden; daarbij voor wat betreft met Australische officieren te voeren besprekingen de nodige tact in acht te nemen.”

De toenmalige kapitein Generale Staf KNIL D. N. Blankemeijer, ingedeeld bij de staf van Kapitiz, verklaarde (SK 9/16):

„Weliswaar was bepaald dat het commando van het eiland een Nederlandse aangelegenheid was (in tegenstelling tot Timor) maar dit moest zeer soepel worden opgevat, er zouden nadere orders (deze zijn nooit verschenen, JN) van Bandoeng komen.”

Aan Australische zijde deelde kolonel Roach later mee dat een operationele instructie van zijn Army HQ, gedateerd 6 december 1941, hem pas op 13 januari 1942, lang na zijn aankomst, bereikte. Zijn instructie luidde onder andere:

„The Australian Military Forces allotted to Ambon will be under the direct operational control of AHQ. The normal L of C (Line of communications, JN) will be through 7 Military District, the headquarters of which will act as HQ L of C, for maintenance arrangements. It may be necessary to use either L of C to meet the sea transport situation at the time... The Force Comd (C.O. 2/21 Bn) will retain command

of all Australian troops at Ambon. Dutch authorities will retain civil control of Ambon and the military and administrative command of all Dutch troops. Gull Force Comd will cooperate with the Dutch Comd in all operational plans. The AIF troops will remain under the administrative command, in respect of personnel, of Comd 23 Brig Inf AIF who will also have the right to inspect troops at Ambon and examine operational plans of the area in collaboration with Dutch Comd when directed by AHQ to do so. A CDH (het latere ACH, JN) capable of controlling local defence and air operations will be formed. This CDH is to consist of Dutch Navy and Army Comds and Australian Army and Air Force Comds acting in cooperation." (Wigmore – *Thrust*)

Deze instructie is zo mogelijk nog vager dan de Nederlandse versie en komt totaal niet verder dan het „will cooperate”. Al met al vormden de onduidelijke bevelsverhoudingen een slechte grondslag om de strijd tegen een sterke vijand te beginnen.

De opdracht

Volgens de Nederlandse militaire opvatting was Ambon een voorpost, die tot het uiterste moest worden gehouden om zodoende tijd te winnen voor Java. Het Binnenlands Bestuur bleef, ook nadat de oorlog was begonnen en de staat van oorlog en beleg ingegaan, vrijwel oppermachtig. In de ogen van de Nederlands-Indische regering was het prijsgeven van het „gezagstrouwe Ambon” een totaal onaanvaardbare zaak.

Hoewel gen Wavell zijn aandacht in de eerste plaats richtte op de lijn Sumatra-Java-Timor-Australië, en hij niet tot versterking van de posten in de Buitengewesten wenste over te gaan – hij beschikte daarvoor overigens ook niet over voldoende middelen – wilde hij aan de andere kant de voorposten niet zonder meer aan de vijand cadeau doen (Wavell – *Despatch*, enz.):

„Both American and Dutch representatives urged the vital necessity of holding these forward bases, but I was unable to see how, with our very limited resources, we could afford to reinforce them and felt that we must concentrate our effort further back.”

Op 15 januari 1942 zond Wavell aan CGS Australië, gen Sturdee, het volgende bericht, waaraan ook de beroering ontstaan door de meldingen van Roach niet vreemd was:

„So far as I can judge the position at Ambon is not cri-

tical and in any case I am opposed to handing our important objectives to enemy without making them fight for it. Quite appreciate the feelings of lonely garrison but I am sure Australians will put up stout fight whatever happens.” (Wigmore – *Thrust*)

Op 26 december 1941 deelde het Australische AHQ aan Roach mee „your task in cooperation with local Dutch forces is to put up the best defence possible with the resources you have at your disposal.” In juni 1942 verklaarde Roach dat hij tot aan de ontvangst van die globale opdracht in het onzekere had verkeerd:

„... no other clue as to be the probable policy – whether ours was to be a sort delaying show, whether we were to hold on indefinitely, whether naval or air support subsequently could be anticipated, or whether we should include withdrawal from Ambon in our plans. Every commander of a detached force can reasonably expect to receive all available information and instructions as to his role and his task. Such advices, plus the local situation, are factors determining his plans.” (Wigmore – *Thrust*)

De Nederlandse autoriteiten, toch al niet gelukkig met de komst van buitenlandse troepen op Ambon, zagen Gull Force als een mobiele reserve. Een visie, waardoor men ten opzichte van de bevelsverhoudingen in het vage kon blijven en die tevens het weghalen van de vreemde troepen vergemakkelijkte zodra het eiland met eigen middelen redelijk zou zijn versterkt. De factor „eigen middelen” zag men wel zeer optimistisch. Het ging uitsluitend om het spoedig operationeel worden van de inheemse militia met als eindresultaat een zwak infanteriebataljon zonder veel gevechtswaarde. Volgens de richtlijnen van het AHK (Algemeen Hoofdkwartier) Bandoeng moest de verdediging van Ambon zich baseren op (SK 9/30, brief kol gs D. C. Buurman van Vreeden aan wnd Bevelhebber der Strijdkrachten in het Oosten te Colombo):

„ – Nederlandse troepen voor de verdediging van de kuststellingen.

– Verdediging van vliegveld Laha door een deel van de Australische troepen aangevuld met Nederlands-Indische eenheden (mitrailleurs, lichte luchtdoelartillerie, enkele pantserauto's).

– Algemene reserve: 2/21 Bn (minus) gemotoriseerd en versterkt met Nederlands-Indische eenheden.

– Beslissing omtrent tijdstip en richting van inzet der reserve door territoriaal commandant; de wijze van uitvoering over te laten aan commandant Gull Force.”

Een weinig offensieve uitvoering

Cannot defeat enemy by sitting in prepared positions and letting enemy walk around us. Must play him at his own game and attack him every possible occasion.

(Richtlijnen AHQ Australië van eind december 1941, gebaseerd op Malakka-ervaringen.)

In hoofdlijnen — details zullen later ter sprake komen — hield het operatieplan van Kapitz het volgende in.

– Bezetting van de kuststellingen en het vliegveld Laha teneinde de vijand gedurende diens landingen zo groot mogelijke verliezen toe te brengen.

– Na geslaagde landingen terugtrekken op landinwaarts voorbereide opstellingen, die in dat geval door troepen van de reserves worden bezet.

– De terugtocht van de kuststellingen naar de landinwaarts gelegen stellingen zal worden uitgevoerd als een vertragende actie.

Dit plan ademt een geheel andere geest dan de door het hoofdkwartier verstrekte richtlijnen. De gemotoriseerde reserve werd niet offensief gebruikt en de aanwezige mobiliteit werd alleen benut voor de verplaatsing naar andere en wederom statische stellingen. Hoewel het vliegveld Laha het belangrijkste object diende te zijn, lag het zwaartepunt geheel in het kleinste schiereiland Laitimor, niet groter dan 26 bij 8 km. Het algemene gevolg van het plan was een versnippering van krachten over het gehele eiland. Nergens kon een vuist worden gemaakt om met tegenaanvallen van enige sterkte de vijand effectief aan te grijpen. Het operatieplan voorzag eveneens niet in een — als laatste inspanning — met alle krachten te verdedigen perimeter.

De gedachte aan een guerrilla leefde wel, maar gedetailleerde plannen daarvoor waren niet gemaakt.

„Resort to guerrilla warfare if the positions could not be held was ‘contemplated’ by Kapitz, but no plans for guerrilla warfare were made.” (Wigmore — *Thrust*)

De plannen beperkten zich tot wat onduidelijke opdrachten aan de 4e Compagnie van het Garnizoensbataljon (kap J. Kaseger) en enkele algemene richtlijnen voor de landwachten. Ambon was als gevolg van de kleine afmetingen, geïsoleerde ligging, voedselpositie en te verwachten

steun van de bevolking weinig geschikt voor een guerrilla, hoewel deze praktische overwegingen geen rol speelden bij het ontbreken van de plannen.

Een paar weken voor de Japanse landing, medio januari 1942, werd het operatieplan ingrijpend gewijzigd: lkol Kapitz besloot, „om moeilijkheden in de commandovoering te voorkomen”, het gebied ten zw van de Goenoeng Nona en het vliegveld Laha aan de Australische troepen toe te wijzen. Daarmee ging de centrale leiding totaal de mist in. Beide commandanten moesten het nu maar in hun eigen sector opknappen zonder veel met elkaar te maken te hebben. Als tweede en zeer ongelukkige nasleep van de wijziging kregen diverse compagnieën een totaal andere taak in voor hen onbekend terrein en moesten nieuwe stellingen worden aangelegd.

De Australische lezing stelde ten aanzien van de gewijzigde operatieplannen (Wigmore — *Thrust*):

„On 10th January colonel Roach sent his second-in-command, Major Macrae, to a conference with Kapitz, who said his company commanders had told him they could not work successfully with Australian companies. This was attributed to language difficulties, presumably as between Australians and Indonesians. Roach with his Indian Army experience, wanted to put his troops among the Indonesians. His dispositions provided for one Australian company at Laha, one at Paso and one in reserve (waar zich de vierde compagnie bevond, is niet duidelijk, JN). Kapitz however offered the Australians a choice of two sectors, either to be taken over entirely by them. One was a line across the upper part of the island, from Paso to Hitulama, the other south of the town in the vicinity of Mount Nona in the southern portion of the Laitimor Peninsula and also the Laha airfield. The latter sector was accepted.”

Kapitz zelf stelde (SK 9/30) dat er van nieuwe sectoren geen sprake was:

„Wel werden de Australische troepen naar West-Laitimor gedirigeerd, daar zij bij een „loos alarm”, zonder orders mijnerzijds, in het wilde weg „stellingen” gingen bezetten, hun verbindingsmateriaal inschakelden op Nederlandse telefoonlijnen, waardoor grote verwarring ontstond.”

Ter verdediging ingerichte gebieden en andere voorbereidingen

Bij Hitoelama, Waai en Toelehoe waren stel-

Lt F. Hieronymus even voor zijn beëdiging in 1939. Hij ontsnapte van Ambon naar Australië en nam daarna deel aan de operatie Plover (Ons Leger (1976)(11)); tijdens die operatie werd hij gevangen genomen en naar Ambon afgevoerd, waar hij in oktober 1942 door bajonetsteken om het leven is gebracht. Postuum onderscheiden met de Bronzen Leeuw

lingen ingericht met het oogmerk een aanval zoveel mogelijk afbreuk te doen en bij overmachtige vijand vertragend terug te vallen op stellingen langs de Wai Tatiri en te Paso. De stelling bij de Wai Tatiri zou worden betrokken ingeval de vijand zijn actie richtte tegen de kuststrook Waai-Toelehoe, en deed geen dienst bij een aanval uit de richting van Hitoelama.

Het belangrijkste weerstandsgebied was de Paso-stelling, ingericht voor drie compagnieën. Daar lag het zwaartepunt van de verdediging in noordelijke richting. De Paso-steunpunten omvatten een aantal betonnen kazematten voor middelbare mitrailleurs en commandoposten van sectie (peloton) en compagnie. De loopgraven waren van een bekleding voorzien. Rondom de steunpunten was een diepe prikkeldraadversperring aangelegd. Langs het hele Paso-front liepen twee tankgrachten, de weg naar Ambon kon worden afgesloten door een tankhindernis van spoorstaven. De steunpunten waren ingericht voor vuur in oostelijke, noordwestelijke en noordelijke richting. Het zwaar begroeide en geaccidenteerde terrein ten zuiden van Paso achtte men ondoorschrijdbaar. In die richtingen waren geen schootsvelden aanwezig. Lt F. Hieronymus verklaarde (*Verslag SK 939*):

„De vijand zat reeds op 100 meter van de loopgraven voor we het wisten en nog was hij niet zichtbaar. Het onderhoud was veel te dicht om iemand te kunnen onderscheiden. Pertinent was mij verboden meer open te kappen dan ik al gedaan had. De majoor Tieland en de luitenant Van de Rest (officier bataljonsstaf, JN) hadden wel kunnen „huilen”, zoals ze enige dagen tevoren zeiden, toen zij zagen hoe ik het onderhoud had weggekapt.”

Ten zuiden van Paso sloten de opstellingen bij Roetoeng, Sojadiatas en Waroe de belangrijkste paden van de kust naar Ambon-stad af. Deze

sectiesteunpunten dienden tot het uiterste te worden verdedigd. Bij een aanval op dat frontgedeelte zou naar elk van de stellingen een compagnie worden gezonden. Twee secties van elk dezer compagnieën hadden tot taak de vijand tijdens en na de landing aan te grijpen, vervolgens in de richting van de steunpunten terug te trekken en als flankbeveiliging daarvan op te treden. De stellingen bij Seri (sectie) en Latoehalat (compagnie) sloten eveneens de toegang naar Ambon-stad af. Bij gebleken noodzaak viel de bezetting terug op Eri en eventueel verder noordwaarts op Amahoesoe. Na midden januari 1942 kwamen deze stellingen in de Australische sector te liggen. Tijdens de gevechten werd Latoehalat slechts door een peloton (minus) bezet. De Amahoesoe-stelling, met front zuid, was bedoeld om de vijand de toegang tot Ambon-stad te ontzeggen en de zeer belangrijke Nona-batterij te beveiligen. In Amahoesoe diende tot het uiterste te worden standgehouden. In Ambonstad bevonden zich twee opstellingen, bekend als het redefront. Deze werden alleen bezet wanneer de vijand via de baai zou aanvallen.

De verdediging van het vliegveld Laha was opgezet voor een sterkte van twee à drie compagnieën. Laha viel van meet af onder de verantwoordelijkheid van Gull Force. Er bevond zich een Nederlands detachement, bestaande uit – v.w.b. de infanterie – ongeveer 40 man mitrailleurbediening en bemanning van de pantserauto's en ca. 200 man landwachten. De taak van de laatstgenoemde eenheid omvatte het bezetten van waarnemingsposten, patrouillegang in de omgeving ter waarschuwing en beveiliging, en in laatste instantie meewerken aan de verdediging van het vliegveld zelf. Het Nederlandse detachement stond onder bevel van elnt G. L. Snell. De terreinversterkingen bestonden uit enkele betonkazematten en een loopgraafstelsel. Tegenaanvallen van enige omvang waren nergens op Ambon voorbereid. Volgens de gangbare doctrine van die dagen was de stelling een positie waarin men bleef zitten; het offensieve optreden beperkte zich voornamelijk tot het uitvoeren van tegenstoten die de oorspronkelijke frontlijn moesten herstellen en verloren gegane steunpunten weer onder controle dienden te brengen.

De Nona-batterij, met een dracht van ca. 15 km

— een in beton uitgevoerde opstelling met ondergrondse schuilplaatsen en verbindingssystemen — stond opgesteld op een uitloper van de Goenoeng Nona. De sterkte bedroeg ongeveer 60 man. De hoofd-vuuropdracht lag op de Buitenbaai, op Laha kon kaartvuur worden afgegeven. Het stuk 7,5 cm lang 55 marine bij de kolensteiger (westrand Ambon) steunde de Nona-batterij en versterkte het redefront. De twee vuurmonden van 3,7 cm bij Galala beveiligden de zich daar bevindende balkversperring. Een stuk 7,5 cm lang 55 marine bij de vliegbasis Halong verdedigde de Binnenbaai tegen klein varend materieel en eventueel landende watervliegtuigen.

De beide mobiele batterijen 7,5 cm lang 30 steunden voornamelijk de Paso- en Taitiri-stellingen. Daarvoor was een aantal stellingen voorbereid, onder andere bij Lateri en Halong. De batterij bij Halong kon tevens vuur uitbrengen op de Binnenbaai en de overzijde daarvan. De vuurmonden 7 lang 14 veerspoor, zeer verouderd geschut met een dracht van ongeveer 2000 m, waren uitsluitend bruikbaar voor frontaal, met directe richting en uit voorste lijn afgegeven vuur. Zij dienden ter versterking of aanvulling van de infanterievuren.

De luchtdoelartillerie van Laha — 50 man onder sm Vermeulen — werd door de Australiërs aangevuld met Lewis- en zware vliegtuigmitrailleurs op geïmproviseerde affuiten, die ter beschikking kwamen toen de vliegbasis Halong werd opgeheven. De te Halong opgestelde lichte luchtdoel was niet mobiel en speelde na de ont-ruiming van de basis geen rol meer.

De toegang tot de voornaamste baaien werd met mijnen afgesloten, gelegd door Hr Ms De Gouden Leeuw, na 8 december 1941. In januari 1942 schijnt een Japanse onderzeeboot in het mijnenveld bij Toelehoe te zijn terechtgekomen en gezonken. Het was de Japanners in elk geval bekend dat bij het eiland mijnenvelden waren aangelegd.

De verbinding met de stellingen bestond uit een bovengronds, gladdraad telefoonnet met hoofdcentrale Ambon. Van Ambon naar Laha liep een onderzeese kabel. Gull Force beschikte over interne radioverbindingen. Aan Nederlandse zijde was slechts een radioverbinding met commandant Gull Force aanwezig in de vorm van

Lt G. L. Snell, C KNIL-det op het vliegveld Laha; de foto is, na zijn bevordering tot kapitein, genomen tijdens verblijf in Australië. Hij is tijdens de oorlog onderscheiden met het Bronzen Kruis

een Australische liaisonverbinding. Het KNIL kende in die dagen geen enkele radio beneden bataljonsniveau. De situatie op verbinding gebied was sinds 1935 niet gewijzigd en deze was toen al slecht. Infanterie-radiomaterieel werd kort voor de oorlog besteld doch kon niet meer worden afgeleverd. In de organisatie van de compagnie kwamen een paar (optische) seiners/telefonisten voor. Het bataljon bezat een optische seinploeg en een telefoonploeg met eenvoudige centrale.

De verbindingen op Ambon functioneerden al voor de oorlog slecht, hetgeen gezien het glad draadsysteem niet te verwonderen valt. Storingen of beschadigingen door weersinvloeden waren aan de orde van de dag. Naar aanleiding van de gebiedswijziging hield de territoriaal commandant op 11 januari een bespreking met zijn officieren. Elnt B. J. Huizing suggereerde het gebrekkige verbindingssysteem te verbeteren met mobiele radioapparatuur van het Binnenlands Bestuur. De commandant ging niet op de suggestie in. De mogelijkheden tot verbetering van de verbindingen waren zeker aanwezig, onder andere toen na het verdwijnen van de luchtmacht een aantal radio's bij de luchtwachtposten geen of nauwelijks bestaansreden meer had.

Een compagnie van het Reservekorps, het grootste deel van de Europese militiecompagnie en de landwachten werden verdeeld over de diverse stellingen voor bewaking, beveiliging en andere hulpdiensten. Na het verdwijnen van de luchtmacht berustte de beveiliging op lange afstand en de waarschuwing tegen zee- of luchtaanvalen geheel op visuele waarneming. De kustwachten traden meestal tevens als luchtwacht op.

De situatie tot aan de Japanse landing

Op 7 januari 1942 werd Ambon voor de eerste maal gebombardeerd en gemitailleerd. Deze aanval was waarschijnlijk bedoeld als inleidende operatie voor de landingen bij Menado en Tarakan op 11 januari. Na deze datum nam het aantal luchtaanvallen en de hevigheid daarvan toe. De aanval van 16 januari veroorzaakte zware schade op het vliegveld en de haven. Vier militairen van 2/21 Bn verloren het leven. De 24e januari, de dag van de landing te Kendari in Zuidoost-Celebes, vielen 35 vliegtuigen van de carriers Soryu en Hiryu Ambon aan. De eigen luchtdoelartillerie kon bij geen enkele aanval enig succes boeken.

Eind januari moest Ambon het verder zonder steun van vliegtuigen doen. Van vlootsteun was nooit sprake geweest. De enige vaartuigen waren twee motorsloepen, overgenomen door de havenmeester; die werden gebruikt voor de verbinding van Ambon-stad met het vliegveld Laha.

In de maand januari werd verschillende malen verscherpte bewaking afgekondigd, hetgeen bestond uit het bezetten van de stellingen door de eenheden die in de omgeving daarvan bivakkeerden, en consignatie van de overige troepen in de kampementen.

Op 29 januari meldde de RAAF de nadering van vijf oorlogsbodems en zeventien transportschepen, voorafgegaan door vijf niet nader geïdentificeerde marinevaartuigen. Luchtaanvallen op deze vloot vonden niet plaats, aangezien de RAAF-taak uitsluitend uit strategische verkenningen bestond. Elnt Snell noemde in een verslag (SK 9/35) twee daaraan voorafgaande vijandmeldingen:

„Dinsdag 27 januari meldt de RAAF een transport van vijf schepen (vier oorlogs- en een transportschip) nabij de Minahassa, stomende in oostelijke richting. Woensdag 28 januari blijkt uit een RAAF verkenning dat het transport is aangegroeid tot een 22 à 23 schepen waarvan 10 transportschepen. In de loop van de dag splitst genoemd transport zich; een deel stoomt in zuidelijke richting en een deel in zuidoostelijke richting; het geheel is 310 mijl van Ambon.”

Op 29 januari te 1430 liet de territoriaal commandant de troepen consigner en gelaste verhoogde waakzaamheid. In de loop van de mid-

dag begonnen de vernielingen te Laha en Ambon, die de volgende dag werden voortgezet. Res lt mr. K. van der Vijver, ingedeeld bij de stadswacht, vermeldde (SK 9/36):

„Vrijdag 30 januari werd plotseling met de vernieling begonnen en toen enige uren daarna een gedeelte van het stadje gelegen bij de grote Mesdjid (moskee), een stadsgedeelte waar ook vele stadswachters woonden, per ongeluk in vlammen opging en voorts de commandant stadswacht in het openbaar, bij het zien van de rookwolken, mij bijna huilend om de hals viel, klagend over het mogelijke gevaar voor zijn vrouw en kind, zank het toen reeds lage moreel van de stadswacht verder. Ik teken hierbij aan dat geen enkele voorlichting ooit gegeven is, noch over de naderende vijand noch over de eventuele vernieling. Niet vernield zijn onder andere de drie aanlegsteigers; deze konden onmiddellijk door de Japanners worden gebruikt.”

In de namiddag van 29 januari gaf territoriaal commandant Kapitz de volgende bevelen:

- 1e Compagnie (De Jongh Swemer) naar Hitolama ter versterking van de daar aanwezige sectie (peloton) 4e Compagnie;
- 3e Compagnie (Schouten) naar stelling Wai Tatiri;
- Sectie Reservekorps bezet steunpunt Batoegong;
- aangewezen afdelingen van Depotbataljon Inheemse militie (Hesterman) bezetten de stellingen Roetoeng, Sojadiatas en Waroe.

De 1e en de 3e Compagnie hadden rond 20 uur hun nieuwe locaties bereikt. Een compagnie van het Reservekorps, Compagnie Saparoea (naar een der eilanden ten oosten van Ambon genoemd) verbleef in het bivak Wai-Jori bij Paso en had de opstelling Batoegong eerder betrokken. Tegelijkertijd vond een hergroepering plaats van de secties van de 4e Compagnie (Kaseger) met als eindresultaat dat Waai bezet bleef door een brigade (ca. 15 man) en Toelehoe door twee secties min een brigade. Een sectie van de 2e Compagnie (Bouman) versterkt met een sectie (groep) mitrailleurs, ontving al op 27 januari opdracht zich onder bevel van 2/21 Bn te stellen en volgde op 28 januari haar bestemming. De andere compagnie van het RK, het grootste deel van de Europese militiecompagnie en de landwachten waren al van huis uit verdeeld over diverse stellingen. De locatie van de niet in het be-

vel van Kapitiz genoemde eenheden zal nader blijken bij de beschrijving van de gevoerde gevechten. Zo werd bv. op 30 januari de rest van de 2e Compagnie (Bouman) naar Eri gezonden en deze kwam eveneens onder bevel van 2/21 Bn.

In de loop van 30 januari kwamen van kustwachten en andere waarnemingsposten berichten binnen dat de Japanse vloot zich had gesplitst. In de nacht van 30 op 31 januari werden tien transportschepen gemeld voor de baaien bij Hoetoemoeri en Hoekoerila aan de zuidoostkust van Laitimor en zeven transportschepen onder dekking van torpedojagers voor Hitoelama, terwijl drie kruisers zich voor de zuidkust bij Latoehalat bevonden. Op grond van deze berichten stond het bijna vast dat de hoofdaanval op de zuidkust van Laitimor zou worden uitgevoerd. Kapitiz ging evenwel ervan uit dat de landing zou plaatsvinden in de Bagoeala-Baai. Een landing op de steile en zwaar begroeide kust ten zuiden van de Bagoeala-Baai werd als een onuitvoerbaar zaak beschouwd. Het gevolg was dat de Paso-stelling de totale aandacht kreeg. Voor middernacht van 30 op 31 januari gaf Kapitiz opdracht de 1e Compagnie (Hitoelama) en de 3e Compagnie (Tatiri) terug te halen en bij Paso in te zetten. De sectie van de Europese militiecompagnie, die bij Halong de artillerie aldaar beveiligde, werd eveneens naar de Paso-stelling gedi-rigeerd evenals de sectie mitrailleurs van de 4e Compagnie bij Toelehoe. De compagnie Sapa-roea van het Reservekorps kreeg opdracht een vak van de Paso-stelling te bezetten en het — door een sectie bezette — steunpunt Batoegong (steunpunt D) over te dragen aan de 1e Compagnie. Kap L. G. H. Uckerman van het Reservekorps werd aangewezen als commandant van de Paso-stelling. Maj Tieland, commandant van het Garnizoensbataljon, ontving deze opdrachten op zijn commandopost te Galala omstreeks 2250 (30 januari). De bevelen kwamen eerst op 31 januari om 0215 te Toelehoe aan.

Een door Australische officieren in samenwerking met een aantal Nederlanders opgestelde *General Summary of the action near Paso, January 31, 1942* (SK 9/43) meende ten aanzien van deze opdrachten:

„1. The assignment of the coys to their various positions was not left to the Bn Commander (major Tie-

land) but ordered by the Terr Comdr himself and such against the advice of said Bn Comdr, who wished some of these coys in other positions.

2. The 1st Coy, which had to act as a reserve coy and as such had to prepare and eventually effect counter-thrusts, was strange in the terrain of the Paso position (dat had verstrekkende gevolgen, JN).

3. Nothing was stipulated about O C area D (Batoegong); as such acted — also after the relieve (van Reservekorps door 1e Compagnie, JN) — an Amboinese sergeant 1st class.

All units occupied their assigned positions in the course of the night (Reservekorps coy about 0130 hours, 3d Coy about 0230 hours, 1st Coy not before sunrise, area D about 0545 hours).”

De naar Paso aangetrokken eenheden kwamen daar aan met de nodige verwarring als gevolg van de duisternis en vermoeid door het gebrek aan nachtrust. Zoals reeds vermeld, was de 2e Compagnie (Bouman) ondertussen in de middag van 30 januari geheel naar Eri gezonden en onder bevel van Gull Force gekomen.

Als resultaat van de bevelen beschikte de territoriaal commandant op het tijdstip van de vijandelijke landing slechts over een onmiddellijke reserve van de vier brigades Kartasasmita (het detachement Boela), circa vier secties Inheemse militie en de compagnie stadswacht van Creutz Lechleitner. Alles bijeengenomen een wel zeer zwakke reserve en bovendien van een dubieuze kwaliteit.

Na het gegeven alarm was de dislocatie van 2/21 Bn op Laitimor als volgt:

- commandopost Amahoeseo;
- A Coy ingaande 30 januari versterkt met de Compagnie Bouman, te Eri;
- een peloton van B Coy (lt W. J. Chaplin) te Kaap Batoeanjoet (ten n. van Eri);
- D Coy te Amahoeseo; deze eenheid stond gereed voor optreden in de richtingen Eri en Ambon-stad en/of het bezetten van de Amahoeseo-stelling;
- een peleton (minus) van (waarschijnlijk) A Coy gevechtsbeveiliging te Latoehalat;
- Pionierpeloton (lt W. F. Jenkins) op het plateau van de Goenoeng Nona ter beveiliging van de Amahoeseo-stelling;
- verzorgingsgebied te Koedamati.

Het vliegveld Laha, onder bevel van maj M. W. H. Newbury, werd bezet door:

- B Coy min een peloton;
- C Coy;
- Detachement elnt Snell met mitrailleurbediening, bemanning pantserauto's en luchtdoelartillerie; in totaal ca. 100 man; in de omgeving de afdeling landwachten van circa 200 man.

De vijand

*Corpses drifting swollen in the seadepths
Corpses rotting in the mountaingrass
We shall die, by the side of our Lord
We shall die
We shall not look back*

(Slot van een aan het begin van de oorlog onder de Japanse militairen verspreid pamflet, uitgegeven door Imperial Army Headquarters)

De landing op Ambon zou aanvankelijk plaatsvinden op 25 januari 1942.² Deze datum werd evenwel naar de 31e verschoven, onder andere door vertraging wegens het overgaan van de operatie in de Filipijnen naar de aanval op Nederlands-Indië, de berichten over het optreden van geallieerde onderzeeërs in de Molukken, de aanvang van de Kendari-operatie (24 januari) en moeilijkheden bij het vervoer van een van de landingseenheden; de Kure Special Naval Landing Force (mariniers).

Het directe doel van de operatie tegen Ambon en Timor was het afsnijden van de verbinding tussen Australië en Java, de isolatie van Java en het vergemakkelijken van de landingen op dat belangrijke eiland. Het uiteindelijke doel was het veroveren van vloot- en luchtbases in het oostelijke deel van de Indische archipel om een verdediging te organiseren tegen een mogelijk offensief uit de omgeving van Darwin.

Na de verovering van Hongkong op 25 december 1941 vormde de commandant van de 38e Divisie – Igen Sano Tadayoshi – het Eastern Detachment, dat de aanval op Ambon kreeg uit te

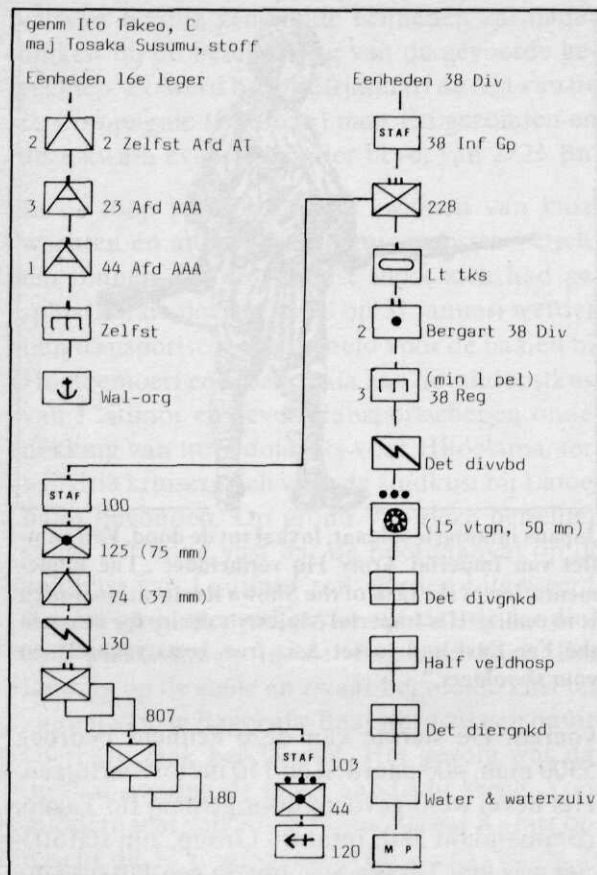
² De gegevens vijand berusten op een vertaald hoofdstuk van het Japanse werk *Boeicho Boei Kenshujo Senshishitsu* (War History Room of the Defence training institute of the Defence Agency), „Ran-In Koryaku Sakusen” (The invasion of the Dutch Indies). Asagumo Shimbunsha, Tokio (1967), en verder op de Japanese *Monographs nr 16* (sep 1959): Ambon and Timor operations, Military History Section Hq, Army Forces Far East; deze zijn in juni 1947 samengesteld door Ikol Tosaka Susumu, stafoff 38 Div en ingedeeld bij Eastern Detachment. – Het algemene gebruik volgend zal voor aanhalingen uit Japanse bron de Engelse taal worden gebezigd.

Japanse infanteriesoldaat, loyaal tot de dood. Een pamflet van Imperial Army Hq vermeldde: „The implementation of the task of the Showa Restoration, which is to realize His Imperial Majesty's desire for peace in the Far East and to set Asia free, rests squarely on your shoulders.”

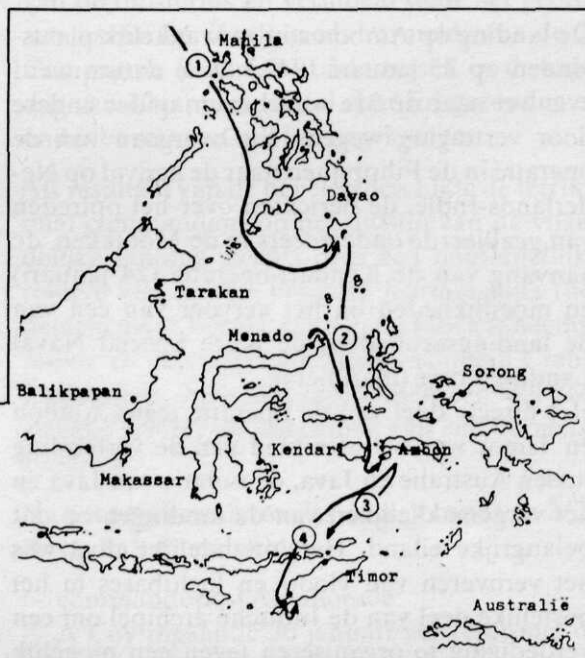
voeren. De sterkte van deze eenheid bedroeg 5300 man, 400 paarden en 110 motorvoertuigen. Het bevel werd gevoerd door genmaj Ito Takeo, commandant 38th Infantry Group, zijn stafofficier was maj Tosaka Susumu. In een Japanse infanteriedivisie vormden de drie infanterieregimenten een „group” onder commando van een „group headquarters”, gewoonlijk een generaal-majoor. Tosaka Susumu was stafofficier van 38 Divisie. De Japanse divisiestaf telde normaal drie stafofficiëren. Zij waren verantwoordelijk voor resp. operatiën, inlichtingen en bevoorrading. Personeelsaangelegenheden werden door de divisie-adjutant behandeld en deze gold niet als stafofficier. Maj Tosaka werd door de divisie bij Eastern Detachment tewerkgesteld; hij was daar verantwoordelijk voor operatiën, inlichtingen en bevoorrading.

Eastern Detachment vertrok op 12 januari uit Hongkong en kwam op de 18e bij Davao (Filipijnen) aan. De gevechtsgroep was verdeeld over vijf transportschepen. Bij aankomst te Davao kwam een luchtdoelbatterij van Sakaguchi Detachment (voerde landing te Tarakan uit) onder bevel. Na een verblijf van negen dagen – voor oefeningen, samenstellen definitieve plannen in overleg met de vloot, bevelsuitgifte en gevechtsbelading – vertrok Eastern Detachment op 27 januari, met escorte en verdere vlootsteun,

De route van Eastern Detachment: 1 - vertrek Hongkong 12-1-42, aankomst Davao (Filippijnen) 18-1; 2 - vertrek naar Ambon 27-1, aankomst 31-1 0230; 3 - vertrek naar Dilly (Timor) 18-2, aankomst 20-2 0210; 4 - vertrek naar Koepang (Timor) 17-2, aankomst 20-2 0235. De pijl met basis Menado is de route van Kure First Special Naval Landing Force, die aan de Ambon-operatie deelnam

De organisatie van het infreg is tot in onderdelen uitgewerkt. De getallen geven de organieke sterkte aan. De cie ingeschut van het regiment telde vier (soms zes) vuurmonden 75 mm Model 41 (ons jaar 1908), dracht 6300 m. Dit kanon was tot 1935 in gebruik bij de bergartillerie. De cie ingeschut van het bataljon had twee (soms vier) vuurmonden 70 mm Model 92 (ons jaar 1932), gewicht 222 kg, dracht 2700 m (max) en 1400 m (eff). De houwitser werd tactisch ingezet als een mortier. Het regiment beschikte gewoonlijk over 24 middelbare mitrailleurs (de Yuki, een soort Hotchkiss) en (meestal) 84 lichte mitrailleurs (in het begin van de oorlog de Nambu, later veelal de Kiki, een op de Bren gelijkend wapen). De lichte tank Model 95 (1935) had een gewicht van 9 t (gevechtsbeladen), een bediening van drie man en een radius van 225 km; de bewa-ning bestond uit een 37 mm kanon en twee mitr 7,7 mm

naar Ambon. Twee dagen daarna voegde de Kure Special Naval Landing Force zich bij de aanvalstroepen. Deze eenheid mariniers beschikte over twee transportschepen, vertrok uit Menado en had een sterkte van 579 man. Commandant was maj (wellicht lkol) Ieki Konosuke. De aanvalleur bezat niet bijzonder veel inlichtingen over Ambon. Men werkte daar voornamelijk op gegevens uit luchtverkenningen. Ondanks de hardnekkige mythe dat de Japanners „alles” wisten, was dat overigens de normale situatie. Wat over Ambon bekend was, kwam in het kort neer op het volgende.

– De vijandelijke sterkte bedraagt naar schat-

ting 1000 man Nederlandse troepen, kort geleden versterkt met ca. 2000 Australiërs.

– Mijnevelden bevinden zich in de baaien van Ambon en Bagoela.

– Op de noord- en zuidkust van Ambonbaai zijn waarschijnlijk batterijen kustartillerie opgesteld.

– Luchtdoelgeschut bij Halong en op vliegveld Laha.

– Duurzame versterkingen voornamelijk rond de Baai van Ambon, veldversterkingen verspreid over het hele eiland.

– In de omgeving van Bagoelabaai meer landinwaarts gelegen stellingen waargenomen.

— Rond Ambon-stad en aan de westzijde van het vliegveld zijn sterke stellingen ingericht.

Het Japanse aanvalsplan hield in:

- gelijktijdige landingen op de noordkust van Hitoe en de zuidkust van Laitimor aangezien ter plaatse de verdediging zwak is;
- de landing op Hitoe heeft de snelle verovering van het vliegveld Laha tot doel;
- de landing op Laitimor — de hoofdaanval — beoogt de spoedige vernietiging van de vijandelijke hoofdmacht en het onverwijd bezetten van Ambon-stad.

De landing op Hitoe werd opgedragen aan Kure Special Naval Landing Force versterkt met een compagnie en een mitrailleurpeloton van het 3e Bataljon 228 Regiment. Commandant van de versterking was elnt Wakabayashi Toichi. De totale sterkte van de aanvalsgroep bedroeg 745 man. De gevechtsgroep arriveerde op 30 januari ter hoogte van Hitoelama, en op 31 januari te 0200 trachtte de eerste golf bij Hitoelama aan land te komen.

De hoofdlanding op Laitimor zou worden uitgevoerd door een rechter aanvalsgroep (Right Assault Unit) bestaande uit een versterkt bataljon onder maj Kimura Eijiro en een linker groep (Left Assault Unit) bestaande uit 228 Regiment (versterkt en min een bataljon) onder bevel van de regimentscommandant kolonel Doi Sadashi. Te middernacht van 30 op 31 januari lag de landingseenheid voor de kust bij Roetoeng en Hoetoemoeri. De Right Assault Unit van Kimura landde te 0240 van 31 januari op de rechtervleugel en tien minuten later was de gevechtsgroep van Doi op het linkerdeel van het landingsgebied aan wal.³ De landingen verliepen zonder noemenswaarde tegenstand.

Landingen bij duisternis werden door de Japaners het eerst uitgevoerd tijdens het China-incident, waar de grote Japanse aanval in het begin van juli 1937 aanving. Sindsdien trachtten zij bij voorkeur de landing uit te voeren voor het aanbreken van de dag. Volgens deze doctrine dien-

de dan het landingshoofd bij daglicht vast in eigen handen te zijn.

Kimura viel vervolgens in de richting van Paso aan terwijl Doi in westelijke richting naar de stad oprukte. De aanvallende groepen voerden slechts de hoogst nodige voorraden mee. De logistieke opbouw zou in een later stadium plaatsvinden, wanneer de bevoorradingschepen gebruik konden maken van de havenfaciliteiten. Het ruimen van de mijnen in de Baai van Ambon nam echter geruime tijd in beslag. Pas op 8 februari konden de transportschepen de haven van Ambon binnenvaren.

Het optreden van de 4e Compagnie

Na de vijandelijke landingen viel het verdedigende gevecht uiteen in volkomen gescheiden Nederlandse en Australische acties. Aan Nederlandse zijde was het optreden van de 4e Compagnie (Kaseger) een afzonderlijk geheel dat zich uitsluitend afspeelde op het schiereiland Hitoe. Op grond daarvan zullen de lotgevallen van deze compagnie het eerst worden behandeld.

De 4e Compagnie, onder bevel van kap J. Kaseger (Menadonees) was sectiegewijs verdeeld over de stellingen bij Hitoelama, Waai en Toelehoe. De sterkte van elke sectie (peloton) bedroeg 45 man, daarenboven was per stelling ca. zes man geneeskundig personeel aanwezig.

Te Hitoelama voerde res elnt G. P. Couvert het bevel. In de periode voor de landing bevonden zich in deze stelling eveneens een sectie (groep) mitrailleurs en vier mortieren van 8 cm. De Toelehoe-stelling werd bezet door de sectie van sm Koppenol, versterkt met een sectie mitrailleurs. De rest van de compagnie bezette de Waai-stelling. Daar voerde de compagniescommandant zelf het bevel omdat voor deze eenheid geen officier of hogere onderofficier beschikbaar was.

Ingeval van een landing bij Hitoelama versterkte de 1e Compagnie (De Jongh Swemer) het steunpunt van Couvert aldaar. Met het oog op die taak werd de 1e Compagnie in januari te Lateri aan de Binnenbaai gelegerd. De 3e Compagnie (Schouten) was sinds januari in het zogenaamde pionierbivak bij Paso ondergebracht en belast met het uitvoeren van tegenaanvallen op de flanken van de eventueel bij Hitoelama door-

³ De Nederlandse lezing ging tot nu toe ervan uit dat er op Laitimor twee afzonderlijke landingen plaatsvonden: een bij Roetoeng en een bij Hoekoerila; zie Van den Hoogenband en Schotborgh — *Nederlands-Indië contra Japan*. Staatsuitg., Den Haag (1959)VI. Dat is niet juist.

gedrongen vijand. De sectie Couvert (Hitoelama) diende na een geslaagde vijandelijke landing verdragend terug te trekken en moest onder andere daarmee de terugtocht van de 1e en 3e Compagnie naar Paso mogelijk maken. De slotopdracht van Couvert luidde: uitwijken in het zijterrein en met de overige delen van de 4e Compagnie een guerrilla beginnen tegen flank en rug van de vijand.

Landde de vijand niet bij Hitoelama – of kon de aanval daar worden afgeslagen – maar bij Waai-Toelehoe dan werd de bezetting van de stellingen hier versterkt met de Compagnie Saparoea van het Reservekorps. Alsdan diende – afhankelijk van de ontwikkelingen – hardnekkig in de Waai-Toelehoestellingen te worden standgehouden, dan wel verdragend teruggeval- len op de Wai-Tatiristelling. De beide secties van de 4e Compagnie, moesten – na de terug- tocht van de compagnie Reservekorps te hebben beveiligd – in het terrein van Hitoe verdwijnen voor het voeren van een guerrilla, evenals de sectie Couvert.

Ten behoeve van de guerrilla werd in het laatst van 1941 een voorraad levensmiddelen en waar- schijnlijk ook wat munitie en overige uitrusting, opgeslagen aan de bovenloop van de Waai Roe- toeng, een riviertje ten westen van Waai. Mogelijk legde Couvert ook afzonderlijke voorraden aan. De *General Summary* enz. (SK 9/43) ver- meldde: „This platoon naturally had made pre- parations for its special task (reconnaissance and establishing secret dumps in the jungle)”. Veel verder gingen de guerrillavoorbereidingen niet en – mede door het ontbreken van goede ver- bindingen – zou een enigszins gecoördineerde guerrilla nauwelijks uitvoerbaar zijn. De gehele guerrillaopdracht van de 4e Compagnie stond en viel met de mate van weerstand die de overige troepen leverden. Een zelfstandige guerrilla van een compagnie op een betrekkelijk klein schiereiland, zonder veel mogelijkheden om van het land te leven, zonder bevoorrading en ver- binding en zonder steun van de bevolking, is een volledig kansloze zaak.

Wat de onmiddellijke taak van de Waai-Toele- hoe-secties zou zijn, indien de vijand daar niet landde – en die mogelijkheid deed zich nu pre- cius voor – bleef duister. Toch waren de kansen redelijk groot dat daar niets zou gebeuren; de

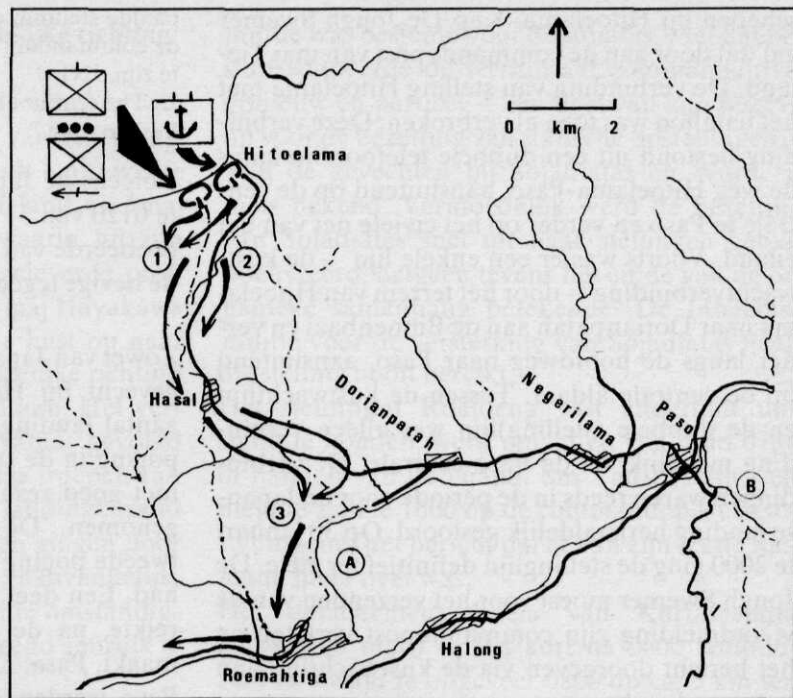
stellingen lagen achter een door mijnen beveilig- de baai en een vijandelijke landing in dit gebied zou hem noodzaken tot een lange aanvalsweg naar de belangrijke doelen Laha en Ambon- stad, waarbij dan voor een actie tegen de stad nog de gevaarlijke landengte bij Paso moest worden gepasseerd.

Het zal inmiddels zijn opgevallen dat nergens wordt gesproken over weerstandsgebieden on- der bevel van een verantwoordelijke ge- biedscommandant. In die dagen commandeerde men een stelling – zoals in de Eerste Wereldoor- log in Europa – en zelfs dat stellingcommando veranderde herhaaldelijk. Ook tegenaanvallen, kenmerkend voor een offensieve verdediging, werden nauwelijks in de plannen opgenomen of beoefend.

De verbinding tussen de drie detachementen (Waai, Toelehoe en Hitoelama) van de 4e Com- pagnie bestond uit het eerder genoemde, boven- grondse gladdraadtelefoonnet, aangesloten op de centrale te Ambon. Kap Kaseger beschikte niet over een rechtstreekse verbinding met zijn secties. Zo was verbinding met Hitoelama uit- sluitend mogelijk via de Paso- en Ambon-cen- trale. De compagniescommandant kon weinig of geen invloed uitoefenen op het gevecht van zijn compagnie als geheel. Hoewel dat nergens duidelijk blijkt, stond de sectie te Hitoelama waarschijnlijk rechtstreeks onder de bevelen van de territoriaal commandant en had Kaseger niet het operationele bevel over deze eenheid. Com- mandant 4e Compagnie werd op 29 januari te 1530 gealarmeerd en kreeg opdracht de bezet- ting van Waai terug te brengen tot een brigade om zich met de rest naar Toelehoe te verplaat- sen. Op 31 januari te 0215 kwam het bevel de sectie mitrailleurs van Toelehoe naar de Paso- stelling te zenden. Diezelfde dag begonnen de brugvernielingen langs de naar Ambon-stad lei- dende wegen.

Op 31 januari om 0345 was de verbinding met de bataljonscommandopost – en derhalve even- eens met Hitoelama – totaal verbroken. Gedu- rende de hele verdere dag ontving de 4e Com- pagnie geen nadere orders. Ook van de zijde van Kaseger werd geen enkele poging gedaan het contact met het bataljon te herstellen. Van 0400 (31 januari) af vernam Kaseger, volgens zijn ver- slag (SK 9/31), artillerie- en infanterievuur uit

Het gevecht bij Hitoelama met de Japanse opmars naar de Binnenbaai: A - Binnenbaai, B - Baai van Bagoela; 1 en 2 - Japanse voorste lijn te resp. 0730 en 0830; 3 - situatie te 1430. Bij 1 en 2 zijn door Lt Couvert nog vuurgevechten geleverd. De punt-streeplijn geeft een ca. 1 m breed paardenpad aan

de richtingen Paso, Halong en Hitoelama. Zijn eenheid bleef op 1 en 2 februari zonder meer in de stellingen zitten. In de avond van de laatstgenoemde dag besloot hij over te gaan tot uitvoering van zijn guerrillaopdracht, zonder overigens iets van de vijand of eigen troepen te weten. Inmiddels bleek de opslagplaats aan de Wai Roetoeng door de bevolking te zijn geplunderd. Op 3 en 4 februari patrouilleerde de compagnie in de omgeving van Waai en Toelehoe. Een poging tot overvallings van een afdeling Japanse militairen in Waai op 4 februari, mislukte. Het relaas van Kaseger over deze actie (SK 9/31) klinkt niet bijzonder overtuigend:

„Een patrouille zeer vroeg in de morgen op verkenning uitgezonden kwam met het bericht terug dat er ongeveer een compagnie Japanners per rijwiel in Waai was aangekomen en de negorij doorzocht. Ik marcheerde onmiddellijk met drie gevechtsgroepen (de brigade bestond uit een karabijnmitrailleurgroep en een geweer- (of karabijn-)groep en deze eenheid van ca. 15 man werd gevechtsgroep genoemd, JN) naar genoemde plaats doch alhier aangekomen werd mij medegedeeld door enkele Ambonezen, die het dorp bewaakten, dat de Japanners gealarmeerd door de hen begeleidende Mohammedaanse spionnen (de verachte Binongkonezen, JN) haastig waren afgetrokken.”

In de nacht van 4 op 5 februari verzamelde Kaseger enkele prauwen, met de bedoeling naar

Ceram over te steken. Dat werd ook noodzakelijk, gezien de slechte voedselpositie op Ambon. De oversteekpogingen werden niet doorgezet omdat Kaseger tot de – waarschijnlijk onjuiste – conclusie kwam dat het vaarwater tussen Ambon en Ceram te zwaar door de vijand werd bewaakt.

De afdeling Kaseger maakte omstreeks 4 februari contact met twee Ambonese militairen in burgerkleding. Deze deelden hem mee dat de KNIL-troepen de strijd allang hadden gestaakt. Mede als gevolg van dat bericht bleek op 6 februari het grootste deel van zijn eenheid te zijn gedeserteerd. In de ochtend van 7 februari begaf Kaseger zich met 12 man – waarbij sm Koppenol en Menadonees sgt Pangkey – naar Ambonstad om zich over te geven. De groep werd bij aankomst te Paso gevangen genomen.

Het gevecht bij Hitoelama

Volgens de eerdergenoemde bevelen van Kapitz was de 1e Compagnie (De Jongh Swemer) op 29 januari naar Hitoelama vertrokken en bezette daar met de sectie van de 4e Compagnie (Couvert) de kuststellingen. Deze waren aangelegd voor een sterkte van twee compagnieën. Op 30 januari te ca. 2300 verschenen zeven vijandelijke

scheper bij Hitoelama. Kap De Jongh Swemer gaf dat door aan de commandopost van maj Tieland. De verbinding van stelling Hitoelama met het bataljon was toen al verbroken. Deze verbinding bestond uit een dubbele telefoonlijn langs de weg Hitoelama-Paso, aansluitend op de centrale te Paso en verder op het civiele net van het eiland. Voorts was er een enkele lijn – de kustwachtverbinding – door het terrein van Hitoelama naar Dorianpatah aan de Binnenbaai en verder langs de hoofdweg naar Paso, aansluitend op de centrale aldaar. Tussen de kustwachtlijn en de dubbele (stelling)lijn was alleen verbinding mogelijk via de Paso-centrale. De verbindingen waren reeds in de periode voor de Japanse landing herhaaldelijk gestoord. Op 30 januari te 2000 ging de stellinglijn definitief ter ziele. De Jongh Swemer moest voor het verzenden van de vijandmelding zijn commandopost verlaten en het bericht doorgeven via de kustwachtlijn aan het strand.

Ongeveer omstreeks deze tijd kreeg de 1e Compagnie opdracht naar Paso terug te keren. Toen De Jongh Swemer Hitoelama verliet, naderde juist een verkennend Japans motorvaartuig de strandhindernissen voor de stelling en had Lt Couvert het vuur al geopend. Door het plotselinge vertrek van de 1e Compagnie bleef Couvert zonder enige steun achter. Aangezien tegelijkertijd de 3e Compagnie uit de Wai-Tatiristelling naar Paso werd gezonden, verviel eveneens de tegenaanvalstaak van die compagnie ten opzichte van de Hitoelama-stelling. De *General Summary*, enz. (SK 9/31) geeft als reden voor het plotseling vertrek van de 1e Compagnie:

„1. Reports indicated very unfavorable fighting conditions in Hitoelama area; the wings – and especially the eastern wing of the coastal position here – could be encircled without great difficulty by enemy landed west or east of the position, this encirclement still being easier by the total absence of strongpoints for flankguards. On account of that the Officer Commanding 3rd Coy received the order to select in the terrain adequate locations for new-to-build flankguardpositions. This order was given a few days before the approaching enemy fleet was reported. Officer in charge of reconnaissance and other preliminary work for the building of Hitoelama coastal position: Captain De Jongh Swemer, whose work has never been improved sufficiently by other officers afterwards (het was gebruikelijk een officier aan te wijzen, die als een soort „projectofficier” verantwoordelijk was voor een be-

paalde stelling; dat behoefde niet noodzakelijkerwijs de commandant van de toekomstige stellingbezetting te zijn, JN).

2. The fear not to be able to take the key positions at Paso in time.”

Volgens de Japanse bron bemande Kure Force te 0120 van 31 januari de landingsvaartuigen en probeerde van 0200 af aan land te komen. Door de hevige tegenstand lukte dat pas om 0320.

Zowel van Japanse als van eigen zijde is over het gevecht bij Hitoelama niet veel bekend. Een aantal landingsvaartuigen kwam bij een eerste poging in de strandhindernissen terecht en kon met goed resultaat onder mortiervuur worden genomen. De vijand ondernam daarna een tweede poging meer oostwaarts, waar hij succes had. Een deel van het mortierdetachment bereikte, na de stukken onklaar te hebben gemaakt, Paso. De bruggen in de weg Hitoelama-Paso werden onvoldoende vernield, zodat de vijand snel naar de Binnenbaai kon doorstoten. Het einde van Lt G. P. Couvert (geboren 8 augustus 1914 te Deventer), bleef duister. Hij heeft goed tegenstand geboden en hield de vijand nog enige tijd op, uit stellingen in het heuvelterrein ten zuiden van Hitoelama. Couvert bevond zich later niet bij de krijgsgevangenen; hij schijnt tijdens de terugtocht uit Hitoelama te zijn gesneuveld of op andere wijze omgekomen. Volgens de Oorlogsgravenstichting bevond het graf van Couvert zich op het ereveld te Galala. Als doodsoorzaak werd opgegeven „vermoord”. De *General Summary* (SK 9/31):

„From the platoon under lieutenant Couvert not one man came back. Some members of the crew of the mortars in Hitoelama however (the mortars there being demolished) reported after having succeeded in reaching Paso:

- a. enemy landing barges, full to capacity with troops, well hit by our mortar fire;
- b. the highway only partially blown up (at the mined spot where the steep slope is, ascending from the Beach to the hills);
- c. Lieut. Couvert being last seen in a ravine, moving along with difficulty.”

(Uit het feit dat niemand van de sectie Couvert terugkwam, mag niet worden geconcludeerd dat de eenheid tot de laatste man heeft standgehouden. Vermoedelijk is het peloton tijdens de terugtocht uiteengevallen en hebben de Indonesische militairen een goed heenkomen gezocht, JN.)

De aanval van kolonel Doi in westelijke richting

Te 0030 van 31 januari lagen de schepen van Eastern Detachment ter hoogte van Roetoeng. De gevechtsgroep Doi (Left Assault Unit) was te 0250 ten oosten van Roetoeng aan land. Genmaj Ito zond kol Doi een bericht waarin hij zijn dankbaarheid uitsprak voor de geleverde prestatie. Het versterkte bataljon van maj Hayakawa (de Left Column) rukte langs de kust op naar Hoekoerila en viel vandaar in westelijke richting op de zuidrand van Ambon-stad aan. Het versterkte bataljon van maj Nishiyama, gevolgd door de regimentsstaf en de overige troepen van de Left Assault Unit, viel van het landingsstrand naar het westen aan. De aanvallen gingen door zwaar geaccidenteerd terrein en, aanvankelijk, onder hevige slagregens. Van beide omstandigheden wisten de aanvallers uitstekend gebruik te maken.

Van het landwachtdetachement te Hoetoemoeri werd bekend dat men het vuur opende op de naderende landingsvaartuigen. Over het gedrag van de overige landwachtstellingen aan de zuidkust ontbreken alle gegevens.

Als vermeld waren de steunpunten te Roetoeng, Sojadiatas en Waroe bezet door secties van het Depotbataljon Inheemse militie. Commandant te Roetoeng was sm G. J. van Eyndthoven. Adj-oo H. de Winter (op 3 juni 1945 overleden in het krijgsgevangenenkamp te Hainan aan ondervoeding en beriberi) voerde het bevel hetzij te Sojadiatas hetzij te Waroe. De naam van de commandant van het derde steunpunt, een hogere onderofficier, viel niet meer te achterhalen. Alle stellingcommandanten stonden ook hier onder rechtstreeks bevel van kol Kapitz. De verbinding met de territoriale commandopost te Belakangsoja (of Sojebelakang) bestond uit de bekende enkele telefoonlijn. Van Belakangsoja liep een lijn naar Batoemerah aan de noordrand van Ambon, waar de rest van de Inheemse militie was ondergebracht.

In de vroege ochtend van 31 januari kwamen de steunpunten Roetoeng en Sojadiatas in contact met de vijand en vroegen versterkingen. Te 0600 gaf Kapitz opdracht Roetoeng en Sojadiatas elk te versterken met een sectie infanterie. Het detachement Boela van Kartasasmita werd aangewezen voor Roetoeng en een sectie Inheemse

militie was bestemd voor Sojadiatas. Met dat besluit soupeerde de territoriaal commandant — opnieuw en partieel — een deel van zijn reserve op voor de bezetting van statische opstellingen.

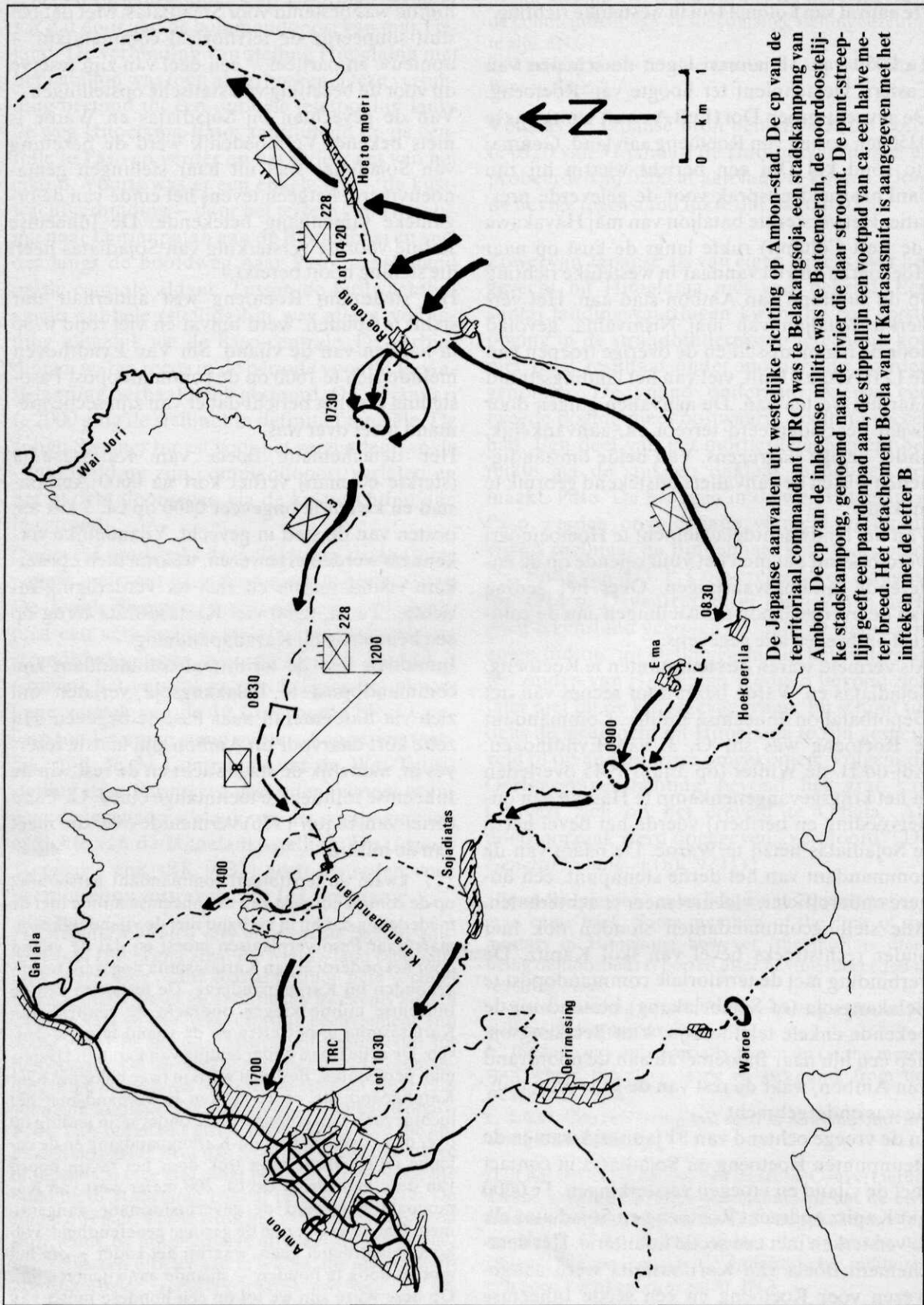
Van de gevechten bij Sojadiatas en Waroe is niets bekend. Vermoedelijk werd de bezetting van Sojadiatas snel uit haar stellingen gema-noeuvreerd, hetgeen tevens het einde van de organieke samenhang betekende. De Inheemse militie voor de versterking van Sojadiatas heeft die stelling nooit bereikt.

Het steunpunt Roetoeng wist anderhalf uur stand te houden, werd omvat en viel rond 0730 in handen van de vijand. Sm Van Eyndthoven meldde zich te 1600 op de commandopost Paso-stelling met het bericht dat er van zijn sectie niemand meer over was.

Het detachement Boela van Kartasasmita (sterkte 60 man) verliet kort na 0600 Ambon-stad en kwam te ongeveer 0800 op ca. 5 km ten oosten van de stad in gevecht. Vijandelijke verkenners werden afgewezen, waarna men op sterkere vijand stootte en zich ter verdediging inrichtte. Te ca. 0900 viel Kartasasmita terug op een heuvelrug bij Karangpandjang.

Inmiddels had de territoriaal commandant zijn commandopost te Belakangsoja verlaten om zich via Batoemerah naar Paso te begeven. Hij zette kort daarvoor uit Ambon zijn laatste reserves in, namelijk de stadswacht en de rest van de Inheemse militie. De toenmalige elnt J. G. Palm (brief van 18 juli 1976) vermeldde over die inzet van de militie:

„... kwam de territoriaal commandant persoonlijk op de commandopost van de Inheemse militie met de mededeling dat hij in verband met de vijandelijke opmars naar Paso verplaatsen moest en dat de vijand door het onderdeel van Kartasasmita nog werd tegengehouden bij Karangpandjang. De restanten van de Inheemse militie kregen opdracht de eenheid van Kartasasmita te ontzetten en de vijand terug te drijven. De actie stond onder leiding van kapitein Hesterman persoonlijk. Besloten werd in twee colonnes naar Karangpandjang op te rukken in verband met het luchtgevaar. Een colonne rukte onder mijn leiding op over de heuvelrug Ambon-Karangpandjang en de colonne onder Hesterman trok door het ravijn noord van deze heuvelrug. Op ca. 200 meter west van Karangpandjang werd de gevechtsformatie aangenomen. Dat moest, gezien de geringe geoefendheid, volkomen instructief gaan, waarbij het kader — om het moreel hoog te houden — staande aanwijzingen gaf. Op deze wijze zijn we tot op een honderd meter van

De Japanse aanvallen uit westelijke richting op Ambon-stad. De cp van de territoriaal commandant (TRC) was te Belakangoja, een stadskampong van Ambon. De cp van de inheemse militie was te Batoemerah, de noordoostelijke stadskampong, genoemd naar de rivier die daar stroomt. De punt-streep-lijn geeft een paardenpad aan, de stippellijn een voetpad van ca. een halve meter breed. Het detachement Boela van It Kartasmita is aangegeven met het infteken met de letter B

Kartasmita gekomen. Aangezien het verder voorwaarts gaan — mede door het vijandelijke mortiervuur — niet doenlijk was, besloot kapitein Hesterman de opdracht van de territoriaal commandant niet uit te voeren en in plaats daarvan zich met het restant van de Inheemse militie weer in twee colonnes — in verband met het moreel werden bepaalde trajecten exercerend afgelegd — te Paso ter beschikking te stellen. In Paso werd de militie, in afwachting van nadere orders, gelegerd in de buurt van de territoriale commandopost.”

Palm kwam met ongeveer 60 man in de Paso-stelling aan. Van de stadswacht nam, door de merkwaardige houding van de commandant, slechts één sectie van deze compagnie aan het gevecht deel. Lt Van der Vijver (SK 9/36):

„ . . . kwam de ordonnans van de stadswacht, die bij de territoriaal commandant was gestationeerd en meldde dat de territoriaal commandant zijn commandopost (Belakangsoja, een stadskampong aan de oostzijde van de stadskern, JN) verlaten had en dat de stadswacht in zijn geheel zou worden ingezet op de weg naar Roetoeng — dit is de weg die van de Belakangsojaweg langs de commandopost naar het zuiden loopt. De commandant stadswacht beval mij toen met de 2e sectie die weg op te gaan. Nadat ik hem gewezen had op het mijns inziens ondubbelzinnige bevel dat de stadswacht in zijn geheel moest worden ingezet onder zijn persoonlijke leiding, antwoordde hij slechts met een: „Ga nou toch”, waarna ik ben gegaan. Zonder enige gegevens over de plaats van de nieuwe territoriale commandopost noch omtrent eigen troepen, noch omtrent vijand, werd de stadswacht het terrein ingestuurd, terwijl ook voor de aanvoer van levensmiddelen — nooddrantsoenen waren niet uitgereikt — en munitie niet is gezorgd.”

Lt Van der Vijver nam waarschijnlijk nog aan het gevecht bij Karangpandjang deel en keerde daarna naar Ambon-stad terug. Aldaar vond hij vrijwel niemand die nog bereid was het gevecht voort te zetten. Uiteindelijk verliet hij de stad met enkele onderofficieren en ongeveer 30 man

en sloot zich bij de compagnie Bouman aan. De commandant stadswacht, lt J. Creutz Lechleitner, overleed op 16 juli 1942 te Ambon ten gevolge van stokslagen naar aanleiding van contacten met het vrouwenkamp.

Het gevecht bij Karangpandjang duurde tot ongeveer 1300 à 1400. Het detachement Boela trok terug in de richting van Paso, waarbij de vier brigades het onderlinge verband verloren. Een der brigadecommandanten, sgt W. Zijlstra, bereikte in de namiddag van 31 januari met zijn eenheid de weg tussen Galala en Paso. Diezelfde avond hoorde Zijlstra dat de capitulatie een feit was. Hij trok alleen de bergen in, stak over naar Ceram en kon naar Australië ontsnappen.

Kartasmita arriveerde met de rest te Lateri en werd daar van motortransport voorzien om in de Paso-stelling te worden ingezet. Onderweg ontmoette hij eigen troepen, die hem berichtten dat het met de stelling was afgelopen en dat de vijand al in de richting van Ambon-stad oprukte. Lt Kartasmita keerde terug naar Lateri en capituleerde daar met de overige troepen.

Met het gevecht bij Karangpandjang waren de Nederlandse reserves verbruikt. Pogingen om Australische troepen tegen de aanvallen van kol Doi in te zetten, werden niet gedaan. Ambonstad lag open voor de vijand: „Colonel Doi Sadashi entered Ambon city on 31 January at 1700 hours after having crushed enemy units which were everywhere.” Delen van de Left Column (kern het 1e Bataljon van Hayakawa) kwamen in de namiddag in vuurgevecht met de troepen te Koedamati. Slot volgt

---

Technische problemen verhinderden het reproduceren van het organisatieschema van genmaj Ito Takeo's Eastern Detachment (zie blz. 163). Geïnteresseerden kunnen een kopie van dat schema aanvragen bij de redactie.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

De United States Army in transitie

J. Pelt

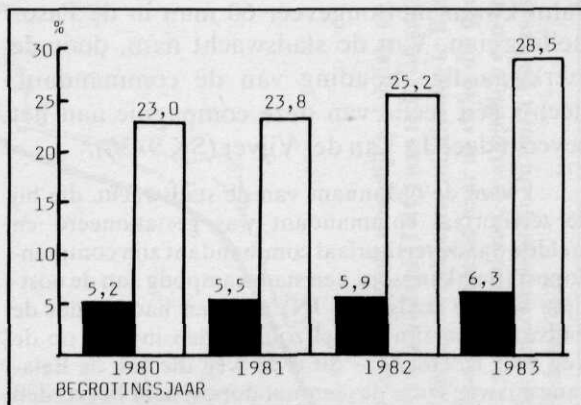
kolonel van de verbindingdienst b.d.

Zoals ieder jaar werd in oktober jl. in Washington DC weer het grote, drie dagen durende congres gehouden van de Association of the United States Army, de AUSA.*

Het motto van het congres was dit jaar „The total force army in transition”. Daarbij bedoelt „total force army” aan te geven dat bij „landstrijdkrachten” in de Amerikaanse situatie niet alleen moet worden gedacht aan een welbevend, bewapend en geoefend staand leger – de zogenaamde „active army” met een vredessterkte van bijna 800.000 mannen en vrouwen – maar bepaald ook aan de National Guard (zoiets als binnenlandse strijdkrachten, ongeveer 380.000 sterk), aan de verschillende categorieën reservestrijdkrachten (bijna 900.000 in totaal) en aan de circa 360.000 burgers die permanent in dienst zijn van het landmachtdepartement.

De term „transition” in het opschrift van het congres wijst erop, dat de Amerikaanse strijdkrachten (in het algemeen; dus niet alleen de landmacht maar ook de luchtmacht en de zee-macht) in deze jaren mogen worden geacht een overgangstijd door te maken: na jarenlange verwaarlozing, verguizing en bekribbeling is de opbouw thans weer in volle gang. Wat de Chef Staf, generaal Meyer, nog geen twee jaar geleden zijn „hollow army” noemde, is nu weer op weg naar een „army befitting a great nation”. Natuurlijk is niet iedereen het met deze zienswijze eens, maar men kan in elk geval niet ontkennen dat de jongste defensiebegroting van president Reagan een waar huzarenstukje mag worden genoemd. Terwijl bij de overheid overal en door iedereen heftig moet worden bezuinigd

* Voor een beschrijving van deze invloedrijke organisatie en de omvang en betekenis van de jaarvergaderingen mag worden verwezen naar de voorgaande artikelen: Wapenschouw 1978. *Mil. Spect.* 148(1979)(2)83; Force modernization voor de jaren '80. *Mil. Spect.* 149(1980)(10)442.

Afb. 1 Amerikaanse defensiebegrotingen in de jaren 1980-1983 als percentage van de totale (federale) overheidsbegroting (□) en van het bruto nationale produkt (■).

– vaak met de spreekwoordelijke „botte bijl”, op een wijze die wij ons in Westeuropese verhoudingen nauwelijks kunnen voorstellen – gaat de Amerikaanse defensiebegroting niet alleen niet omlaag, maar zelfs een flink stuk omhoog. Uit het histogram (afb. 1) is te lezen dat de defensiebegroting voor 1983 bijna 30% bedraagt van de totale overheidsbegroting, hetgeen neerkomt op bijna 6,5% van het bruto nationale produkt. Drie jaar geleden stonden deze percentages nog maar op respectievelijk 23 en 5,2. In feite was het BNP-percentage voor defensie alleen hoger in de jaren '60 toen het tussen de 8 en 9% schommelde; maar toen was het land verwickeld in een echte oorlog.

Bekijken wij de hierbij afgedrukte tabel, dan zien wij duidelijk waar bij de verhoging van de Amerikaanse defensie-inspanning het zwaartepunt ligt: in de materieelsector, bij de ontwikkeling en aanschaffing van nieuw materieel. Ver-tonen bijvoorbeeld de personeelskosten en de exploitatiekosten in dit begrotingsjaar een toename van „slechts” 11 resp. 11,7%, de posten

materieelaanschaffing en materieelontwikkeling schieten omhoog met liefst 37 en 21,5%. De defensieplannen voor de jaren 1984 en 1985 zien er nog ambitieuzer uit. President Reagan schijnt – ondanks de teleurstellende uitslagen bij de jongste tussentijdse Congresverkiezingen (wij schrijven januari 1983) – toch vast te houden aan het oorspronkelijke, op ruim \$ 1600 miljard begrote 5-jarenplan voor de defensieopbouw. Dat plan impliceert voor 1984 en 1985 telkens een stijging van 7% per jaar van het defensiebudget, na compensatie voor de inflatie.

Al deze getallen krijgen nog meer betekenis wanneer wij bedenken dat de meeste NAVO-partners niet eens in staat zijn (of dat althans beweren) de afgesproken 3% per jaar reële verhoging van de defensie-inspanning na te komen.

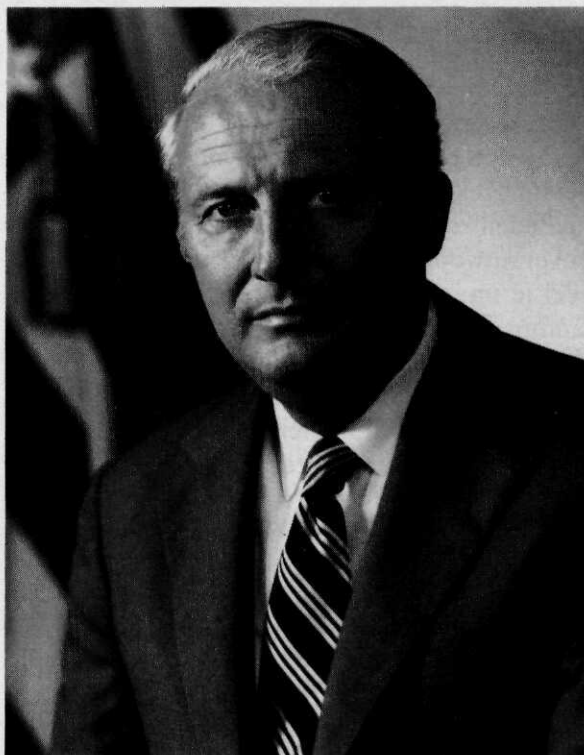
Geen betogingen noch demonstraties

Voor veel waarnemers, zoals schrijver dezes, was het een aangename verrassing dat bij het congres dit jaar geen spoor te bekennen was van de anti-militaristische betogingen, ordeverstoringen, spuitbusbekladdingen, e.d., die de voorgaande jaren deze congressen begeleidden (zie bv. het eerder genoemde artikel „Force modernization”). Sinds het optreden van Reagans regering hebben acties van deze soort in het algemeen toch al veel van hun populariteit verloren, maar bovendien heeft men in de huidige benarde economische omstandigheden en met de overall heersende grote werkloosheid wel wat anders aan zijn of haar hoofd dan demonstreren tegen de defensiesector, nota bene de enige sector van de samenleving waar voorlopig nog zeer

Stijging van de Amerikaanse defensiebegrotingen over de jaren 1981-1983 (in miljarden dollars)

Post	1981	1982	1983	stijging 82-83	
				\$	%
Personeelkosten	50,4	58,0	64,4	6,4	11
Exploitatie	55,2	63,0	70,4	7,4	11,7
Aanschaffing materieel	47,8	65,4	89,6	24,2	37
Speurwerk en ontwikkeling	16,6	20,0	24,3	4,3	21,5
Overig	5,9	7,9	9,1	1,4	17,7
Totaal	176,1	214,2	258,0	43,7	20,4

NB Door de toegepaste afrondingen van de werkelijke getallen kloppen de totalen niet precies

Afb. 2 Secretary of the Army John O. Marsh, 56 jaar oud, diende als reserveofficier van de infanterie (paratroeper) o.a. in West-Duitsland, studeerde en prakticeerde daarna rechten, afgewisseld met overheidsfuncties als Congreslid van 1963 tot 1971 en president Ford's Assistant for National Security Affairs van 1974 tot 1977 (US Army photograph)

veel „brood op de plank” zal liggen, dank zij de enorme defensiebegrotingen.

Redevoeringen en paneldiscussie

Negen toespraken en een paneldiscussie waren in het driedaagse programma opgenomen. De (politiek) belangrijkste daarvan was natuurlijk de openingsrede van de Secretary of the Army, John O. Marsh (afb. 2), getiteld „Realities of the 1980s”. Tot de realiteiten rekende de onderminister in de eerste plaats de ongunstige verhouding in militair potentieel van het Warschau-Pact en de NAVO. Voorts het duidelijke streven van de Sovjet-Unie, voor de gehele wereld van vitaal belang zijnde gebieden te beheersen, zoals „the energy treasure house” aan de Perzische Golf en „the mineral treasure house” in Centraal- en Zuid-Afrika. Marsh wees echter ook op de zwakke economie van Rusland, de voortdurende voedseltekorten, de moeilijkheden bij het

in het gareel houden van minderheden en satellietlanden, en het vraagstuk van de opvolging in de overjarige politieke en militaire top.

De realiteiten waartegenover de United States Army zich gesteld ziet, waren volgens de spreker het ontbreken van lange-afstandtransportmogelijkheden, zowel door de lucht als over zee; de onverantwoord grote materieeltekorten en een veel te traag verlopende modernisering van de landmacht in haar geheel. Ook meent Secretary Marsh dat een volledig nieuwe bestudering op hoog niveau nodig is van de landoorlog op zich. Hij denkt daarvoor binnenkort een speciaal subcomité binnen het Congres te vormen.

Een andere voordracht die veel belangstelling trok, werd op de derde congresdag uitgesproken door de Supreme Allied Commander Europe (SACEUR), generaal B. W. Rogers (afb. 3). Hij wees erop dat de NAVO erin slaagde gedurende meer dan dertig jaren niet alleen de vrede in Europa te handhaven maar tevens ervoor te zorgen dat in die periode geen van de lidstaten zijn soevereiniteit of vrijheid verloor. De afschrikkingsstrategie die aan dat succes ten grondslag ligt, wordt gekarakteriseerd door drie „flexible responses” die door de generaal als volgt werden omschreven.

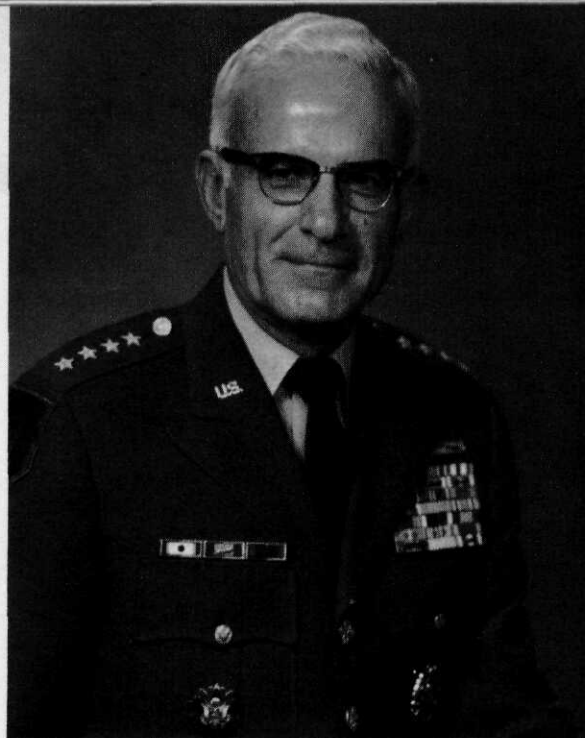
- *Direct defense, to defeat an attack or place the burden of escalation on the enemy.*
- *Deliberate escalation on NATO's part; or*
- *General nuclear response, the ultimate guarantor of our deterrent.*

Deze driedelige strategie vraagt om evenzoveel soorten militaire middelen.

Generaal Rogers lichtte de benodigde „NATO triad of forces” als volgt toe.

Conventional forces to provide for direct defense, and to offer the possibility of non-nuclear escalation, should conditions warrant; theatre nuclear forces to be used, as conditions dictate, either in direct defense or deliberate escalation; and strategic nuclear forces to furnish the means to resort to the final and cataclysmic general nuclear response.

Verschillende hete NAVO-hangijzers werden door generaal Rogers besproken: de teleurstellende interesse van de meeste Europese NAVO-

Afb. 3 Generaal Bernard William Rogers, sinds juni 1979 Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) en tevens Commander-in-Chief, United States European Command, 61-jarige, wetenschappelijk onderlegde infanterieofficier (West Point, promotiejaar 1943) met een Bachelor's Degree in „engineering” en Master's degrees van de Oxford-universiteit in Engeland in filosofie, politieke wetenschappen en economie (US Army photograph)

bondgenoten om metterdaad iets te verbeteren aan het steeds verder achterblijven van hun (conventionele) bewapening, het groeiende gebrek aan cohesie in de NAVO, de luider wordende pleidooien in de Verenigde Staten voor het terugtrekken van Amerikaanse troepen uit Europa, de anti-nucleaire stromingen in Europa en ook wel in Amerika, de verwarring over de werkelijke waarde van „theatre nuclear forces” en over de „first-use” van nucleaire wapens. De hoogste NAVO-bevelhebber vatte zijn zorgen over het bondgenootschap ten slotte samen met de woorden:

By ensuring our political unity and military strength, we can ultimately achieve our most essential goal – the successful negotiation of equitable and verifiable arms reduction accords and control measures for all categories of forces and arms.

Van de overige voordrachten, die alle min of meer het karakter hadden van een voortgangsrapport, wil ik hier alleen nog wat zeggen over de interessante uiteenzetting die de commandant van de 9e Infanterie Divisie, generaal-

majoor Robert M. Elton gaf over het „High Technology Test Bed program”, afgekort tot HTTB.

Het wegvallen van Iran als steunpilaar in het Midden-Oosten, de Russische inval in Afghanistan en de teleurstellend apathische houding van de Europese NAVO-landen bij deze gevaarlijke ontwikkelingen, deden voor de Verenigde Staten de behoefte ontstaan aan een autonome strijdmacht die snel en in aanzienlijke sterkte overal ter wereld zou kunnen worden ingezet. De term „Rapid Deployment Force” of RDF is in dit verband inmiddels algemeen bekend geworden, maar met de werkelijke vorming van zo'n hypermobiele strategische strijdmacht gaat het lang zo vlot niet. Een van de problemen daarbij is het creëren van een „lichte divisie”, die moet voldoen aan drie nogal tegenstrijdige eisen:

- grote luchtmobilititeit, dus gering volume en laag gewicht;
- grote landmobilititeit, d.w.z. veel zware voertuigen, helikopters, rivierovergangsmiddelen, enz.;
- grote vuurkracht, d.w.z. veel en zwaar geschut en andere vuurwapens.

De 9e Infanterie Divisie, gelegerd in Ft. Lewis in de staat Washington, heeft nu tot taak – met gebruikmaking van alles wat op dit moment of in de nabije toekomst realiseerbaar is op militair materieelgebied, inbegrepen de nieuwste snufjes – zichzelf om te vormen tot de gezochte „lichte divisie”. De oplossing wordt bij dit leger-vormingsproject vooral gezocht in de toepassing van technologisch geavanceerde wapen- en commandosystemen, hetgeen is terug te vinden in de naam van het project, „High Technology Test Bed”, en in de naam die de lichte divisie uiteindelijk zal krijgen: „High Technology Light Division”, afgekort HTLD.

Voor de lezers, die ermee bekend zijn dat men hier in de Verenigde Staten sedert twee jaren ook bezig is met de ontwikkeling van geheel nieuwe doctrines voor het voeren van de land/luchtoorlog in de komende 30 à 35 jaren – de „Airland battle”-doctrine – zij vermeldt dat de High Technology Light Division ook heeft te maken met die nieuwe doctrines.

Hoe het ook zij, het testbedproject bij de 9e In-

fanteriedivisie moet uitmonden in het operationeel te velde brengen van de eerste HTLD in 1985, gevolgd door nog eens twee HTLD's uiterlijk in 1990; elke HTLD zal ongeveer 16.000 man sterk worden.

Een belangrijk element bij het HTTB-project is de ontwikkeling van een High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle, afgekort tot HMMWV en uitgesproken „hamvie”; ik kom hierna nog op dat voertuig terug. Verder is men bij het HTTB-project aan het experimenteren met een gezamenlijk door land- en luchtmacht ontwikkelde nieuwe radar voor de exacte plaatsbepaling van vijandelijke eenheden en wapenopstellingen. Men is ook intensief bezig met nieuwe methoden en middelen voor de elektronische oorlogvoering. Voorlopig is inzake de luchttransporteerbaarheid als eis gesteld dat een HTLD met de bestaande C-141 transportvliegtuigen moet kunnen worden verplaatst in niet meer dan 1000 sorties. Bij de beschrijvingen van het tentoongestelde materieel hieronder zal ik af en toe terugkomen op dit belangwekkende HTTB-project.

De (internationale) wapenjaarmarkt

Voor veel bezoekers het belangrijkste en letterlijk meest visuele deel van elk jaarcongres van de AUSA is de expositie van nieuw (en niet zo nieuw) militair materieel. De tentoonstelling was dit jaar omvangrijker dan ooit tevoren, want met de slechte economische omstandigheden in bijna de gehele wereld proberen velen vanzelfsprekend mee te profiteren van de enorme sommen geld die hier in Amerika aan defensie (zullen) worden besteed. Verspreid over een oppervlakte van ruim 12.000 m² waren meer dan 270 afzonderlijke militaire en industriële stands of – zoals zij hier worden genoemd – „exhibit-booths” ingericht, waaronder veel buitenlandse. De Fransen hadden zelfs een exclusief „French Pavillion” opgetuigd voor de zestien exposanten uit dat land. Ook het Engelse staatsbedrijf Royal Ordnance Factories was goed vertegenwoordigd met een grote afdeling (afb. 4). Bij de firma Steyr uit Oostenrijk kon men binnen in de expositiehal terecht voor de laatste versies pistoolmitrailleurs (afb. 5) en op het buitenterrein voor het opmerkelijke Steyr-Daimler-Puch „Pinz-

Afb. 4 De grote afdeling van het Britse staatsbedrijf Royal Ordnance Factories, dat uit dertien over heel Engeland verspreide fabrieken bestaat en een grote reeks militaire produkten maakt voor het Ministry of Defence

Afb. 5 De Oostenrijkse firma Steyr exposeerde onder meer een complete serie lichte vuurwapens, waaronder het opmerkelijke 5,56 mm Steyr Army Universal Gun (Steyr AUG), dat beschikbaar is met vijf – snel verwisselbare – lopen van 35 cm lengte (commando-wapen) tot 61 cm (squad automatic weapon)

gauer" terreinvoertuig. Zelfs Nederland ontbrak niet in de rij van de buitenlandse exposanten, zij het – voor zover ik ten minste in de veelheid van het geëxposeerde kon ontdekken – op een wel uiterst bescheiden en weinig opvallende wijze (misschien zou het toch wel een goed idee zijn een aparte minister voor export in ons land aan te stellen). De firma Rheinmetall International exposeerde namelijk o.a. zogenaamde „break-up“-oefenmunitie voor middenkaliberwapens, en die munitie wordt gemaakt in het bedrijf De Kruithoorn in 's-Hertogenbosch, „approximately one hour from Amsterdam Airport” volgens de precisering in de fraai uitgevoerde verkoopbrochure (afb. 6).

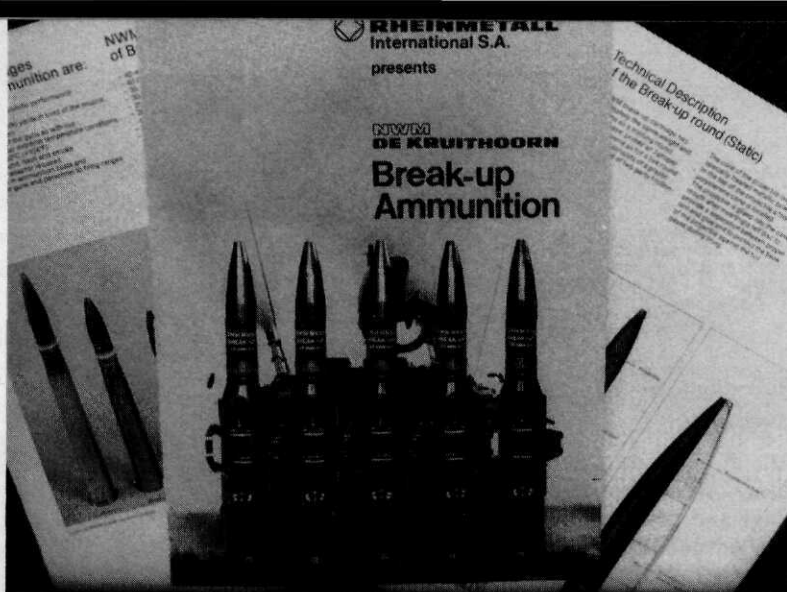
Behalve buitenlandse exposanten waren natuurlijk ook veel buitenlandse bezoekers aanwezig, sommige als zodanig gemakkelijk herkenbaar zoals een groep in traditionele boernoese gestoken sjeiks. Militairen in uniform, veelal voorzien

van met landennaam en -vlag versierde naamplaatjes op de borst, waren uiteraard ook gemakkelijk als buitenlanders te identificeren. Moeilijker thuis te brengen waren echter weer die altijd aanwezige, naarstig grote tassen reclame- en voorlichtingsmateriaal verzamelende, veelal wat moeke-achtige dames die men hier en daar in de tentoonstellingszalen geruisloos de ronde ziet doen. Secretaressen van de Russische, Oostduitse of andere minder bevriende ambassades zal wel een te wilde veronderstelling zijn, maar wie deze ijverige verzamelaarsters dan wèl zijn? . . .

Met het oog op de vele buitenlandse bezoekers hadden verschillende exposanten hun voorlichtingsmateriaal in meer talen laten drukken, zelfs in zulke exotische talen als Arabisch en Chinees (ik zag geen brochures in het Russisch!)

Uiteraard is het weer ondoenlijk een enigzins volledig beeld te geven van het vele dat dit jaar

Afb. 6 Het enige stukje Nederlandse defensie-industrie op de tentoonstelling: een (heel mooie) brochure betreffende de „break-up“-munitie, die het bedrijf De Kruit-hoorn in 's-Hertogenbosch maakt

Afb. 7 Een AH-64A Apache gevechtshelikopter, bewapend met Hellfire-raketten op een patrouillevlucht

langs een weg, laag bij de grond vliegend ter vermijding van radardetectie (foto Hughes Helicopters, Inc.)

op de grote wapententoonstelling te zien was. Het hieronder volgende ware derhalve te zien als een vrij willekeurige selectie uit het beschikbare materiaal.

AH-64A Apache gevechtshelikopter

Was in 1981 de nieuwe tank M-1 Abrams het klapstuk van de wapententoonstelling, die eer viel dit jaar duidelijk toe aan de Apache gevechtshelikopter (afb. 7). Het produktieteam onder leiding van de hoofdproducent Hughes Helicopters Corporation exposeerde op een centraal punt van het tentoonstellingssterrein hetzelfde prototype (serienummer AVO 2) dat enkele maanden eerder in Europa ook zoveel belangstelling had getrokken, o.a. op de grote internationale luchtvaarttentoonstelling in Farnborough en tijdens de Army Air '82 manifestatie in Middle Wallop bij het 40-jarige bestaan van de Britse legerluchtmacht (zie afb. 8).

De ontwikkeling van de AG-64A is, sinds ik er het laatst over rapporteerde (*Mil. Spect.* 149(1980)(10)444) als volgt verlopen.

– In februari 1981 werd het contract gegund ter waarde van \$ 25,1 miljoen voor de productie van de zogenaamde „long lead-time items” van de eerste productieserie.

– In de maanden juni tot augustus 1981 vond de troepenbeproeving Operational Test II plaats met zeer gunstige resultaten; daarmee werd formeel de belangrijke fase van „full scale engineering development” afgesloten.

– In december 1981 werd met succes gedemonstreerd dat Apache helikopters met C-141B of C-5A transportvliegtuigen (resp. 2 en 6 heli's per vliegtuig) gemakkelijk over grote afstanden kunnen worden vervoerd, wat een uiterst belangrijke conclusie is voor de in de maak zijnde Rapid Deployment Force waarvan hierboven sprake was.

– In januari 1982 werd in de defensiebegroting

Afb. 8 Op de luchtvaartdagen Army Air '82 te Middle Wallop, Engeland, geeft de Program Manager, Advanced Attack Helicopters, genmaj E. M. Browne, een toelichting op de AH-64A Apache gevechtshelikopter aan Commodore Ch. Orpe van de Royal Navy (foto Hughes Helicopters, Inc.)

Afb. 9 De Hughes 500 MD Defender, uitgerust als Near Time Scout Helicopter (NTSH) met de Mast Mounted Sight (MMS) en vier Tow-raketten (foto Hughes Helicopters, Inc.)

een bedrag van \$ 710 miljoen toegewezen voor het Apache-project; hoewel dat bedrag ruim \$ 50 miljoen lager lag dan door de landmacht was aangevraagd, zal er met het overschot van voorgaande jaren (circa \$ 60 miljoen) toch wel voldoende geld zijn om de in de plannen voorziene eerste serie van 48 helikopters op tijd te realiseren.

De eerste helikopters van die serie zullen dan in november 1983 gereedkomen. Het volledige aanschaffingsplan voorziet in een totaal van 572 AH-64A's, die tegen 1990 bij de troep moeten zijn ingevoerd, voornamelijk in Europa.

Voor de serieproductie van de Apaches wordt een geheel nieuwe fabriek gebouwd in de buurt van Phoenix in de staat Arizona. De feitelijke productiefabriek zal een vloeroppervlakte beslaan van ca. 50.000 m² en het gehele fabriekscomplex inclusief hangars, vliegveld, beproevingssterrein, enz., wordt ruim 80 ha groot.

Verkenningshelikopters

Bij de firma's Bell Helicopters en Hughes Helicopters kon men op de expositie alles te weten

komen over de voor- en nadelen van moderne, bewapende verkenningshelikopters. Het eerstgenoemde bedrijf ging daarbij uit van de kort geleden van US Army ontvangen opdracht à raison van \$ 184 miljoen voor de ontwikkeling en levering van vijf prototypen van een „near time scout helicopter”. Die order vormt het eerste deel van een groot, bijna een miljard dollar omvattend, helikoptermoderniseringsplan dat bekend staat onder de naam Army Helicopter Improvement Program (AHIP).

Bij de openbare inschrijving voor dat AHIP verloor Hughes het met zijn 500 MD Defender (afb. 9) weliswaar van Bell, maar deze Defender wordt momenteel – eerder als lichte aanvalsdan als verkenningshelikopter – internationaal zó goed verkocht, dat men bij Hughes nog alle hoop heeft in het AHIP te kunnen terugkomen.

De verkenningshelikopter is bij de US Army altijd een nogal rommelige aangelegenheid geweest. Hoewel reeds sinds de eerste studies over het optreden met bewapende helikopters – o.a. de bekende studie betreffende de Air Cavalry Combat Brigade in de jaren '70-'72 – een duidelijke behoefte was onderkend aan speciale ver-

kenningshelikopters om samen te werken met de feitelijke gevechtshelikopters – de „gunships” – liepen verschillende pogingen om inderdaad tot uitvoering van verkenningsheli's te komen toch dood. Nog in 1979 bereikte de (zoveelste) Advanced Scout Helicopter Special Study Group zelfs het stadium van het voorbereiden van de openbare inschrijving („requests for proposal”), maar opnieuw gaf het Congres bij de begrotingsdebatten geen toestemming met dat project verder te gaan: evenals alle voorgaande keren vormden de hoge kosten voor het ontwikkelen van een gespecialiseerde verkenningshelikopter opnieuw het voornaamste struikelblok.

Intussen was echter wèl de beslissing genomen voor de invoering van de AH-64A gevechtshelikopter en daardoor kon niet eindeloos meer worden gewacht met de verkenningsheli. Gedwongen door de tijdnood die toen ontstond, gaf het Congres in september 1981 zijn fiat aan een interimoplossing van het probleem, aangeduid met „near term scout helicopter”. Het daarop gebaseerde Army Helicopter Improvement Program stelt als doel „to modify, as little as possible an existing aircraft (. . .) to meet the Near Term Scout Helicopter requirements (. . .) with proven in-production components . . .”. Met zo'n begrensde doelstelling moest de keuze wel gelimiteerd blijven tot een handvol reeds bestaande lichte helikopters: in Amerika de Bell OH-58 Kiowa, de OH-6A Cayuse, de Bell 222 en de Sikorsky S-76; in Europa de SA-341 Gazelle, de Agusta A129, de Aerospatale Dauphin 2, de Messerschmitt-Bölkow-Blohm PAH-2 en de Westland WG 13. Al spoedig werd het aantal kanshebbers teruggebracht tot de OH-58 en de OH-6A, voornamelijk op grond van de langdurige en goede ervaringen die het Amerikaanse leger met deze twee helikopters in de loop der jaren reeds had opgedaan. Tussen 1963 en 1973 werden meer dan 2200 OH-58's en ruim 1400 OH-6A's aangeschaft, waarvan het grootste deel momenteel nog steeds in gebruik is.

De voornaamste modificaties, die nodig zijn om van een OH-58A Kiowa een Bell 406 Near Term Scout Helicopter (NTSH) te maken, zijn de volgende.

– Vervanging van de 317-shp Allison T63-A-

700 motor door de veel krachtiger 650 shp Allison 250-C 30R; het afgegeven vermogen van de nieuwe motor moet echter weer worden beperkt tot 435 shp op zeeniveau om geen aanpassingsproblemen te krijgen met het bestaande transmissiegedeelte van de OH-58A, dat verder ongewijzigd zal blijven. Dat technische geknutsel is het onvermijdelijke gevolg van het voorschrift uitsluitend „in-production”-componenten te gebruiken, zodat geen nieuwe, exact bemeten motor mag worden ontwikkeld.

– De nieuwe, volledig gestabiliseerde „mast-mounted sight” (MMS) vormt de kern van de verkenningshelikopter. Met deze, hoog op de rotoras bevestigde, waarnemingsperiscope kan het aanvliegen naar het doel, de waarneming en de doelmarkering (voor geleide raketten) zowel bij dag als bij nacht geschieden van achter gebouwen, terreinverhogingen of begroeiingen zonder dat de helikopter zelf door de vijand kan worden gezien. De MMS is ontwikkeld door de firma McDonnell Douglas Corporation en bestaat uit een geïntegreerd stelsel van een infrarood waarnemingssysteem dat op een beeldschermje in de cockpit een warmtebeeld te zien geeft van de gehele omgeving („forward looking infrared thermal imaging sensor”, FLIR-TIS), een daglicht-televisiecamera, een laserafstandmeter tevens doelmarkeerder, en een geautomatiseerd visueel en audio doelvolgsysteem.

– De vervanging van de twebladige hoofdrotor door een veel soepeler en rustiger vierbladige, zoals ook reeds enkele jaren in gebruik is op de OH-58C en op het civiele equivalent daarvan, de Jet Ranger helikopter.

– Een nieuwe Collins high-frequency single-side-band radioset voor het nauwkeurig „nap-of-the-earth” vliegen.

Volgens het huidige AHIP-plan zullen in totaal 720 OH-58A's worden omgebouwd tot interim-verkenningshelikopters. De indeling bij de troep – te beginnen in Duitsland – zal vermoedelijk niet voor het einde van 1985 kunnen beginnen.

Helikoptervibratie

Zoals bekend worden helikopters bij de Amerikaanse krijgsmacht in grote aantallen en voor allerlei doeleinden gebruikt. Dat massale gebruik

en de daaruit resulterende ervaringen hebben tot gevolg dat men specifieke helikopterproblemen begint te onderkennen, die al dan niet in aanmerking komen om nader te worden onderzocht. Zo'n specifiek helikoptervraagstuk betreft de trillingen die door de ronddraaiende rotor worden overgebracht op het gehele vliegtuig. Het ongemak, en mede daardoor de extra vermoeidheid, die dat meebrengt voor de inzittenden, zullen wij maar even vergeten. Veel kwalijker is, dat de vibraties een bijzonder nadelige invloed hebben op de levensduur van de helikopter: materiaalvermoeidheid treedt door het voortdurend trillen en schokken veel eerder op, verbindingen en bevestigingen trillen los, allerlei kalibraties van boordinstrumenten verlopen voortijdig, enz. Bij gevechtshelikopters belemmeren de trillingen bovendien nog in hoge mate het gebruik van de waarnemings- en vuurleidingsapparatuur en van de boordwapens.

Een systeem om de rotorvibraties te verminderen en uiteindelijk misschien zelfs helemaal te elimineren, is momenteel in ontwikkeling bij de firma Hughes onder de naam „Higher Harmonic Control”, afgekort HHC. De werking daarvan is ongeveer als volgt: in de helikopter zijn trillingssensors (accelerometers) aangebracht op die plaatsen waar men de vibraties wil bestrijden. De sensorgegevens worden via een elektrisch/elektronische omvormer toegevoerd aan een microcomputer, die na berekening en analyse van de gegevens ervoor zorgt dat de juiste correctiesignalen worden gestuurd naar een set speciale „actuators”. Die laatstgenoemde componenten veroorzaken dan een hoogfrequent „fea-

Afb. 10 Higher Harmonic Control (HHC) apparaat voor het elimineren van rotorvibraties, gemonteerd in een OH-6A helikopter bij een testvlucht; op de achtergrond een AH-64A gevechtshelikopter (foto Hughes Helicopters)

thering” van de rotorbladen, dat zijn snelle, periodieke kantelingen van elk rotorblad om zijn eigen lengteas met een maximale uitslag van 2 hoekgraden. Door deze feathering worden de oorspronkelijke, ongewenste rotorvibraties grotendeels geëgaliseerd. Op deze manier is het reeds gelukt de normale vibratie bij een OH-6A helikopter (afb. 10) op de kritieke plaatsen met 80% te verminderen. De voorlichtingsmensen van Hughes zeiden dat bij de veel zwaardere gevechtshelikopters een overeenkomstig succes zeker ook mag worden verwacht, want om deze gaat het natuurlijk in de eerste plaats.

HMMWV universeel terreinvoertuig

Hierboven werd reeds vermeld dat de ontwikkeling van dit nieuwe terreinvoertuig een belangrijke zaak is bij de vorming van de „lichte divisie”, die in de Amerikaanse landmacht in voorbereiding is. De geschiedenis van dit voertuig begint eigenlijk zo'n 12 jaar geleden. In oktober 1971 ving een omvangrijke studie aan onder de naam „Special Analysis of Wheeled Vehicles”, spoedig afgekort tot „Wheels Study”. De studie werd geleid door de toenmalige Assistant Vice Chief of Staff, luitenant-generaal W. E. DePuy (later mijn gastheer bij het Training and Doctrine Command, TRADOC). De Amerikaanse landmacht had in die tijd circa 400.000 wielvoer-

tuigen in gebruik, plus nog eens 200.000 aanhangwagens en opleggers. Het aantal voertuigmerken en -typen bedroeg enkele honderden, en het was duidelijk dat die toestand niet veel langer meer kon worden getolereerd. De studie werd begin 1973 voltooid; zij resulteerde in een vrij grote serie aanbevelingen die samen kunnen worden gezien als het lange-termijnwielvoertuigenplan van US Army. Volgens dat plan moet in de jaren 1980-'85 de vervanging plaatsvinden van drie typen wielvoertuigen in de categorie ¼ tot 1¼ ton, te weten de verschillende soorten ¼-ton M151 jeep, de ½-ton M274 Mechanical Mule en de 1¼-ton M561 Gama Goat. Het is de bedoeling al deze voertuigen te vervangen door één universeel 1¼-ton basisvoertuig dat – voorzien van verschillende opbouwen – kan worden gebruikt als Tow-raketwapendrager, personeels- en/of vrachtauto, verkenningsvoertuig, ambulance, enz. Dat wordt dan het zg. High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle (HMMWV), dat o.a. moet voldoen aan de volgende materieleisen:

- nuttige lading onder gevechtsumstandigheden, inclusief bemanning 2500 lbs (1135 kg);
- totaal gewicht maximaal 7500 lbs (3400 kg);
- dieselmotor met minimaal 140 hp (142 pk) vermogen, automatische versnellingsbak voor twee- en vierwielaandrijving, acceleratie van 0 tot 30 mph (48 km/h) in maximaal 8 seconden;
- snelheid volbeladen ten minste 60 mph (96 km/h) op de weg en 40 mph (64 km/h) door het terrein;
- rijden met platte banden ten minste over een

Afb. 11 Prototype van een High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle (HMMWV), gefabriceerd door de firma AM General, tijdens een proefrit (foto American Motors Corporation)

afstand van 30 miles (48 km) over een verharde weg met een gemiddelde snelheid van 30 mph (48 km/h)

- actieradius 300 miles (480 km);
- luchttransportabel per helikopter.

Een voertuig, dat in zekere zin een voorloper was van de HMMWV, werd in de jaren 1974-1977 gemaakt door de firma FMC, die het High Mobility Vehicle XR-311 noemde (zie o.a. *Mil. Spect.* 146(1977)(4)152). Hoewel de XR-311 nooit een succes is geworden en de materieleisen die nu aan de HMMWV worden gesteld veel verder gaan dan wat indertijd de XR-311 kon presteren, is de ervaring die met laatstgenoemd voertuig werd opgedaan toch van groot nut gebleken voor de ontwikkeling van de HMMWV bij het bedrijf AM General. Dat bedrijf heeft namelijk het gehele (toen reeds mislukte) XR-311-project van FMC overgenomen en is nu met zijn versie een van de grootste kanshebbers bij de HMMWV-inschrijving. Er bestaan op het moment van schrijven van dit artikel (in januari 1983) drie verschillende uitvoeringen van de HMMWV. Na een voorselectie van oorspronkelijk vijf inschrijvers werden drie firma's gecontracteerd voor de levering van 11 prototypen elk: AM General Corporation (\$ 4,0 miljoen; afb. 11), de Chrysler Corporation Defense Division (inmiddels overgenomen door de General Dynamics Corporation; \$ 4,1 miljoen) en Teledyne Continental Motors (\$ 3,5 miljoen). Die 33 prototypen werden in mei 1982 afgeleverd en zijn inmiddels in volle beproeving op verschillende proefterreinen in en buiten de Verenigde Staten. De productiebeslissing voor een totaal van circa 57.000 HMMWV's – 42.000 voor de landmacht, 12.000 voor de mariniers en 2700 voor de luchtmacht – zou in december van het afgelopen jaar worden genomen, maar voor zover mij op dit moment bekend is die belangrijke beslissing toch nog niet gevallen.

Tot slot van dit HMMWV-verhaal nog iets over de nieuwe Deutz 610 Air Dieselmotor, die door Chrysler werd gekozen voor zijn voertuigversie en waarvan op de tentoonstelling een heel fraai opengewerkt model was te zien (afb. 12). Acht jaar en ettelijke tientallen miljoenen dollars zijn besteed aan de ontwikkeling van deze motor,

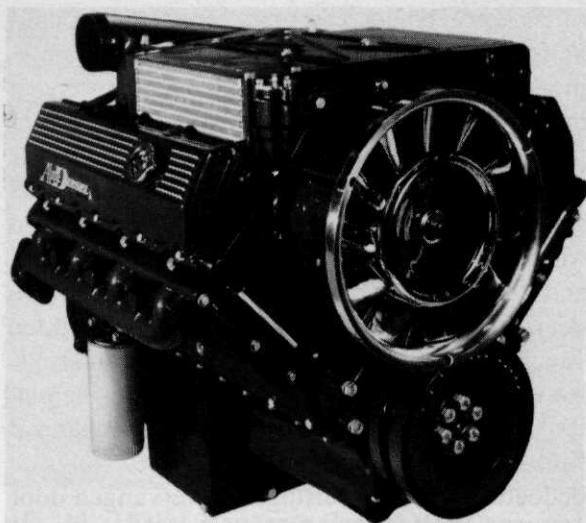
maar het resultaat is dan ook een opmerkelijke combinatie van aantrekkelijke eigenschappen:

- kleine afmetingen voor een 8-cilinder (90°V-opstelling) 162 pk, met lucht gekoelde dieselmotor: slechts 76,3 cm lang, 70 cm breed en 79 cm hoog;
- laag gewicht: 352 kg (exclusief starterdeel en vliegwiel), resulterende in een specifiek gewicht van niet meer dan 2,92 kg/kW;
- laag verbruik van brandstof en smeermiddelen (volgens de fabriek ten minste 20% zuiniger dan elke andere vergelijkbare bestaande motor);
- hoge levensduur, tot uitdrukking komende in een volledige fabrieksgarantie op de motor voor 160.000 gereden kilometers.

De fabriek die de motor maakt – KHD-Canada in Boucherville bij Montreal – is een dochteronderneming van het bekende Europese bedrijf Klöckner-Humboldt-Deutz, en dat maakt hier in Amerika wel indruk.

Pinzgauer-voertuig van Steyr-Daimler-Puch

In de categorie „militaire voertuigen” trok de Pinzgauer van de Oostenrijkse combinatie Steyr-Daimler-Puch bijzonder veel belangstelling. Op het buitenterrein van de tentoonstelling stonden verschillende versies opgesteld van dat voertuig, waaronder één op een helling van

Afb. 12 De nieuwe 8-cilinder, 162 pk Deutz 610 Air Dieselmotor voor de Chrysler-uitvoering van de HMMWV combineert laag gewicht, groot vermogen, economisch gebruik en lange levensduur (foto KHD Canada, Inc.)

100% (45°, zie afb. 13). Gedemonstreerd werd dat het voertuig in deze extreme stand normaal kan functioneren en dat het zulke steile hellingen gemakkelijk aankan, voor zover ten minste de bodemvastheid voldoende is. Ook uit andere specificaties van de Pinzgauer – 70 cm waadvermogen, 33,5 cm bodemvrijheid onder de wagen en 45° bodemvrijheid voor en achter de wielen – blijkt dat dit voertuig speciaal is ontworpen voor een grote terreinvaardigheid. Het motorvermo-

Afb. 13 Demonstratie van het Pinzgauer terreinvoertuig van de Oostenrijkse combinatie Steyr-Daimler-Puch op een 100%-helling.

gen en de overbrenging zijn daarop ook helemaal afgestemd. Twee chassistypen zijn leverbaar, een 1-ton 4×4 en een 1,5 ton 6×6. Elk van deze onderstellen kan met verschillende opbouwen worden uitgevoerd om te dienen als personeelsvoertuig voor maximaal 14 militairen met persoonlijke uitrusting, als gewone vrachtauto, als radiovoertuig, als wapendrager voor luchtafweergeschut of (meervoudige) raketwerper, als artillerietrekker/munitievoertuig of als ambulance. Speciale voorzieningen maken het mogelijk het voertuig in korte tijd van de ene naar een andere uitvoering om te bouwen, maar of dat in de praktijk veel waarde heeft, betwijfel ik.

Bij de ontwikkeling van de Pinzgauer is nauw samengewerkt met de Zwitserse en Oostenrijkse krijgsmachten.

Variabele bandenspanning

Bij de firma AM General („defensie“-deel van de American Motors Corporation) kreeg men onder meer informatie over het „enhanced mobility system” dat dit bedrijf ontwikkelde om de terreinvaardigheid te vergroten van nieuwe zowel als reeds in gebruik zijnde motorvoertuigen. Ervan uitgaande dat de terreinvaardigheid van wielvoertuigen voor een groot deel wordt bepaald door de bandenspanning, stelt dit systeem de bestuurder in staat van de cabine uit centraal de spanning van alle gemonteerde banden aanpassen aan de bodemgesteldheid; met een schakelaar op het dashboard kan hij kiezen uit drie bandenspanningen:

- *highway*, waarbij de bandenspanning is afgestemd op een maximumsnelheid van 80 km/h;
- *cross-country*, maximumsnelheid 50 km/h;
- *sand, mud, snow*, maximumsnelheid 16 km/h.

Het systeem, dat ook bekend staat onder de afkorting ATAC voor „All Terrain All Climate”, is leverbaar voor 5-tons voertuigen met 14.00×20 radiaalbanden en voor 2,5-tons voertuigen met 13.00×20 radiaalbanden, in beide gevallen met binnenband. Afb. 14 toont een (eveneens door AM General gefabriceerde) M-809 5-tons vrachtauto uitgerust met dat ATAC-systeem. Om een indruk te krijgen van de tijdfactoren die bij het variëren van de bandenspanning een rol spelen, zij vermeld dat bij een 5-tons voertuig

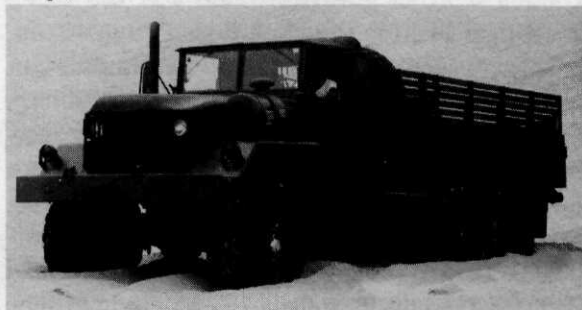
het overgaan van cross-country (spanning 30 psi) naar highway (75 psi) 10½ minuut duurt en omgekeerd van highway naar cross-country 2½ minuut. Vooral het bijpompen van de banden duurt dus wel even, maar er behoeft gedurende die tijd níet te worden gestopt, hetgeen voor konvooien bijvoorbeeld een groot praktisch en tactisch (kwetsbaarheid bij stilstand) voordeel kan opleveren.

Lichte tank of gepantserd kanon?

Bij de bespreking van de Rapid Deployment Force en het High Technology Test Bed Program werd al even geduid op de mogelijkheid, de eis van „grote, mobiele vuurkracht” te koppelen aan „klein en licht”. Het onderzoek naar deze combinatie van tegenstrijdige eisen begon in feite al veel eerder, toen in de jaren 1973-'74 bij het Department of Defense Advanced Research Projects Agency, DARPA – misschien een beetje te vergelijken met onze RVO-TNO – het Armored Combat-Vehicle Technology Program (ACVT) begon. Bij dat interserviceproject ten behoeve van de landmacht en het korps mariniers onderzoekt en ontwikkelt men de technologieën die nodig zijn voor het ontwerpen van de kleine, lichtgewicht, zeer snelle en terreinvaardige „future main battle tank”, die volgens vele deskundigen de volgende generatie gevechtstank zal moeten worden na de zwaargewichten M-1, Leopard en Chieftain.

De basis van het ACVT-project is een revolutionair nieuw ontwerp van een lichte tank, dat voorlopig „high survivability test vehicle-light-

Afb. 14 5-tons vrachtauto M809 van de firma AM General in een zandwoestijn rijdend met het „enhanced mobility system” voor het variëren van de bandenspanning tijdens de rit (foto American Motors Corp.)

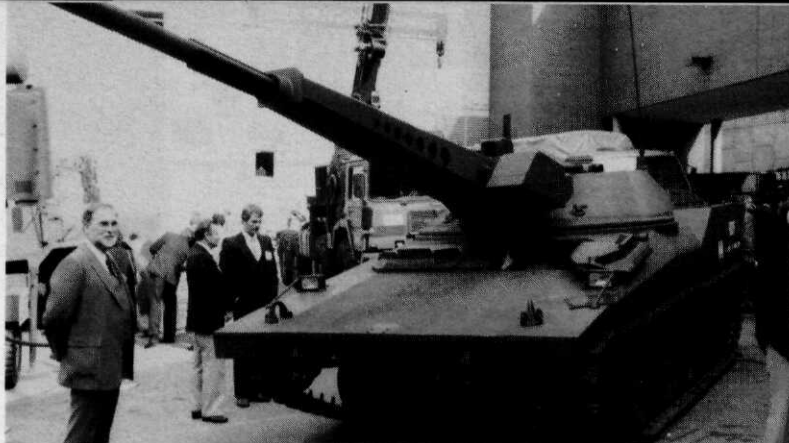
weight" of HSTV-L wordt genoemd en dat werd gebouwd door de AAI Corporation (afb. 15). Deze lichte tank is bewapend met een door de firma ARES gefabriceerd 75 mm snelvuurkanon, dat geschikt is voor zowel tankbestrijding als luchtafweer. Ik kom straks nog uitvoeriger op deze tank terug. Een deel van het ACVT-project week langzamerhand zozeer af van het idee „lichte tank" en ging zich dermate in de richting „gemechaniseerd antitankkanon" ontwikkelen, dat daarvoor een afzonderlijke naam in gebruik raakte: Air-transportable Protected Assault/anti armor System, afgekort APAS, later ook wel eens Advanced Multipurpose Armored System (AMAS) genoemd. En of deze gang van zaken al niet verwarrend genoeg was, gingen niet lang daarna de wegen van de US Army en het US Marine Corps in het APAS/AMAS-project uiteen, zodat van 1978 af twee min of meer afzonderlijke onderzoeken naast elkaar begonnen te lopen: het Mobile Protected Gun project (MPG) bij de landmacht en het Mobile Protected Weapon System (MPWS) bij het Marine Corps. Beide onderzoeken hebben nog dezelfde doelstelling, namelijk een licht, mobiel, geavanceerd antitankkanon onder pantser, maar er zijn ook duidelijke verschillen, in het bijzonder ten aanzien van het kaliber van het kanon en van het totale gewicht van het wapensysteem. De landmacht wenst een 90 mm kanon en een totaalgewicht van maximaal 22 ton, de mariniers zijn geporteerd voor 75 mm en 16 ton. De landmachteisen vloeien voort uit een in 1975-1977 verricht onderzoek bij de US Army Armor and Engineer Board in Fort Knox, genaamd HIMAG (voor „high mobility and agility"). Voor deze studie werd door de National Water Lift Corporation een speciaal beproevingsvoertuig ontwikkeld (een pantserrupsvoertuig) waarvan de voertuigkarakteristieken binnen zekere grenzen konden worden gevarieerd. Zo was het totale voertuiggewicht in te stellen tussen 25 en 40 ton, het afgegeven vermogen van de dieselmotor kan worden gelimiteerd tussen 1000 en 1500 hp, overeenkomende met een specifiek motorvermogen tussen 22 en 46 hp/t; de bodemdruk van de tracks was te stellen tussen 8,5 en 11,7 lbs/sq. inch; het zwaartepunt van het voertuig kon worden verplaatst, enzovoort. Als bewapening had de HIMAG-tank hetzelfde 75 mm automatische

ARES-kanon dat ook in de HSTV-L zit, maar een van de belangrijke conclusies uit dit HIMAG-onderzoek was nu juist dat een (toen reeds bestaande) 90 mm-versie van dit kanon te verkiezen was voor de taken die door de MPG zouden moeten worden verricht in het kader van de Rapid Deployment Force. Het grotere gewicht van de 90 mm vuurmond was voor de landmacht geen probleem, omdat het luchttransport voor dat krijgsmachtdeel in principe gebeurt met C-130 of C-141B transportvliegtuigen van de luchtmacht; en die zijn zeker in staat de 22 ton van de HIMAG/90 te vervoeren. Het luchttransportvraagstuk is voor de mariniers echter primair gerelateerd aan landingsoperaties en dan gaat het om de CH-53 transporthelikopter, die geen zwaardere lasten dan 16 ton aan kan, bij voorkeur zelfs niet zwaarder dan 14,5 ton. Het verschil van 6 tot 8 ton heeft echter niet alleen invloed op het kaliber van het kanon, maar ook op de dikte van de pantsering. Een totaalgewicht van 16 ton maakt dat de pantsering alleen zwaar genoeg kan zijn om bescherming te geven tegen lichte infanteriewapens en granaatscherven; de landmacht vindt dat echter beslist onvoldoende.

Over het kaliber zijn de twee krijgsmachtdelen het intussen toch wel eens geworden: vorig jaar december werd besloten dat alleen het lichtere 75 mm kanon gezamenlijk verder zal worden ontwikkeld. Over het totale gewicht lopen de visies echter voorlopig nog ver uiteen.

Bij de nu dus gedeeltelijk gecombineerde MPG- en MPWS-projecten zijn op dit moment (januari 1983) negen bedrijven in onderlinge mededinging: uit Engeland Alvis, uit Canada General Motors Canada, en uit de Verenigde Staten AAI, Bell, FMC, Teledyne, General Dynamics, PacCar en Cadillac Gage. Zoals mocht worden verwacht, bestaat de inzending van AAI uit de hierboven genoemde HSTV-L (afb. 15). In feite is dat volgens velen ook de grootste kanshebber, niet alleen door de bestaande verbondenheid tussen HSTV-L en MPG/MPWS (zie boven), maar toch ook door de uitzonderlijke eigenschappen van dit gevechtsvoertuig. Uniek zijn bijvoorbeeld het lage silhouet (228 cm) en de extreem schuine stand van het frontpantser, waardoor met een betrekkelijk lichte bepantsering

Afb. 15 Het „high survivability test vehicle - lightweight” (HSTV-L) van de AAI-Corporation is volgens sommigen de tank-van-de-toekomst en houdt zo'n beetje het midden tussen een lichte tank van 14 ton en een gemechaniseerd 75 mm antitankkanon.

toch een hoge graad van bescherming kon worden bereikt. „Overleving” is trouwens vanzelfsprekend een hoofdthema bij een voertuig dat „high-survivability” in zijn naam voert.

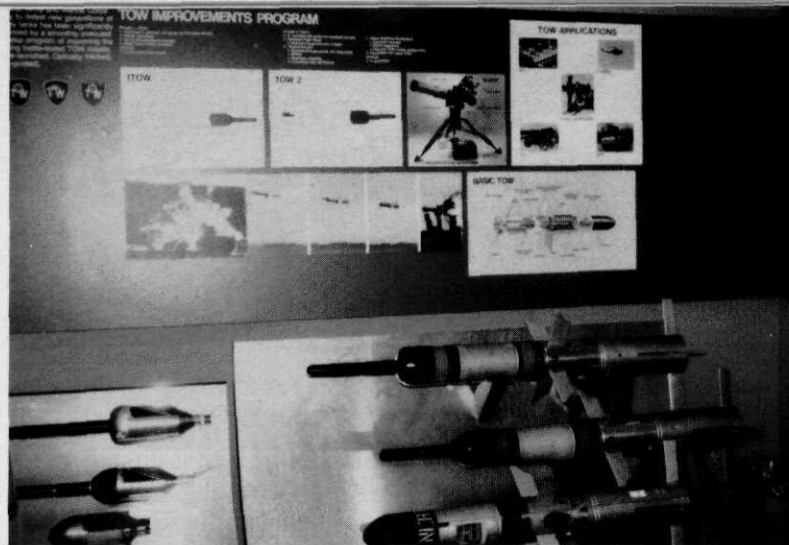
De hoofdbewapening bestaat uit het XM-724 75 mm „hypervelocity”-kanon, dat al sinds 1973 in ontwikkeling is bij de firma ARES en in de loop der jaren uitvoerig door DARPA werd beproefd op zijn kwaliteiten als antitankgeschut. Uit deze proefnemingen is onder meer gebleken dat het wapen door zijn relatief grote vuursnelheid vooral effectief is tegen het moderne, gelaagde pantser (Chobham-pantser), omdat door de serie snel opeenvolgende inslagen eerst de kunststoflaag wordt weggerukt, waarna vervolgens door een volgend projectiel het blootgekomen staal kan worden doorboord. Het 75 mm „kinetic-energy, armor-piercing fin-stabilized discarding-sabot”-projectiel (KE-APFSDS) is ten minste zo effectief gebleken als het M774-projectiel van het gebruikelijke 105 mm tankkanon en steekt ook gunstig af bij de meeste pantserdoorborende 120 mm projectielen die bij sommige Europese NAVO-landen in gebruik of in ontwikkeling zijn. Vanwege al deze specifieke tankbestrijdingseigenschappen wordt dit ARES 75 mm kanon de laatste tijd vaak aangeduid met weer een nieuwe afkorting: MC-AAAC, van Medium Caliber Anti-Armor Automatic Cannon. Het kanon is verder volledig gestabiliseerd en kan worden afgevuurd met zowel enkel schot als korte vuurstoten met een snelheid van 70 schoten per minuut. Het laden met inbegrip van de munitieselectie en -afstelling verloopt geheel automatisch. Daardoor is het mogelijk te volstaan met een bemanning van slechts 2 man, ongeveer zoals bij de Zweedse S-tank, maar dan met behoud van een draaibare – in dit geval onbemande – affuikhoepel. Het wapensysteem fungeert dan echt uitsluitend als gemechani-

seerd kanon. Als lichte tank zal een derde man (commandant) in de koepel nodig zijn.

Voor het ARES-kanon zijn niet alleen antitankgranaten ontwikkeld, maar ook brisantgranaten met nabijheidsbuis en „multi-flechette”-granaten, die bij detonatie grote hoeveelheden stalen naalden met grote kracht en snelheid verspreiden. Met de beide laatstgenoemde munitiesoorten, de mogelijkheid met het kanon te vuren met elevaties tot 40° en de voor dit kaliber hoge vuursnelheid kan dit kanon ook worden gebruikt tegen niet te snelle of te hoog vliegende luchtdoelen, zoals helikopters, waarnemingsposten en transportvliegtuigen.

De HSTV-L weegt leeg 13,5 ton en gevechtsklaar 14,8 ton (14,0 ton in de 2-mans MPG-uitvoering). Voor de aandrijving is een GMC Detroit Diesel Allison motor gekozen, model 6V53T met een maximaal afgegeven vermogen van 350 hp, resulterende in een specifiek motorvermogen van 24 hp/t. De secundaire bewapening bestaat uit een coaxiale mitrailleur 7,62 mm en de gebruikelijke rookgranaatwerpers. De maximale snelheid op de weg bedraagt 40 mph en de actieradius is 310 mijl. In het grote C5A transportvliegtuig kunnen acht HSTV-L worden geladen, in de C141 twee en in de C130 een.

Het doelopsporings- en vuurleidingsstelsel aan boord van de HSTV-L is gebaseerd op de „hunter-killer”-conceptie, d.w.z. dat de commandant onafhankelijk van de torenstand en -bewegingen met zijn zoekperiscoop (nieuwe) doelen opspoort, terwijl de schutter met zijn eigen optiek en laserafstandmeter het laatst aangewezen doel bevuurt. Ten slotte is vermeldenswaard, dat alle zicht- en bedieningsorganen zodanig zijn gekoppeld en getripliceerd, dat de tank volledig in gevechtsbedrijf kan worden gehouden door elk tweetal van de drie bemanningsleden. Alles bijeen inderdaad een heel bij-

Afb. 16 Drie generaties van de geleide antitankraket: onderaan de „basic Tow”, in het midden de Improved Tow of ITow en boven de nieuwste Tow-2 met de grotere gevechtshoofd diameter 6 inch en langere ontstekingsdoorn

zondere tank, waarover wij in de naaste toekomst vermoedelijk veel meer zullen horen.

Battery Computer System (BCS)

Bij de firma Norden Systems stond dit nieuwste onderdeel opgesteld van het vuursteuninformatie- en vuurleidingssysteem ten behoeve van de artillerie. De kern van dat systeem wordt gevormd door het bekende, gecomputeriseerde Tacfire, waarvoor ook onze Koninklijke landmacht indertijd een levendige belangstelling had (zie bijvoorbeeld het artikel „Moderne veldartillerie = Tacfire”. *Mil. Spect.* 145(1976)(10) 440).

Tacfire is echter alleen werkzaam op het afdelingsniveau en daarboven, terwijl veel Amerikaanse artilleristen – misschien een beetje te veel steunende op hun ervaringen in Vietnam waar zelfstandige batterijvuren vaak voorkwamen – de introductie van moderne hulpmiddelen eigenlijk in de eerste plaats bij de batterijen nodig achten. Daarin wordt nu eindelijk voorzien met het Battery Computer System, waarvan de instroming bij de troep (1st Cavalry Division in Fort Hood om te beginnen) in november 1982 is gestart. Het hart van het BCS is de Battery Computer Unit (BCU) opgesteld in een M577 pantsercommandovoertuig (zie de omslagfoto). Met het BCS kunnen tegelijkertijd de vuurbevelen voor maximaal 12 afzonderlijke vuurmonden worden berekend en uitgegeven, of de BCU kan maximaal 3 separate vuropdrachten voor een batterijvuur gelijktijdig verwerken en bijhouden.

BCS kan volledig worden geïntegreerd in het Tacfire-stelsel of zelfstandig worden gebruikt

voor batterijvuren. De BCU is met veldkabel of FM/AM-radio verbonden met de Gun Display Unit (GDU) bij elk stuk. Zo'n GDU bestaat uit een kleine, draagbare Section Chief Assembly (SCA) bij de stukscommandant en twee Gun Assemblies (GA) voor de richting en de elevatie van het kanon. De SCA, die ongeveer de grootte en vorm heeft van een flinke handcalculator, bezit zijn eigen geheugen voor het opslaan van allerlei gegevens betreffende de vuropdrachten. Alle inkomende of uitgaande data verschijnen in een 8-tekens alfanumerieke code op een schermje, dat door de stukscommandant onder alle lichtomstandigheden goed kan worden afgelezen.

Ook de voorwaartse waarnemers zijn gekoppeld op het BCS, zodat van nu af alle spraakverbindingen in en met de batterij voorgoed zijn verdwenen.

Behalve voor vuurmondbatterijen is BCS ook zonder meer bruikbaar voor Lance raket- en meervoudige raketbatterijen.

De eerste aanschaffing voor de Amerikaanse landmacht omvat 453 complete BCS-uitrustingen ter waarde van circa \$ 95 miljoen; de totale behoefte bedraagt 687 stuks, waarmee het gehele BCS-project op ruim \$ 181 miljoen zal komen, inbegrepen de \$ 11,4 miljoen die al zijn uitgegeven voor de ontwikkeling alleen.

Tow-2 antitankraket

Met een „static display” (afb. 16), lichtbeelden en films werd bij de firma Hughes aan het publiek getoond hoe succesvol het sinds 1968 in productie zijnde Tow-wapensysteem is en welke recente verbeteringen in bewerking zijn.

Van de oorspronkelijke „basic Tow” (onderaan op de foto) zijn meer dan 300.000 exemplaren gefabriceerd, circa 120.000 voor de Amerikaanse krijgsmacht en de rest voor 36 andere legers, waaronder onze Koninklijke landmacht. De introductie van zwaardere tanks bij de potentiële tegenstanders was voor de US Army aanleiding in augustus 1979 een twee-fasenprogramma te beginnen voor het moderniseren van de Tow-raket. Een belangrijke overweging bij die beslissing was – en dat geldt eigenlijk voor iedere Tow-gebruiker – dat zodoende de voortgezette benutting mogelijk zou zijn van de grote investeringen die reeds zijn gedaan voor de aanschaf van de lanceerinrichtingen, nachtzichtmiddelen, onderhouds- en opleidingsapparatuur, personeelstraining, enzovoort.

De eerste fase van het moderniseringsprogramma staat bekend onder de naam Improved-Tow (ITow; de middelste raket op de foto). Het enige verschil met de basic-Tow is de nieuwe gevechtscop, die – gevuld met verbeterde explosieven – een grotere uitwerking heeft en tevens is voorzien van een verlengstuk op de neus („probe”). Door dat verlengstuk begint de werking van de holle lading reeds op een afstand van 15 inches (38 cm) vóór het pantser, hetgeen een aanzienlijke verhoging geeft van het doorslagvermogen van het projectiel. Ruim 14.000 ITows zijn voor de Amerikaanse krijgsmacht geproduceerd alsmede een mij onbekend aantal ombouwpakketten om van bestaande basic-Tows ITows te maken.

De tweede fase van het moderniseringsprogramma draagt de naam Tow-2 (op de foto de bovenste raket). Hier zijn de veranderingen wat ingrijpender. In de eerste plaats is de diameter van de gevechtscop met een inch vergroot, van 5 bij de basic-Tow en de ITow tot 6 inch bij de Tow-2. De nieuwe kop plus (nog langer) verlengstuk weegt nu 13 lbs (5,9 kg) tegenover 8 lbs (3,62 kg) bij de basic-Tow. Deze gewichtsvermeerdering maakte het noodzakelijk ook veranderingen aan te brengen in de soort en de hoeveelheid van de voortdrijvende lading. Het totale gewicht van de raket is daardoor weliswaar gestegen van 54 lbs (24,49 kg) tot 62 lbs (28,12 kg), maar dat heeft toch geen vermindering veroorzaakt van het bereik of de vluchttijd van de nieuwe raket.

Verder is de raketgeleiding bij de Tow-2 verdubbeld en daarmee aanzienlijk verbeterd. Behalve het bestaande xenon-baken, dat met de normale richtmiddelen optisch wordt gevolgd bij de besturing, is nu ook een thermisch baken op het achtereinde van de raket aangebracht dat moet worden gevolgd met het – tot richtmiddel gemodificeerde – AN/TAS-4 nachtzichtinstrument van de Tow. De twee volgsystemen – optisch en thermisch – werken op twee gescheiden frequenties geheel onafhankelijk van elkaar en de schutter kan kiezen welk vizier hij onder bepaalde omstandigheden het beste acht. Bij helder zicht overdag zal in de regel het optische systeem worden gebruikt; bij nacht, rook, stof of andere slecht-zichtomstandigheden kan nu met het thermische vizier worden gevuld.

Ook de stuureenheid is bij de Tow-2 belangrijk verbeterd (nu digitaal in plaats van analoog), waardoor de besturing van de raket veel nauwkeuriger is geworden; dat heeft weer tot gevolg dat het volle bereik van 3750 meter nu ook kan worden benut met de grondlanceerinstallatie (was eerst alleen mogelijk bij lancering uit een helikopter). Alle Tow-2 modificaties kunnen zonder meer worden aangebracht op bestaande basic-Tows of ITows, en dat houdt nog eens een aantrekkelijke besparing in voor de legers die de oudere typen reeds in gebruik hebben.

Tot zover over Tow-2. Volgens sommige berichten wordt bij Hughes echter ook reeds gewerkt aan een nog nieuwere Tow-versie, waarbij televisiebesturing wordt toegepast, ongeveer zoals bij de Maverick lucht/grondraket die eveneens bij Hughes wordt gemaakt. Voor de videoverbinding tussen de raket (met een klein elektrooptisch of infrarood „zoekoog” in de kop) en de lanceerinrichting zou een glasleidingsdraad (fibre optics) in de plaats zijn gekomen van de gebruikelijke metalen besturingsdraad. De nauwkeurige doelopsporing en raketbesturing kunnen dan plaatsvinden ná de lancering van de raket („lock-on-after-launch”) hetgeen een enorm tactisch voordeel betekent. Helaas kon (of wilde?) geen van de aanwezige Hughes-employés mij iets naders over deze TV-Tow vertellen.

Slot

Met dit artikel heb ik getracht een indruk te ge-

ven van wat door een andere rapporteur werd genoemd „one of the largest and most comprehensive exhibitions of land warfare technology and equipment in the free world” (*Army* 32(1982)(12)51). Op zo'n USA-tentoonstelling is inderdaad zoveel te zien, te horen en te lezen,

dat het eigenlijk wel heel plezierig zou zijn als de lezers mij zouden willen laten weten – wellicht door tussenkomst van de redactie – waarvoor speciale belangstelling bestaat. Daarmee kan dan een volgende keer rekening worden gehouden.

B BOEKEN

De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische Opstand 1830-1831, door E. H. Kossmann, W. R. H. Koops, B. C. J. Hekker en J. Schuller tot Peursum-Meijer, 110 blz., geïll. Uitg.: Universiteitsmuseum Groningen, 1982. Prijs: f 10,-.

De Belgische Opstand en de daarop volgende Tiendaagse Veldtocht hebben in de beide voorafgaande jaren aanleiding gegeven tot verscheidene activiteiten die, hetzij in Nederland, hetzij in België, dienden voor het hernieuwen van een getaande belangstelling voor hetgeen zich afspeelde rond de totstandkoming van de zelfstandige staat België. De publikaties van onze Zuiderburen wijdden over het algemeen niet te veel aandacht aan de militaire operaties; die ten onzent concentreerden zich daarentegen juist wél op dat aspect. De *Militaire Spectator* achtte de tijd gekomen voor een relativering van hetgeen een *te* chauvinistische ge-

schiedschrijving had te boek gesteld (*Mil. Spect.* 150(1981)(8) 337). Elders in ons land herdachten in regionaal verband of op grond van bijvoorbeeld de onderdeelsgeschiedenis de roemrijke daden van hen die destijds aan de krijgsverrichtingen hadden deelgenomen; die benadering betekende dan gewoonlijk dat er in de een of andere vorm een expositie werd georganiseerd waarin de Tiendaagse Veldtocht centraal kwam te staan.

Een dergelijke tentoonstelling werd ook verzorgd door het Universiteitsmuseum te Groningen, waar de conservator een gereede aanleiding had gevonden om de lotgevallen te belichten van de studenten die anderhalve eeuw geleden hadden dienst genomen in de Vrijwillige Groninger Flankeurcompagnie. Ter gelegenheid van die tentoonstelling werd een begeleidend boekje uitgegeven dat niet slechts diende als catalogus van de tentoongestelde voorwerpen doch

dat tevens een lezenswaardige samenvatting behelst van zowel de totaliteit van de internationale situatie als het wel en wee van de te velde getrokken vrijwilligers; bovendien is een beschrijving opgenomen van de zeer geslaagde wijze waarop de voormalige Flankeurs de vriendschapsbanden wisten te onderhouden met hun reünies tot in 1885.

Wie belang stelt in de Nederlandse militaire geschiedenis in het algemeen, en in die van de vrijwilligersformaties in het bijzonder, is dit een waardevolle aanwinst, die de lezer slechts kan doen betreuren niet in de gelegenheid te zijn geweest de herdenkingstentoonstelling te bezichtigen. Een nuttig boekje, dat dank zij de noten en bronvermeldingen zeer wel geschikt blijkt voor eventuele diepergravende studie. Het is verkrijgbaar bij het Universiteitsmuseum Academiegebouw, Postbus 72, 9700 AN Groningen. W. WALTHUIS